

Nr 188.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående särskilda grunder för klockar- och organistlöns bestämmande samt om dispositionen av till klockar- och organisttjänst hörande avlöningstillgångar; given Stockholms slott den 25 februari 1938.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående särskilda grunder för klockar- och organistlöns bestämmande samt om dispositionen av till klockar- och organisttjänst hörande avlöningstillgångar.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Förslag

till

L a g

angående särskilda grunder för klockar- och organistlöns bestämmande samt om dispositionen av till klockar- och organisttjänst hörande avlöningstillgångar.

Häri genom förordnas som följer:

Allmänna bestämmelser.

1 §.

För varje klockar- och organisttjänst, vartill rätteligen hör lönefastighet eller lönefond, som i denna lag sägs, eller varmed är förenad viss åt klockaren eller organisten annorstädes än i lönefastighet upplåten bostadslägenhet, har klockardistriktet att företaga reglering av klockarens och organistens löneförmåner till överensstämmelse med vad i denna lag stadgas; skolande därvid i övrigt iakttagas vad i lag eller annan författning finnes om ordnandet av dessa befattningshavares löneinkomster föreskrivet.

2 §.

I denna lag avses

med *klockardistrikt*: församling, som själv handhar de med klockares eller organists avlöande förbundna angelägenheter, eller, där två eller flera församlingar gemensamt handhava dessa angelägenheter, sådan samfällighet;

med *lönefastighet*: jord (bebyggd eller obebyggd), som blivit klockaren eller organisten på lön anslagen eller annorledes anvisats såsom avlöningstillgång vid tjänsten, ävensom å annan mark uppförd byggnad, som — utan att eljest till byggnaden hör jord — utgör avlöningstillgång, som nu sagts; dock skall icke såsom lönefastighet anses bostadslägenhet, som av klockardistriktet tillhandahålles befattningshavaren i

någon även för annat ändamål disponerad byggnad, vilken icke i sin helhet utgör avlöningstillgång vid tjänsten;

med *lönefond*: vid en klockar- eller organisttjänst, från tid före lagens tillämpning beträffande tjänsten i fråga, uppsamlade försäljnings- eller andra ersättningsmedel eller avkomstmedel eller eljest för löneändamål avsedda medel, som härröra av alltjämt eller tidigare till tjänsten hörande lönefastighet.

Lönefastighet, som med hänsyn till storlek, värde eller av annan särskild anledning, enligt vad i 5 § sägs, skall bibehållas såsom publik arrendegård, benämnas i förevarande lag *klockarhemman*.

Med *boställskapital* förstås jämlikt 9 §, efter uppskattning av de till en klockar- eller organisttjänst hörande lönefastigheter och lönefonder, i areal åkerjord fastställt värde av dylika avlöningstillgångar.

Med *boställsränta* förstås för visst år efter fastställd *avkastningsprocent*, som i 9 § sägs, beräknad avkastning av boställskapetlet.

Om klockares avlöning.

3 §.

Vid lönereglering enligt denna lag skall klockarens lön sättas att helt utgå i penningar. Årligt lönebelopp, som därvid bestämmes, må ej, med mindre domkapitlet så medgiver, understiga sammanlagd boställsränta, som vid tiden för löneregleringen belöper å för tjänsten gällande boställskapital.

Uppgår vid lönereglering sammanlagda boställsräntan till högre belopp än som skäligen bör tillkomma klockaren i lön, skall klockardistriktet därom göra anmälan hos domkapitlet. Det ankommer för sådant fall på domkapitlet att, med tagen hänsyn till omfattningen av klockarens tjänstegöromål och fäst at avseende därå, att dennes löneförmåner under de föreliggande omständigheterna bliva tillräckliga för tjänstens behöriga upprätthållande, bestämma, huruvida och i vad mån klockarens lön må vid löneregleringen sättas lägre än i första stycket sägs.

4 §.

1. Det åligger varje klockardistrikt att, om förhållandena så kräva, vid lönereglering enligt förevarande lag eller, där sådan lönereglering icke ifrågakommer, vid anställande av ny klockare, åt klockaren såsom tjänstebostad anvisa särskild, efter ortens bruk ändamålsenlig lägenhet.

Där tjänstebostad anvisas klockaren, skall denne vara skyldig att mottaga densamma och att rörande lägenhetens begagnande iakttaga av klockardistriktet meddelade närmare föreskrifter. För åt klockaren an-

visad tjänstebostad skall denne erlægga årlig ersättning med skäligt, av klockardistriktet bestämt belopp. Sådan ersättning må klockaren tillförbindas att erlægga genom avdrag å den för året till honom utgående lönen.

2. Har klockardistriktet åtagit sig att — tillika med tjänstebostad — tillhandahålla klockaren för tjänstebostaden erforderligt bränsle, åligger det klockaren att i enahanda ordning, som stadgats i fråga om ersättning för tjänstebostads begagnande, för emottaget sådant bränsle erlægga ersättning, beräknad efter klockardistriktets självkostnadspris.

Om disposition av avlöningstillgångar vid klockartjänst.

5 §.

1. Beträffande varje till klockartjänst hörande lönefastighet skall, sedan boställskapital och avkastningsprocent, på sätt i 9 § stadgas, blivit för fastigheten fastställda, av stiftsnämnden, efter samråd med klockardistriktet, uppgöras och till Konungens beprövande överlämnas förslag om fastighetens lämpligaste disposition. Härvid skall, under beaktande av fastighetens storlek, värde och beskaffenhet i övrigt, undersökas, huruvida och i vad mån fastigheten är erforderlig för något kommunalt eller annat allmänt ändamål eller densamma, såsom för främjande av uppkomsten av egna hem eller mindre jordbruk, lämpar sig att försäljas eller fastigheten tjänligare bör bibehållas såsom publik arrendegård, klockarhemman.

2. I den mån dispositionen av lönefastighet, på sätt i 1 mom. avses, icke blivit genomförd, då lönereglering enligt denna lag vinner tillämpning vid den klockartjänst, vartill lönefastigheten hört, skall fastigheten omhändertagas av stiftsnämnden för att av denna tillsvidare förvaltas enligt de närmare föreskrifter, Konungen härför meddelar.

3. Klockarhemman skall för kyrkofondens räkning disponeras och förvaltas på sätt om allmänt kyrkohemman är eller varder stadgat. Annan lönefastighet, som ej varder försäld, skall, där laga hinder icke möter, övertagas av den församling, inom vars område fastigheten är belägen, för att av denna församling, med förbehåll likvisst för särskild till fastigheten tidigare upplåten rätt, disponeras på sätt om kommunal egenhet i allmänhet gäller. Där åtkomst till fastigheten för församlingen icke kan av densamma styrkas, skall äganderätten till fastigheten, i samband med dess överlämnande till församlingen, överlåtas å denna.

6 §.

Lönefond, som härrör av klockarhemman, skall tillföras kyrkofonden. Av annan lönefastighet härrörande lönefond skall överlämnas till den församling, inom vars område fastigheten är belägen.

På sätt sålunda för lönefond stadgats, skall ock redovisas behållen del av köpeskilling, som inflyter vid försäljning av lönefastighet eller del av sådan fastighet.

Rörande dispositionen av till församling överlämnade medel, som ovan sägs, skall gälla vad i särskild lag är föreskrivet i fråga om användningen av ersättning, som av församling uppburits vid försäljning av tillgång för stadigvarande bruk.

7 §.

Församling, som, jämlikt vad härförut stadgats, har att för egen disposition övertaga lönefastighet, lönefond eller försäljningsmedel för lönefastighet, skall stå i ansvar för boställskapital, som för sådan avlönings-tillgång fastställts.

För boställskapital, som för klockarhemman och till kyrkofonden överförd lönefond blivit fastställt, ansvarar kyrkofonden.

8 §.

1. För boställskapital ansvarig församling har att, oavsett vad eljest för gäldande av klockarlön må på församlingen ankomma, till avlöning vid den klockartjänst, för vilken boställskapet gäller, årligen tillskjuta så stort belopp, som svarar mot för året å detta boställskapital belöpande boställsränta.

Till avlöning vid klockartjänst, vartill klockarhemman hört, skall ur kyrkofonden till klockardistriktet årligen utgå ett belopp, motsvarande den för året å boställskapet för klockarhemmanet och därtill hörande lönefond belöpande boställsränta.

Vad till klockarlönen sålunda av viss församling eller av kyrkofonden särskilt tillskjutes skall av klockardistriktet tagas i anspråk till avlöningens bestridande, innan därtill för året ytterligare erforderliga medel inom distriktet uttaxeras.

2. Där enligt 1 mom. till klockarlön tillskjutet belopp till följd av domkapitlets bestämmande, på sätt i 3 § sägs, eller eljest icke för året helt åtgår till avlöning vid tjänsten, skall överskjutande belopp av klockardistriktet avsättas och fonderas. Sålunda avsatta medel skola av klockardistriktet göras räntebärande och skall därå upplupen ränta tilläggas kapitalet; ägande Konungen att, efter därom gjord framställ-

ning, av ifrågavarande medel bevilja församling inom klockardistriktet bidrag för tillgodoseende av sådant kyrkligt ändamål, vartill kyrkokassas medel må av församling användas.

Om uppskattning av avlöningstillgångar vid klockartjänst.

9 §.

1. Före verkställandet av lönerreglering, som i 1 § sägs, skall särskild uppskattning ske av till klockartjänsten hörande lönefastigheter och lönefonder.

Uppskattning av lönefastighet skall avse uttrönande av fastighetens beräkneliga saluvärde vid tiden för uppskattningens företagande ävensom värdet av den behållna årsavkastning, som fastigheten må antagas kunna vid samma tidpunkt lämna.

Behållen årsavkastning av lönefond uträknas efter den procent av lönefondens uppskattade värde, som vid tiden för uppskattningen skall för bestämmande av tillskott till pastorats prästlönekostnader tillämpas vid beräkning av prästlönefondens avkastning.

2. För bestämmande av boställskapital skall enligt 1 mom. uppskattat värde av lönefastighet och av lönefond omräknas i areal åkerjord. Arealen åkerjord angives därvid i hektar eller motsvarande lägre ytenhet efter det för orten vid senast verkställda allmänna fastighetstaxering tillämpade enhetsvärdet å åker av högsta inom samma ort förekommande godhetsklass vid en medelstor jordbruksfastighet med normalt byggnadsbestånd.

Enligt 1 mom. bestämd årsavkastning av de lönefastigheter och lönefonder, vilkas uppskattade värden sålunda legat till grund för visst boställskapitals bestämmande, skall omräknas i procent av det sammanlagda uppskattningsvärdet, som i boställskapet ingår, och skall detta procenttal utgöra avkastningsprocent för boställskapet.

3. Boställskapital och avkastningsprocent fastställas av stiftsnämnden. Talan mot av stiftsnämnden därom meddelat beslut må fullföljas hos kammarkollegiet genom besvär, vilka skola hava till kollegiet inkommit före klockan tolv å trettionde dagen från den dag, klaganden erhållit del av beslutet. Över kammarkollegiets beslut må klagan ej föras.

Om organists avlöning m. m.

10 §.

I fråga om organists avlöning, dispositionen av till organisttjänst hörande lönefastigheter och lönefonder samt uppskattning av sådana

avlöningsstillgångar skall i tillämpliga delar gälla vad härförut i denna lag stadgats beträffande klockares avlöning och dylika avlöningstillgångar vid klockartjänst.

Särskilda bestämmelser.

11 §.

Därest laga kraft ägande beslut, varigenom — på sätt i 9 § stadgats — boställskapital och avkastningsprocent blivit beträffande viss lönefastighet fastställda, sedermera skulle befinnas i avseende å fastighetens ägovidd eller bebyggelse vila på väsentligen oriktiga förutsättningar, äge Konungen på därom av vederbörande församling eller klockardistrikt gjord framställning förordna om den ändring av berörda värden, som må av omständigheterna påkallas.

Jämkning, som nu sagts, äge Konungen jämväl på framställning av församlingen medgiva, där lönefastigheten blivit försäld till pris understigande fastighetens i fastställt boställskapital ingående beräknade saluvärde, så ock för det fall att församlingen i följd av byggnads- och underhållsskyldige boställshavarens betalningsoförmåga icke kunnat till fullo utfå ersättning, som boställshavaren vid avträdessyn å lönefastigheten, hållen i samband med denna lags tillämpning beträffande tjänsten i fråga, ålagts utgiva för bristande byggnad och underhåll å fastigheten.

Framställning, som här ovan i första och andra styckena avses, skall, för att kunna vinna beaktande, vara till ecklesiastikdepartementet ingiven sist inom ett år efter det lönereglering enligt 1 § för den ifrågasvarande tjänsten vunnit tillämpning; dock att framställning berörande vid avträdessyn utdömd ersättning, varom i andra stycket sägs, må ingivas inom ett år från det synen vunnit laga kraft.

Därest vid avträdessyn, som i andra stycket avses, boställshavare ådömd ersättning för bristande byggnad och underhåll å lönefastighet befinnes vara för boställshavaren alltför tyngande, må Konungen på ansökan av boställshavaren kunna medgiva denne befrielse från eller skälig nedsättning i sådan hans ersättningskyldighet; och äger Konungen därvid tillika förordna om den jämkning av förutnämnda beträffande lönefastigheten fastställda värden, vartill sålunda lämnat medgivande föranleder.

12 §.

De ytterligare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag, utfärdas av Konungen.

Denna lag träder i kraft å dag, som Konungen bestämmer. Med lagens ikraftträdande upphör att gälla vad i annan lag eller författning finnes stridande mot bestämmelserna i denna lag.

---

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 25 februari 1938.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN,
WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL,
FORSLUND.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet
anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg:

Jag anhåller att få anmäla en fråga berörande klockares och orga-
nistens avlöning och, i samband därmed, spørsmålet om ändrad disposi-
tion av de åt dessa befattningshavare anslagna boställen.

Ett av huvudsyftena med den sedan senare hälften av förra seklet
företagna nyordningen beträffande löneförhållandena för befattningsha-
vare i allmän tjänst har varit den definitiva avvecklingen av det av
ålder i vårt land tillämpade system, varigenom sådana befattningsha-
vare helt eller delvis avlönats med anvisande av boställen för nytt-
jande under s. k. boställsrätt och med avkomsten av löningsjord i öv-
rigt. Inom såväl civil- som militiestaten är denna nyordning sedan
länge — om man frånser ett ringa antal övergångsfall — genomförd.
Vad angår ecklesiastikstaten åvägabragtes omsider, för församlingsprä-
sternas del, avvecklingen av naturaavlöningsystemet genom 1910 års
prästlönelagstiftning. För tvenne andra till ecklesiastikstaten hörande
befattningshavargrupper, dels den fåtaliga kretsen av rikets biskopar,
dels klockare och organister, har, såsom bekant, motsvarande reform
genom förhållandenas makt kommit att än mera fördröjas. Sedan 1936
års riksdag och kyrkomöte godkänt då framlagda förslag till ändrade
bestämmelser om biskoparnas avlönande samt de nya författningarna i
ämnet trätt i tillämpning från och med den 1 maj 1937, är en definitiv
nyordning i här berörda hänseende för biskoparnas del säkerställd.
Praktiskt taget utgöra klockarna (klockare, organister och kyrkosångare)
för närvarande den enda större tjänstemannagrupp, för vilken avveck-
lingen av det antikverade jordavlöningsystemet ännu icke fått sin
lösning.

Jag får erinra om att spørsmålet om en lagstiftning beträffande kloc-
karboställena i riket tidigare varit före dels i ett större sammanhang,
nämligen gemensamt med övriga frågor angående en tilltänkt omregle-

ring av klockarinstitutionen i dess helhet, dels beträffande vissa begränsade rättsförhållanden, i en av Kungl. Maj:t till 1932 års kyrkomöte avlåten framställning.

Redan den 31 januari 1908 avgåvo särskilda kommitterade ett betänkande med förslag till en genomgripande omorganisation av klockarinstitutionen. Det uppdrogs sedermera åt hovrättsrådet K. J. Ekman att inom departementet biträda vid frågans fortsatta behandling, särskilt vad anginge de med klockarinstitutionen förenade löneförmåner. Ekman avgav den 7 januari 1915 en promemoria i ämnet. Härefter tillkallades ytterligare sakkunniga, vilka den 19 maj 1915 överlämnade förslag till lag angående kantorer.

Efter nådigt uppdrag utarbetade vidare regeringsrådet G. Thulin en vidlyftig utredning angående klockar-, organist- och kantors-(kyrkosångar-)befattningarna, vilken år 1919 befordrades till trycket (*1919 års klockarutredning*). Denna innehåller, förutom omfattande historiska och statistiska utredningar, en redogörelse för 1915 års förslag och däröver avgivna yttranden ävensom nytt förslag till riktlinjer för lagstiftning i ämnet. Thulin avgav även ett förslag till lag angående kantorer jämte därmed sammanhängande författningsförslag. Sedermera tillkallades ytterligare fyra sakkunniga att under Thulins ordförandeskap biträda med fortsatt utredning rörande klockarinstitutionen. Dessa sakkunniga avlämnade ett den 6 mars 1920 dagtecknat betänkande.

Med skrivelse, nr 13, till 1920 års allmänna kyrkomöte framlade Kungl. Maj:t ett i allt väsentligt med sistnämnda sakkunnigas betänkande överensstämmande förslag till lag om kantorer. Förslaget antogs med några mindre modifikationer av kyrkomötet. Genom proposition, nr 22, föreslog Kungl. Maj:t 1921 års riksdag att antaga det av kyrkomötet antagna lagförslaget. På hemställan av första lagutskottet i dess utlåtande, nr 25, blev emellertid propositionen avslagen av riksdagen.

Till den nyss av mig omnämnda framställningen till 1932 års kyrkomöte skall jag i det följande återkomma.

De med klockarboställsväsendet i dess hittillsvarande former förbundna olämporna torde sedan länge vara så väl kända, att någon utförligare redogörelse därför icke nu synes behöfelig. En belysande skildring av dessa olämpor finnes senast framlagd i en till Kungl. Maj:t den 21 december 1935 inkommen framställning i ämnet från Lunds stifts och Hallands organist- och kantorsföreningar. I den förevarande skrivelsen, som torde få såsom bilaga fogas till detta protokoll (Bil. I), framhålles, hurusom för de kyrkomusici, i vilkas avlöning avkastning från klockargårdar ingår, berörda inkomst är förknippad med risker, som på senare tid hotat att för dem få rent av ruinerande följder. Den underhålls- och byggnadsskyldighet, som anses åvila boställshavaren, hade — enligt vad

i skrivelsen betonas — genom byggnadskostnadernas stegring blivit en börda, som verkade en nedbrytande otrygghet. Såväl här åsyftade missförhållanden som andra betydande, med den antikverade rättsregleringen beträffande dessa boställsfastigheter förbundna olägenheter, vilka jag vid handläggningen inom departementet av hithörande ärenden haft särskild anledning uppmärksamma, hava föranlett mig undersöka, huruvida icke en snar och verksam reform på denna punkt inom förvaltningen låte sig genomföra. Efter av Kungl. Maj:t därtill lämnat be- myndigande har en utredning av härmed sammanhörande spörsmål verk- ställts av tillkallad sakkunnig, kammarrådet Tom Wohlin, som med skrivelse den 15 september 1936 till mig överlämnat ett av honom upp- rättat förslag till frågans lösning.

Innan jag övergår till en redogörelse för det nu av mig berörda för- slaget, anhåller jag att få lämna några uppgifter rörande de boställs- fastigheter, varom här är fråga.

Som bekant är för närvarande, åtminstone formellt-organisatoriskt, klockarinstitutionen uppdelad på tre skilda befattningar: klockar-, or- ganist- och kyrkosångar-(kantors-)befattning. I de flesta fallen äro dessa tjänster med varandra förenade. Av de för klockarinstitutionen anslagna boställena eller löningsjordarna äro de ojämförligt flesta anvisade såsom *klockarboställe*. I ett fåtal församlingar finnas boställsjordar beteck- nade såsom organistboställe. Jord, uttryckligen anvisad såsom boställe eller lönetillgång för kyrkosångare, är icke känd.

På den företrädesvis rätthistoriska frågan om tillkomsten av klockar- boställena — under vilken beteckning jag i det följande kommer att inbegripa även de boställsfastigheter som äro särskilt anvisade såsom lönetillgång vid organisttjänst — behöver jag i detta sammanhang icke närmare ingå. Jag erinrar blott om det kända förhållandet, att man härvid har att räkna med ett nog så brokigt ursprung. Såsom fallet är i fråga om prästlönejordarna har man sålunda i första hand att leda detta ursprung tillbaka till upplåtelse av församlingarna, till anslag från kronan eller till dispositioner av enskilda. På kameralthistoriska och jordrättsliga utredningar i dessa ursprungsfrågor hava, som bekant, nedlagts mycken forskarmöda. Det kan befaras, att betydelsen för det allmänna av dessa utredningar icke motsvarat de därå gjorda arbets- och kostnadsinsatserna. Av uppenbart intresse för en rationell lösning av det föreliggande förvaltningsproblemet är återigen en kännedom om den allmänna karaktären av det fastighetsbestånd, varom nu är fråga. Känt är sålunda, att de för avlöningsändamål för klockar- och organist- tjänsterna under tidernas lopp tillkomna anslagen av boställs- och lö- ningsjord utgöras av fastigheter av mycket skiftande storlek och vär- den. I några för mig tillgängliga tabellbilagor, vilka ock torde få såsom

bilagor fogas till detta protokoll (Bil. II a—e), hava sammanställts vissa statistiska siffror rörande egendomarna i fråga. Siffrorna grunda sig å uppgifter, som under år 1936 erhållits från kyrkoråd och stiftsnämnder, och ha lämnats såsom svar å en från ecklesiastikdepartementet företagen enquête. De erhållna uppgifterna ha i fråga om såväl fullständighet som precisionen i allmänhet lämnat åtskilligt övrigt att önska. För den översiktliga belysning av fastighetsbeståndets allmänna karaktär, som med uppgifternas insamlande i första hand åsyftats, lära de dock kunna göra tillräcklig tjänst.

Uppgifterna ha sammanställts, först i tre huvudtabeller med hänsyn till de ifrågavarande boställsfastigheternas fördelning *dels* efter storlek och ägoslag samt förekomsten av bebyggelse och efter taxeringsvärden, *dels* efter fastigheternas förhandenvarande utnyttjande och omfattningen av å desamma förekommande bebyggelse samt dessutom i två specialtabeller, angivande *dels* de bebyggda fastigheterna fördelade med hänsyn till vem byggnadsskyldigheten för närvarande ansetts åligga, *dels* samtliga redovisade fastigheter fördelade efter förekomsten av virkesavkastning och storleken därav. Till dessa tabeller tillåter jag mig att hänvisa. I förevarande sammanhang böra dock följande betydelsefulla siffror särskilt framhållas.

Av tabellbilagorna II a och II b framgår sålunda, att av redovisade 774 klockar- och organistfastigheter sammanlagt 605 ha lägre areal inrösningsjord än 10 hektar, medan blott 142 ha en inägoareal av 10 hektar och därutöver. För 27 fastigheter saknas uppgift rörande arealen. Av förenämnda 605 mindre fastigheter understiger för 200 stycken inägoarealen en hektar. Av samtliga fastigheterna utgöras 58 av enbart tomtmark och trädgård. Till 330 fastigheter hör, utöver den angivna inägoarealen, dessutom en större eller mindre areal avrösningsjord. Vidare inhämtas av samma tabeller, att 300 av de uppgivna fastigheterna äro obebyggda och 474 försedda med mer eller mindre fullständig, boställsfastigheten såsom sådan tillhörande bebyggelse. Beträffande fastigheternas betydenhet ur värdesynpunkt, sådan denna framgår av för fastigheterna gällande taxeringsvärden, utvisa tabellerna, att 162 fastigheter ligga i värde under 2,000 kronor och sammanlagt 441 fastigheter under 10,000 kronor. För 130 fastigheter har värde ej uppgivits. I denna sammanställning ha givetvis uteslutits särskilt åsatta taxeringsvärden för å fastigheterna uppförda skolhus och dylika kommunala byggnader.

Sakkunnigförslaget.

Jag övergår härefter till en redogörelse för den sakkunniges förslag.

Den sakkunnige har till en början upptagit till besvarande frågan om en separat behandling av boställsfrågan vid klockar- och organisttjänsterna och anför härom, bland annat, följande:

Omedelbara åtgärder för en reglering av detta spörsmål måste utan tvekan bedömas såsom högeligen trängande. Det bör dock erinras därom, att denna fråga kommit i ett mindre fördelaktigt läge därigenom, att lösningen av densamma kommit att ingå såsom ett led i förslag av större räckvidd, syftande till en allmän nygestaltning av klockarinstitutionen, såväl i tjänsteorganisatoriskt som i avlöningshänseende. Det förslag av sådan innebörd, som efter vidlyftiga förarbeten förelades 1921 års riksdag, blev av vissa principiella skäl av riksdagen avböjt. Huruvida de då anförda avslagsskälerna — i främsta rummet betänkligheter mot det intrång i den kommunala självbestämmanderätten, som förslagets genomförande förmenades komma att medföra, — nu efter halftannat årtionde skulle tilläggas samma utslagsgivande betydelse som tidigare kan visserligen ställas i fråga. Utsikterna för en förnyad hänvändelse till riksdagen för reglering av »klockarfrågan» i hela dess vidd på de grunder, varpå 1921 års förslag vilade, måste väl i allt fall framstå såsom ovissa. Med hänsyn till dessa förhållanden har det syntts angeläget att undersöka, huruvida icke en avveckling av klockarboställsväsendet i dess hittillsvarande gestaltning kunde företagas utan samband med en lösning av den s. k. klockarfrågan i dess helhet. En reform i sådant hänseende behövde icke föregripa prövningen av de längre syftande förslag till klockarinstitutionens omdaning, som tidigare framförts, utan torde fast hellre bliva ägnad att jämna vägen för en definitiv reglering av den därmed sammanhängande avlöningsfrågan. Jag har sålunda stannat i den uppfattningen, att en dylik ordning för behandlingen av de hithörande spörsmålen är både möjlig att följa och under förhandenvarande förhållanden lämplig.

Den sakkunnige har härjämte funnit sig föranlåten att för belysning av det av honom framlagda förslaget förutskicka några erinringar av mera allmän innebörd. Han yttrar:

Reformarbetet inom området för den kyrkligt-ekonomiska författningsregleringen — enkannerligen då det gällt dispositionen och förvaltningen av för kyrkliga ändamål anslagen fast egendom — har sedan gammalt i vårt land gått fram i trögt före. Huvudorsaken härtill ligger, som väl känt är, i rättsregleringens egen natur och behöver i detta sammanhang icke beröras. En medverkande faktor har dock otvivelaktigt varit, att utredningen i dessa spörsmål merendels pläгат läggas på så bred bas, att detaljerna genom sin blotta mängd kommit att stå skymmande för överblicken över den aktuella huvudfrågan. Rättsutvecklingen på detta område har i följd härav merendels kommit att otillbörligen fördröjas, och lösningen av uppkomna frågor har desslikes icke sällan blivit lidande av en föga önskelig inveckling. Vad angår den nu aktualiserade klockarboställsfrågan, synes det ligga vikt uppå, att denna beredes en lösning efter möjligast enkla linjer. Otvivelaktigt kunna härvid åtskilliga i och för sig beaktansvärda alternativ bringas under diskussion. Allchanda önskemål kunna anmäla sig, och bristande utredning kan efterlysas på den ena eller andra punkten inom detta på antikve-

rade rättsförhållanden rika rättsgebit. Önskar man omsider komma från ord till handling i denna, i det hela, enbart praktiska förvaltningsfråga, torde emellertid starka skäl tala för att i och för densammas uppordnande söka taga ett mera summariskt grepp. Där större svårigheter för utredning om äldre förhållanden möta, torde med fördel erbjuda sig att hellre än att minutiöst söka frilägga trådarna i härvan resolut, om uttrycket tillåtes mig, hugga den av. Något allmänt intresse av betydelse lär genom ett sådant tillvägagångssätt icke komma att äventyras.

Den reglering i lag, som här tarvas, synes kunna inskränkas till den minsta möjliga omfattning. Endast de för omläggningen konstitutiva bestämmelserna torde böra erhålla lags natur. De flera eller färre stadganden, som tarvas för tillämpningen av den nya ordningen i dess detaljer, kunna och böra lämpligen överlämnas åt en efterföljande reglering i administrativ väg.

1. Boställsreformens inverkan å klockarnas och organisationernas löneförhållanden.

Den sakkunnige anför till utredning härom, bland annat, följande:

Huvudbestämmelsen om förmån av boställe vid klockarbefattning återfinnes i 3 § i kungl. förordningen den 2 november 1883 angående allmänt ordnande av klockarnas löneinkomster. I paragrafen är stadgat:

»Klockaren skall bibehållas vid bostad och jord, som må vara honom på lön anslagna; dock att förmånen av bostaden och avkastningen av jorden må i lönen inberäknas, såvitt hinder ej möter av särskilt meddelade föreskrifter.»

Ehuru en viss tvksamhet förekommit beträffande tolkningen av här återgivna stadgande, torde dess innebörd likväl, i belysning av uttalanden i samband med stadgandets tillkomst, med rätt stor säkerhet få antagas vara följande.

Boställsförmånen — vare sig denna består av bostad, av bostad med tillhörande jord eller endast av löningsjord — skall regelrätt ingå i den av församlingen för innehavare av klockartjänsten antagna löneregleringen och vara upplåten åt denne under boställsrätt. Stadgandet att förmånen av bostaden och avkastningen av jorden må inberäknas i lönen syftar endast att ge uttryck åt den grundsatsen, att, då församlingen enligt 2 § i förordningen har att bestämma den klockaren tillkommande lönen i skäligt förhållande till omfattningen av hans tjänstegöromål, bruks- och avkomstvärdet av de angivna naturalönetillgångarna får ingå i den totallönen, som efter skälighetsprövningen ansetts böra bestämmas. Någon befogenhet för församlingen att, så att säga, lösa ut klockaren med ett kontantbelopp, som antages svara mot värdet av de nämnda förmånerna, och att därefter själv med större eller mindre frihet disponera över den ifrågavarande fasta egendomen rymmer stadgandet icke. Känt är emellertid, att en dylik reglering företagits i ett avsevärt antal församlingar. I en del av här åsyftade fall stöder sig anordningen visserligen på ett särskilt därtill lämnat medgivande av Kungl. Maj:t. I regel lär dock sådant tillstånd icke ha utverkats. Församlingarnas i dessa fall självrådigt vidtagna åtgärder få väl betraktas såsom liggande vid sidan av klockaravlöningsförordningens bestämmelser och till följd

härav, åtminstone om man anlägger strängare formella synpunkter, sakna rättslig giltighet.

Såsom en allmän förutsättning för företagande nu av en avveckling av klockarboställsinstitutet utan samband med en generell nygestaltning av dessa tjänstemäns avlöningsförhållanden måste givetvis gälla, att denna — partiella — reform icke i något avseende försämrar den position i lönehänseende, som klockarkåren nu innehar. Man har härvid att uppmärksamma, att bestämmelsen i 3 § i klockaravlöningsförordningen att »klockaren skall bibehållas vid bostad och jord, som må vara honom på lön anslagna», åtminstone såtillvida är av viss betydelse för kåren från lönerogleringssynpunkt, som en församling icke är berättigad att utmäta klockarlönen till belopp understigande värdet av dessa naturaförmåner, där sådana finnas. De fall, då denna garanti kan ha någon aktualitet, lära väl icke vara så särdeles många, då ju även vid de svagast avlönade klockartjänsterna i landet den reglerade lönen merendels torde överskjuta värdet av naturaförmånerna. Tillbörlig hänsyn till dessa fall läser dock vid den nu tillämnade omregleringen böra tagas. Här berörda förhållande påkallar bestämmelser av innebörd, att de vid omregleringen inom varje församling befintliga fasta klockaravlöningsstillgångarna göras till föremål för en allmän värdeuppskattning. Som jag i det följande får tillfälle att närmare beröra läser en dylik värdeuppskattning visa sig behöfelig även för tillgodoseende av andra med nämnda tillgångar förbundna intressen.

Såsom ovan framhållits finnes i åtskilliga församlingar boställe eller löningsjord även vid organisttjänst. Beträffande dispositionen av sådan fastighet saknas uttryckliga författningsbestämmelser. Man torde emellertid ha att utgå ifrån att de regler, som enligt 3 § i klockaravlöningsförordningen äro meddelade för dispositionen av klockarjord, sedvare rättsligt äga motsvarande giltighet för organistboställena. Då en restfri avveckling nu bör åvägbringas av boställsväsendet såväl för klockare som för organister, bör givetvis sådan värdeuppskattning, som nyss ifrågasatts för klockaravlöningsstillgångarna, utsträckas till att avse jämväl motsvarande tillgångar vid organisttjänst.

Bringas klockares och organisters innehav under boställsrätt av bostäder, boställen och löningsjordar eller överhuvud deras rätt till avkomst från sådana tillgångar att upphöra, uppställer sig spørsmålet, huruvida och i så fall i vilken form tjänstebostad alltjämt bör tillhandahållas här ifrågavarande kategorier befattningshavare. Det ligger i sakens natur, att den nu tillämnade partiella reformen av klockaravlöningsväsendet, som blott avser att söka snabbast möjligt undanröja ett av det gällande systemets mest i ögonen fallande, så att säga, tekniska olämpor, icke kan undgå att erhålla en i viss mån preliminär karaktär. Ett definitivt ståndpunktstagande till, bland andra, tjänstebostadsspörsmålet kan svårligen äga rum annat än i sammanhang med fastställandet av de grunder, varpå lönerogleringsfrågan i dess helhet, då denna omsider kan få sin lösning, kommer att fotas. En provisorisk lösningslinje här fördenskull här sökas.

Vad angår det aktuella behovet av tjänstebostäder vid klockar- och organistbefattningar, må till en början erinras om det kända förhållandet, att dessa befattningar ofta äro icke blott sinsemellan förenade utan även i avsevärd utsträckning, antingen båda eller endera av dem, för-

enade med folkskollärartjänst. Då innehavare av folkskollärartjänst skall i denna sin egenskap åtnjuta fri bostad och bränsle eller motsvarande ersättning i penningar, bortfaller vid tjänstekombination mellan klockar- och organisttjänster, å ena, samt folkskollärartjänst, å andra sidan, behovet av tjänstebostad vid de förra av dessa befattningar. En undersökning har företagits, i vilken omfattning sådana tjänstekombinationer förekomma i församlingar, varest avlöningsjord för klockare, respektive för organist finnes anslagen. De för upplysning härutinnan erforderliga uppgifterna ha på begäran lämnats av vederbörande tjänsteorganisationer samt för Visby stift, inom vilket dylik organisation icke existerar, av domkapitlet. En sammanställning av dessa uppgifter utvisar, att totalantalet fall, då något slag av tjänstekombination, som nyss nämnts, för närvarande förekommer, utgör icke mindre än 1,551 samt att av totalantalet nuvarande, statistiskt redovisade 774 klockar- och organistboställsfastigheter 345 sådana fastigheter, eller 44,6 % av samtliga, finnas vid de sålunda förenade befattningarna.

Åberopade sammanställning torde jämväl få såsom bilaga fogas till detta protokoll (Bil. III).

Den sakkunnige anför vidare:

Det må erinras om att någon allmän förpliktelse för församlingarna att tillhandahålla klockare tjänstebostad icke finnes stadgad. Än mindre finnas om beskaffenheten av dylik bostad några speciella föreskrifter meddelade. En reglering av sådan innebörd lär ej heller nu kunna ställas i fråga. Så länge överhuvud utmätandet av klockarnas kontanta löneförmåner är i princip hänlagt till församlingarnas eget fria bedömande, allenast bundet av stadgandet, att lönen skall bestämmas i skäligt förhållande till omfattningen av tjänstegöromålen, synes en reglering av tjänstebostadsfrågan icke kunna sträcka sig längre än till ett generellt åliggande för församling att, *där förhållandena så kräva*, åt klockaren såsom tjänstebostad anvisa särskild efter ortens bruk ändamålsenlig lägenhet. Bedömandet, huruvida förhållandena kräva ett anordnande av dylik tjänstebostad, kan i särskilda fall givetvis ställa sig ganska vanskligt. Den naturliga utgångspunkten för ett avgörande härutinnan måste dock alltid bliva ett fastställande, huruvida tjänstegöromålens omfattning och beskaffenhet fordra befattningshavarens stadigvarande bosättning å viss plats samt huruvida å denna plats faktisk möjlighet förefinnes för förhyrning av passande bostad till ett med hänsyn till befattningshavarens löneförhållanden överkomligt pris. Då vidare beträffande tjänstebostaden angives, att densamma skall vara av ändamålsenlig beskaffenhet, må här påpekas, att häri ligger en förpliktelse för församlingen att i sådant skick bibehålla bostaden under befattningshavarens hela anställningstid. Uppmärksammas må i detta sammanhang, att av församling jämlikt 1883 års klockaravlöningsförordning fattat beslut om klockare tillkommande lön »i skäligt förhållande» till tjänstegöromålen i rättspraxis ansetts kunna, i besvärsväg, dragas under myndighets materiella prövning (jfr exempelvis R. Å. 1925:43). Motsvarande rättsmedel mot möjliga maktmissbruk från församlings sida i avseende å tjänstebostads anvisande och sådan bostads underhåll synes givetvis även böra stå till buds, om stadgandena rörande tjänstebostads villkorliga tillhandahållande gäves det innehåll, som nu sagts.

Klart är, att de nya löneregleringar för klockartjänster med anslag för närvarande av boställsjord, som i samband med reformens genomförande påkallas, måste avse fastställande av s. k. bruttolön. Skall rätt för tjänst innehavaren eller eventuellt skyldighet för denne att disponera viss tjänstebostad föreligga, böra bestämmelser härom av församlingen visserligen meddelas i samband med lörens bestämmande men icke givas innebörden eller formen av en naturaförmån. Då penninglönen skall utgöra det totala lönevederlaget vid tjänsten, böra tydligen föreskrifterna om tjänstebostaden närmast gå ut på utsättandet av det ersättningsbelopp, tjänst innehavaren skall hava att vidkännas för bostadens begagnande, med eventuell bestämmelse tillika, att vid löneutbetalningen till tjänst innehavaren avdrag må av församlingen göras för förfallet dylikt ersättningsbelopp.

2. Dispositionen av klockar- och organistboställena efter boställsreformens genomförande.

Sitt förslag beträffande dispositionen av klockarboställena efter genomförandet av en reform på hithörande förvaltningsrättsliga område har den sakkunnige utvecklat sålunda:

Huvudproblemet vid en avveckling av jordavlöningsystemet för klockarna knyter sig emellertid icke till reformens inverkan på löneförhållandena för dessa befattningshavare i och för sig utan till spørsmålet om den framtida dispositionen av de så att säga ledigblivande avlöningsfastigheterna. Det måste anses ligga synnerlig makt uppå, att denna fråga kan givas en lösning, som i görligaste utsträckning tillfredsställer rationella krav. Förutsättningarna här för synas icke alldeles ogynnsamma. Man finner nämligen lätt nog, att klockarfastigheterna representera ett publikt egendomsbestånd, som i mångt och mycket intar en särställning inom det större komplex av i allmän ägo befintliga fasta tillgångar, som rymmes under beteckningen kyrklig jord. Det förefaller med hänsyn härtill, som om spørsmålet om dispositionen av klockarfastigheterna skulle i det väsentliga kunna hållas fritt från den ofruktbara problemställning, som i stort sett satt sin prägel på de senaste årtiondenas diskussioner kring prästlönejorden. Kämt är, att klockarboställena representera ett fastighetsbestånd av mycket heterogen beskaffenhet. De förhållanden, som åskådliggöras av 1936 års enquête rörande dessa fastigheter, måste omedelbart giva övervägandena i dispositionsfrågan en viss allmän huvudinriktning. Vid en jämförelse med prästlönejorden visar det sig, att klockarlönefastigheterna äro ojämförligt fåtaligare än prästlöneboställena — de förras antal uppgår sålunda till mindre än en fjärdedel av de senare. Klockarlönefastigheterna utgöras härjämte genomsnittligt av jordparceller av en långt mindre storleksordning och lägre värdeklass än prästlöneboställena. Redan med hänsyn härtill måste konstateras, att förutsättningarna för förvaltningsfrågans rationella tillräggande måste vara för klockarfastighetsbeståndet väsentligen andra än då det gällt motsvarande spørsmål för prästlönejordens del. Olikskheten i förutsättningarna härutinnan framstår än starkare, då man uppmärksammar den helt skiljaktiga rättsligt-ekonomiska ställning, som tillkommer prästlöneboställena, i det dessa senare bilda underlag för de centralt, från kyrkofonden, utgående tillskotten till prästlönerna, medan klockarjordarna, då

klockarnas avlönande allttjämt är en rent kyrkligt-kommunal angelägenhet, äro helt friställda från en sådan uppgift.

Utfallet för prästlönejordens vidkommande av den för densamma år 1932 tillskapade förvaltningsordningen behöver i detta sammanhang icke och skall ej heller här beröras. Allt som allt kan nämligen på goda skäl göras gällande, att det i alldeles övervägande omfattning i små enheter splittrade fastighetsbestånd, som klockarlönefastigheterna representera, till sin övervägande del icke lämpar sig att hänläggas under vare sig ett »statligt» eller ett »kommunalt» förvaltningssystem på hittills för prästlönejorden beträdda vägar, förvaltningssystem, i vilka blotta mångfalden av i detalj reglerande bestämmelser alltid måste utgöra den allvarligaste fara för att förvaltningen mer eller mindre kommer att framstå såsom ett självändamål. Undersökningen bör, synes det, inledas på ett försök att finna en lösning, som i största möjliga utsträckning gör en publik förvaltningsapparat överflödig.

Möjlighet att träffa ett avgörande i sådan riktning om klockarjordarnas disposition saknas icke. Förverkligandet härav förutsätter åter, i första hand, ett uppgivande i någon mån av vissa invanda betraktelsesätt, då det gäller förfoganden över kyrklig jord, och, i andra hand, ett visst mått av större handlingskraft hos de organ, som skola hava att föra en sådan — i själva verket ej allt för vittutseende — reform ut i livet. Ett program för klockarboställsfrågans uppordnande i nu angivet syfte skall här i största korthet skisseras.

Grundtanken i här berörda program bör vara den, att varje fastighetsparcell skall i möjligast största utsträckning givas den användning, som bäst svarar mot såväl dess beskaffenhet som föreliggande behov och som på samma gång tillgodoser det angelägna intresset av, att dispositionsformen möjliggör ett nedbringande till ett minimum av behovet i fortsättningen av administration och kontroll från det allmännas sida. En målmedveten aktion bör därför i första hand igångsättas för en inventering och utsortering av de särskilda fastighetsenheter från nu angivna synpunkt. För bestämmande av de dispositionsformer, som därvid närmast böra komma i fråga, synas omständigheterna själva giva en omedelbar vägledning.

1. Känt är och har redan i det föregående berörts, att i avsevärd utsträckning inom församlingarna befintliga klockarjordar redan äro av kommunen — den kyrkliga eller den borgerliga — helt eller delvis tagna i anspråk för tillgodoseende av det ena eller andra av kommunens markbehov — vare sig nu detta skett i strikt författningsenliga former eller ej. Alla praktiska skäl måste anses tala för, ej blott att dessa markdispositioner göras bestående och, i fall av behov, legaliseras, utan jämväl att en sådan reglering av dessa kommunala innehav sker under enklast möjlig rättstitel.

2. Man har anledning räkna med att, sedan de nuvarande innehavarna av klockartjänst, i händelse av den nu tillämnade reformens genomförande, successivt kommit att avträda sina innehav av avlöningsjord och dessa jordar sålunda blivit frigjorda för annan disposition, från fler eller färre kommuners sida komme att anmälas ytterligare önskemål att för behov, som ovan under 1. avsetts, få taga i användning dylik, merendels centralt inom socknarna belägen mark. Bland markanspråk, som i sådant hänseende närmast komma i fråga, har man givetvis att uppmärksamma anspråken på tomt med eventuellt tillhörande trädgårdsland för de tjänstebostäder, som

församlingarna önska bibehålla eller nyanordna vid klockar- eller organist-tjänsterna. Dylika kommunala markanspråk böra ock i första hand tillgodoses.

3. Vid tillkomsten år 1932 av den gällande ordningen för prästlönejordens förvaltning gavs från statsmakternas sida det livligaste uttryck åt den grundsatsen, att den kyrkliga jorden borde stå till förfogande för främjande genom försäljning av därför lämpade jordparceller av uppkomsten av egna hem eller mindre jordbruk. Uttryckliga bestämmelser härom infogades också nämnda år i 1927 års s. k. kyrkliga försäljningslag.

Det kan av de statistiska uppgifterna om klockarjordarnas storleksförhållanden lätt nog skönjas, att detta kyrkliga smågods, vilket till 78 à 79 procent av enheterna utgöras av fastigheter med en inägovidd icke överstigande tio hektar, kan antagas i betydlig omfattning väl lämpa sig för utbud till främjande av det jordsociala ändamål, som den kyrkliga försäljningslagen, enligt vad nyss framhållits, syftar till att tillgodose. Förutom bärkraftigare egnahemsjordbruk med normalmått intill angivna areal bör här finnas en rätt riklig tillgång till mindre lotter, lämpade att utläggas till och bilda såväl mindre jordbruks- som bostadsegnahemslägenheter. Av de många obebyggda, till ytvidden obetydliga jordbrukslotterna lära härjämte icke så få befinnas tjänliga att utbjudas till ägare av grannfastigheter för arrendering av dessa senare, eventuellt för utökning av s. k. ofullständiga jordbruk.

4. Genomföres i den utsträckning, som befinnes möjlig och lämplig, en disposition av klockarfastigheterna på sätt här under 1—3 angivits, kommer därutöver givetvis att av dessa återstå ett — som man dock kan hava anledning hoppas, mindre — bestånd, om vars disposition annan anstalt måste träffas. Detta bestånd lärer företrädesvis komma att utgöras dels av allehanda småjordar, som vid den företagna första inventeringen icke kunnat givas någon aktuell användning, dels av en mindre grupp förhållandevis större och värdefullare gårdar. Då de förra på goda grunder måste förutsättas icke försvara kostnaden för någon som helst omständligare publik fastighetsförvaltning, torde det utan varje tvivel visa sig mest praktiskt, att desamma helt enkelt överlämnas till vederbörande församlings fria disposition, inom de rättsliga gränser, som för kommunal egendomsförvaltning i allmänhet äro utstakade. Vad åter den mindre gruppen av här ifrågasvarande mera värdefulla egendomar beträffar, måste en strängare reglerad förvaltningsordning för dem anses motiverad. I anslutning till de jordsociala grundsatser, som beträffande jord i allmän ägo numera mestadels upprätthållas och ävenledes beträffande den kyrkliga jorden synas böra följas, torde sistnämnda klockaregendorar böra reserveras för disposition såsom publika arrendegårdar.

3. Den kyrkorättsliga innebörden av den föreslagna om-dispositionen av boställsfastigheterna.

Beträffande den kyrkorättsliga innebörden och de närmare konsekvenserna av det sålunda skisserade dispositionsprogrammet har den sakkunnige vidare anfört, bland annat, följande:

Vid regleringen av den kyrkliga jordens rättsliga ställning i vårt land har grundsatsen följts, att värdet av denna historiskt uppsamlade förmögenhet borde oavkortat bibehållas såsom ett underlag för finansieringen av ut-

gifterna för statskyrkans verksamhet. Principen i denna sin generella form har under lagstiftningsarbetet på ifrågavarande område icke mött någon egentlig gensägelse. Det må dock framhållas, att man rätt allmänt torde göra sig överdrivna föreställningar om den anpart av de kyrkliga utgifterna, som kan bestridas med avkastningen av den ifrågavarande fasta egendomen. Undersöker man siffrorna härutinnan för det avsnitt inom den kyrkliga ekonomien, som drager de ojämförligt största utgifterna — prästlöneområdet — befinnes, att, medan totalutgiften för här berörda ändamål — med grov approximation — kan beräknas bestiga sig till en summa av 25 à 30 miljoner kronor årligen, årsavkastningen av prästlönejord och vederlag därför kan med utgående från totalsumman av för landets löneboställen gällande normalavkastningsvärden och eljest tillgängliga redovisningar skattas till ej fullt 4 miljoner kronor. Avkastningen av prästlönejorden torde sålunda med endast 14 à 15 procent bidra till täckande av kostnaderna för statskyrkoprästernas avlöning. Vad för denna utgift ytterligare kräves eller de överskjutande 85 till 86 procenten måste, som bekant, uttagas genom beskattning i statlig eller kommunal form. Några motsvarande siffror, då det gäller lönerna för klockare och organister samt avkastningsvärdet av de åt dessa tjänstemän anslagna fastigheterna finnas icke officiellt sammanställda. Man har dock utan tvivel att räkna med att beloppet av vad av klockarfastigheterna kan utvinnas för löneändamål utgör en än blygsammare kvotdel av totallönesumman för klockarinstitutionen i rikets församlingar. Grundsatsen, att det värde den kyrkliga jorden representerar, bör redovisas som en speciell tillgång för finansieringen av de kyrkliga institutionernas upprätthållande nu och framdeles, får väl sålunda i avseende å klockarjordarna anses äga en ringa praktisk betydelse. Hur än härmed må förhålla sig, visar sig likvisst, att den berörda grundsatsen låter sig väl tillgodose även med det dispositionsprogram, vars konturer blivit här ovan uppdragna, och detta i själva verket med längre gående garantier i sådant hänseende än de, varmed omdisposition av klockarlönefastigheter hittills i praxis i många fall omgärdats.

Utgångspunkten för en reglering i här angivna syfte är givetvis den, att avlöandet av klockare och organister alltjämt förblir en kyrkligt-kommunal angelägenhet. Med hänsyn härtill bör ett värde, motsvarande värdet av det nuvarande klockarjordbeståndet, alltfört vara ställt till församlingarnas förfogande direkt eller indirekt för klockarnas och organisternas avlöande. Då emellertid avgörande praktiska hänsyn påkalla, att så i regel må kunna ske i möjligast enkla och obundna former, bör garantiregleringens ledande tanke vara den, att församlingarnas ansvar för sådant kapitalvärde gives innebörden av en allmän förpliktelse gentemot de kyrkliga institutionerna att under givna förutsättningar redovisa värdet av den övertagna jorden. Denna förpliktelse eller, om man så vill benämna den, kyrkligt-kommunala obligation bör grundas på en värdering av de av respektive församlingar övertagna fastigheter i dessas vid övergången till den nya ordningen befintliga lagliga skick. För tillgodoseende av det från kyrkligt håll ofta understrukna önskemålet om en garanti mot de kyrkliga tillgångarnas värdereduktion genom penningvärdets fall kunna vidare värderingssummorna utan större omgång omräknas och utsättas i en värdebeständig valuta. På sätt i det följande kommer att närmare beröras, synes det ligga närmast till hands att såsom ett dylikt realvärde använda sig av viss ytenhet jord av bestämd beskaffenhet. Det visar sig ock, att gällande ordning för de all-

männa fastighetstaxeringarna i landet kan på ett nog så lätthanterligt sätt tjäna som grundval för ett dylikt värderingssystem och dess tillämpning.

Engångsförrättningar för fastställande av de aktuella värdena å klockarjordarna måste, på sätt i det föregående utvecklats, äga rum redan för erhållande av grundbeloppen i de nya lönereglerna, som för boställsreformens genomförande i varje särskild församling böra fastställas. Då de grunder, efter vilka sådana värderingar böra företagas, givetvis sammanfalla med dem, vilka böra följas vid beräkningen av församlingarnas ansvarsbelopp gentemot de kyrkliga institutionerna, vinnes den betydande fördelen, att samma uppskattningsresultat kan samtidigt tjäna bägge ändamålen. Särskilda förrättningar för de kyrkligt-kommunala obligationssummornas fastställande göras sålunda obehövlige.

Den i det föregående skisserade regleringen syftar till, för att än en gång precisera dess bärande tanke, att regleringen, samtidigt med att den säkerställer den förnuftigaste användningen av de mestadels små och föga bärkraftiga klockarjordarna, på det sätt löser förvaltningsfrågan, att en publik förvaltningsapparat för deras vård och tillsyn i stort sett göres överflödig. Det kan förväntas, att en avveckling av klockarboställsväsendet efter de här uppdragna linjerna skulle av församlingarna ute i landet, vilka hittills haft att dragas med ständiga bekymmer för dessa fasta tillgångars författningens handhavande enligt hittills gällande ordning, komma att mötas enbart med tillfredsställelse. En oeftergivlig betingelse för att en nyordning enligt de föreslagna riktlinjerna skall leda fram till ett effektivt resultat är likvisst, att en fast ordning skapas för befordrande av de initiativ och åtgärder i övrigt, som av omläggningen påkallas.

4. Proceduren för reformens genomförande.

Beträffande sättet för ny lönereglernas verkställande, sedan de för boställsreformens genomförande föreslagna författningsbestämmelserna trätt i kraft, och rörande i samband därmed ifrågakommande åtgärder med avseende å boställsfastigheterna har den sakkunnige anfört:

Det ligger i det här framlagda dispositionsprogrammets natur, att dess genomförande måste förutsättas draga ut över en viss övergångstid. Till en början är att uppmärksamma, att för den definitiva prövningen av den blivande dispositionen av varje enskild klockarfastighet, som för närvarande är anslagen viss befattningshavare på lön, måste avvaktas den tidpunkt, då fastigheten av denne i laga ordning avträdes. I fråga om denna tidpunkt har man att räkna med tvenne alternativ. Då den planerade omregleringen givetvis icke får företagas med förnärmande av sittande löntagares rätt, har man sålunda antingen att invänta tiden för dennes avgång från tjänsten eller söka befattningshavarens medgivande till ett avträde av fastigheten dessförinnan. Den enskilde tjänst innehavarens beredvillighet härtill måste likväl av naturliga skäl bliva beroende på vilken lönefyllnad i penningar han kan påräkna i ersättning för de naturaförmåner, han enligt den gällande lönereglerna åtnjuter. Man finner sålunda, att den primära angelägenhet det här gäller att uppordna är lönereglernas frågan. Proceduren för dennas behandling synes lämpligen kunna bliva följande.

Efter det författningsbestämmelserna i förevarande ämne trätt i kraft beordras av stiftsnämnderna, vilka enligt gällande instruktion hava att

utöva inseedet över klockarjordarna inom respektive stift, vederbörande boställsnämnder att, envar inom sitt distrikt, företaga de förrättningar, som påkallas för berörda jordars värdeuppskattning. Enligt regler, som i specialmotiven till ett vid denna skrivelse fogat lagförslag komma att närmare beröras, upprättar boställsnämnden förslag beträffande varje särskild fastighet *dels* till det kapitalvärde i penningar, som fastigheten prövas bära åsättas, *dels* till ett beräknat årligt värde å avkastningen av fastigheten. Förslaget underställes stiftsnämnden för granskning, varefter stiftsnämnden fastställer ifrågavarande värden efter deras omräkning i realvärdet, ytenhet jord, efter grunder, som närmare komma att beröras i specialmotiven. För säkerställande av enhetlighet i tillämpade bedömningsgrunder, synes rätt till besvär mot stiftsnämndens fastställelsebeslut bära inrymmas åt församling och tjänstinnehavare. Rimligen bör dock med hänsyn till dessa ärendens natur tillses, att Kungl. Maj:t icke belastas med deras prövning. Helt tillfylles bör vara, att de ifrågavarande besvärmålen avgörande förläggas till ett underordnat centralt ämbetsverk, lämpligen kammarkollegiet, såsom sista instans.

Sedan boställsfastigheternas uppskattningsvärden blivit i nu angiven ordning fastställda och härom meddelade avgöranden vunnit laga kraft, bör det omedelbart ankomma å församlingarna att genom särskilda beslut företaga de jämkningar i gällande lönereglering för klockare och organist, som påkallas av boställsreformen. Församlingen har sålunda att i första hand fixera det belopp i penningar, vartill tjänstinnehavarens totala löneförmåner prövas bära sättas. Där icke andra, av boställsreformen oberoende, omständigheter föranleda rubbning i den gällande lönesättningen, blir väl resultatet av denna förnyade lönesättning i regel allenast den, att till den dittills kontanta lönen lägges de hittillsvarande naturaförmånernas årsvärde. På sätt ovan utvecklats bör församling icke tillerkännas befogenhet att reglera totallönen för vederbörande befattningshavare till belopp understigande sådant värde. Tydligen kunna dock fall tänkas förekomma, — särskilt torde så kunna bli händelsen vid klockartjänst, varmed boställe med rikligare skogstillgångar hittills varit förenat — då klockarlönen, om denna skulle fastställas upp till förenämnda årsvärdes belopp, bleve med hänsyn till göromålen omfattning oskäligt hög. För sådant fall bör det ankomma å församlingen att söka myndighets — lämpligen domkapitlets — medgivande till lörens bestämmande till lägre, skäligt befunnet belopp. I syfte att på ett verksamt sätt intressera de — dock säkerligen fåtaliga — församlingar, där en dylik situation kan tänkas bli aktualiserad, för hänvändelse till domkapitlet i nu angivet syfte, synes vid regleringen av hithörande rättsförhållande bära tillses, att församlingarna göras i viss omfattning delaktiga i den avkastning av klockarfastighet, som överskjuter vad som erfordras till klockarlönens uppbringande till skäligt belopp.

Efter erhållen del av församlingens beslut om den nya löneregleringen har tjänstinnehavaren att göra anmälan, huruvida han önskar, med ingående på denna, omedelbart avveckla besittningen av honom tillkommande boställsförmån. Någon respittid för dylik anmälan synes icke behöva eller ens lämpligen bära stadgas, då ju varje tjänstinnehavarens frånträdande av bostället före avgången från tjänsten måste för det allmänna innebära en fördel. I regel lär väl ock tjänstinnehavarens eget intresse härav komma att göra sig gällande. Förklarar sig tjänstinnehavaren villig till ett sådant frånträdande av boställe i förtid, bör anstalt omedelbart vid-

tagas för förrättande av avträdessyn i hittills gällande ordning. För annat fall kommer därmed att anstå till tidpunkten för tjänst innehavarens avgång från tjänsten. I god tid före det boställsfastigheterna komme att i nu angiven ordning avträdas av sina hittillsvarande innehavare, bör en målmedveten undersökning igångsättas rörande fastigheternas blivande användning i anslutning till det ovan härför uppställda programmet. Härvid måste all erfarenhet anses tala för att initiativ och andra åtgärder för en dylik uppgift genomförande icke splittras på flera händer utan bliva fast förlagda hos ett sammanhållande organ. Detta organ bör av naturliga skäl bliva stiftsnämnden. Då den tillämnade avvecklingen med hänsyn till klockarjordarnas ställning ytterst sker i församlingarnas intresse, bör givetvis stiftsnämnden vid fullgörande av berörda uppgift upprätthålla en fortgående kontakt med den församling, som därav närmast beröres. Klart är att prövning av de dispositionsförslag, som stiftsnämnden skall hava att beträffande varje särskild fastighet uppgöra, i sista hand bör tillkomma Kungl. Maj:t. Förutses kan åter, att upprättande av sådana förslag i många fall måste taga sin tid. Och även sedan Kungl. Maj:t beträffande dispositionen av klockarjorden inom en församling meddelat definitiva förordnanden, kan en längre eller kortare tid gå om, innan desamma kunna bringas till verkställighet. Såsom ett oeftergivligt villkor uppställer sig härvid kravet, att åt stiftsnämnderna, som skulle få åt sig uppdragen utredningen om klockarjordarnas disposition, också anförtros den — interimistiska — förvaltningen av jordarna under avvecklingstiden. Ordningen för en sådan förvaltning torde i huvudsak kunna lämpas efter vad som gäller för förvaltningen av allmänna kyrkohemman. I den mån Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förordnanden komme att gå ut på klockarfastighets överlämnande till församlings fria disposition eller på sådan fastighets försäljning, komme ju spørsmålet om den så disponerade fastighetens fortsatta förvaltning i särskild ordning att utan vidare förfalla. Kvar komme emellertid att stå frågan om den definitiva förvaltningsordning, som efter avvecklingens fullständiga genomförande lämpligen bör anordnas för de blivande publika arrendegårdarna. Ett ståndpunktstagande till detta spörsmål synes i närvarande läge icke erforderligt, utan torde därmed utan olägenhet kunna anstå, till dess en allmän överblick kunnat erhållas över avvecklingens fortgång samt kännedom vunnits om storleken av det fastighetsbestånd, varmed man för en sådan förvaltningsordning skulle ha att räkna. Det kan i detta sammanhang framhållas, att klockarfastigheternas här föreslagna provisoriska hänläggande till förvaltning av stiftsnämnderna helt ansluter sig till den anordning, som i sammanhang med förvaltningsreformen för prästboställena år 1932 vidtogs beträffande, bland andra, viss grupp av klockarfastigheter, nämligen sådana, beträffande vilka av Kungl. Maj:t tidigare förordnats, att desamma skulle utarrenderas med tillämpning av bestämmelserna i Kungl. Maj:ts skrivelse till kammarkollegiet den 12 november 1858 angående utarrendering av prästerskapets annex- och mensalhemman i Skåne, Halland och Blekinge. Genom den alltjämt gällande kungörelsen i ämnet den 16 september 1932 (nr 429) blev sålunda föreskrivet, att den befattning, som enligt förenämnda skrivelse dittills ankommit på länsstyrelse och domkapitel, skulle i stället tillhöra stiftsnämnd.

Ett särskilt med den ovan föreslagna boställsreformen för klockarna sammanhörande rättsligt förhållande synes slutligen böra i detta sammanhang i korthet beröras.

Den föreslagna anordningen, att vederbörande församling skulle iklädas en generell ansvarighet för klockarfastigheternas kapitalvärden, syftar ju till att möjliggöra dessa fastigheters fria användning efter behovets krav. Sådan ansvarighet skulle följaktligen komma att inträda dels i avseende å de fastigheter, som komme att överlämnas till församlingarnas fria disposition, dels beträffande de jordar, som bleve försålda. Köpeskillingarna för de senare böra sålunda överlämnas till vederbörande församling. Båda dessa kategorier av klockarjord komme givetvis, efter sådana förfoganden, att förlora sin hittillsvarande rättsliga karaktär av kyrklig jord. Ett betydelsefullt ordningsintresse synes härvid böra tillgodoses beträffande de fastigheter, vilka komme att överlämnas till församlingarnas fria förfogande. Den högeligen besvärande faktor för reda och klarhet i vår publika fastighetsförvaltning, som den svävande formella äganderättsfrågan beträffande den kyrkliga jorden sedan länge inneburit, synes åtminstone för denna grupp av fastigheter böra definitivt föras ur världen. Ingen som helst betänklighet synes möta mot att, i samband med att dispositionsbeslutet rörande sådan fastighet bringas till verkställighet, även den formella äganderätten till fastigheten överlåtes å församlingen. Vederlaget härför utgöres av den ansvarighet, som pålagts församlingen för fastighetens kapitalvärde.

I anslutning till de huvudlinjer för en reform med avseende å klockarboställsväsendet, som sålunda av den sakkunnige uppdragits, har han upprättat ett förslag till »lag angående särskilda grunder för klockar- och organistlöns bestämmande samt om dispositionen av bostad och jord, som blivit klockare och organist på lön anslagna», vilket förslag torde få såsom bilaga fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende (Bil. IV).

Yttranden över sakkunnigförslaget.

Av de över lagförslaget hörda myndigheterna har kammarkollegiet jämväl berört frågan om klockarjordarnas avstående till församlingarna utan någon som helst redovisningsskyldighet. Kollegiet har emellertid, såsom av utlåtandet synes framgå, med hänsyn till de konsekvenser för enhetligheten i lagstiftningen rörande den kyrkliga jorden i allmänhet, som en sådan radikalare reglering skulle få, underlåtit att till närmare dryftande upptaga denna fråga. Kollegiet har, under för handen varande omständigheter, funnit det upprättade lagförslaget godtagbart.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna organist- och kantorsförening, som lämnats tillfälle att inkomma med yttrande över sakkunnigförslaget, har uttalat sin tillfredsställelse över att detsamma kommit till stånd och har förklarat sig anse förslaget i stort sett ägnat att råda bot på rådande missförhållanden i det avseende, varom nu är fråga.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Lunds stift, vilket stift, vid en jämförelse med övriga, kan uppvisa det med avseende å såväl antal enheter som dessas värden ojämförligt betydelsefullaste klockarfastighetsbeståndet,

hava i huvudsak anslutit sig till förslaget. Domkapitlet och stiftsnämnden i Härnösand ha förklarat sig på det livligaste instämma i sakkunnigförslaget och hava i anslutning härtill förordat detsamma till antagande. Stiftsnämnden i Linköping har, i vad lagförslaget berör stiftsnämndens verksamhetsområde, icke funnit något att i huvudsak erinra mot förslaget. Likaledes har Stockholms stads konsistorium lämnat förslagets huvudgrunder utan erinran.

Övriga domkapitel och stiftsnämnder hava, från skilda synpunkter, funnit sig böra framföra principiella anmärkningar mot lagförslaget, innebärande, i några fall, ett avstyrkande av förslaget och, i andra fall, att detsamma först efter omarbetning borde upphöjas till lag.

Även allmänna svenska prästföreningen har inkommit med ett yttrande över sakkunnigförslaget.

I den mån jag icke i fortsättningen finner anledning återkomma till dessa yttranden, får jag beträffande innehållet i desamma hänvisa till en inom ecklesiastikdepartementet utarbetad sammanställning, vilken torde få såsom bilaga fogas vid dagens protokoll (Bil. V).

Den sakkunnige har i anledning av vissa av de mot lagförslaget framförda erinringarna till mig inkommit med ett skriftligt yttrande, vari han, bland annat, anfört:

I de utlåtanden, som av domkapiteln och stiftsnämnderna avgivits över det i september 1936 framlagda förslaget angående en avveckling av boställsväsendet vid klockar- och organisttjänster, hava framställts en del anmärkningar, som röja en på vissa punkter rätt långt gående missuppfattning rörande förslagets såväl allmänna förutsättningar som dess syfte och praktiska räckvidd. Då dessa missförstånd — på sina ställen — synas kunna förklaras av en viss knapphändighet i den motivering, som åtföljde förslaget, torde det vara påkallat att här göra några kompletterande förklaringar till belysning av de grunder, varå förslaget är fotat.

I en del av de omförmälda utlåtandena har till en början antytts, att utfärdandet av lagbestämmelser av den innebörd, som med det föreliggande förslaget ställts i fråga, skulle vara obehövt. Man har härvid givit uttryck åt den mening, att ett slutligt antagande av det förslag till »lag med vissa bestämmelser angående boställen för klockare och organister», som godkändes av 1932 års kyrkomöte, skulle vara ägnat att råda bot på de olägenheter, som sedan länge visat sig förknippade med den gällande dispositionen av dessa fastigheter. Uppfattningen är helt grundlös. Omnämnda lagförslag berör överhuvudtaget ej det principala spörsmål, det här gäller att uppordna. Stadgandena däri påbjuda sålunda allenast, att alla de många detaljrika bestämmelserna i ecklesiastik boställsordning om fortgående ekonomiska besiktningar av boställsnämnd och om kontroll av stiftsnämnd skola göras tillämpliga på de i regel till såväl areal som värden obetydliga klockarfastigheterna, och lämnar därtill — för de jämförelsevis fåtaliga fall att någon skogstillgång tillhör ett boställe av ifrågavarande slag — en del föreskrifter om förvaltningen av skogen och dispositionen av dess avkastning. Spörsmålet om klockarnas och organisternas befriande från

deras med innehavet under boställsrätt av dessa fastigheter förbundna förpliktelser faller helt utanför de rättsförhållanden, som av samma författningsförslag regleras. Klockarnas ifrågavarande innehav grunda sig, såsom ofta framhallits, på särskilt stadgande i förordningen den 2 november 1883 angående allmänt ordnande av klockarnas löneinkomster. Det ligger därför i sakens natur, att, om man vill söka restlöst avveckla de olämpor, som sammanhåra med boställsväsendet för klockarna, det i första hand kräves, att sistberörda författningsbestämmelser i angivna hänseende sättas ur kraft. Det nu föreliggande lagförslaget syftar i första hand därtill.

Ett domkapitel har trots sig med fullt fog kunna förutsätta, att den löne-reform, som det föreliggande lagförslaget siktar till att åvägabrinda, skulle kunna genomföras på frivillighetens väg, och har i anslutning härtill satt i fråga, att församlingarnas uppmärksamhet skulle fästas på den nu i praxis medgivna rätten för församlingarna att övertaga förvaltningen av sina klockarboställen. Med kännedom om det dåliga skick, i vilket en stor del av detta fastighetsbestånd dessvärre befinner sig, och med den erfarenhet man äger om församlingarnas naturliga obenägenhet att ikläda sig till omfattningen ovissa förpliktelser för fast egendom, där något aktuellt behov av dess disponerande för egen räkning icke framträtt, vill det synas, som om domkapitlets här yttrade tro på möjligheten av ett restfritt avlägsnande på frivillighetens väg av nu rådande missförhållanden på detta område skulle vara helt verklighetsfrämmande.

Det stora flertalet av de i ärendet hörda myndigheterna åter vitsorda visserligen utan förbehåll behövligheten av en lagstiftning i det allmänna syfte, som det nu föreliggande lagförslaget är avsett att tillgodose. Dessa myndigheters kritik riktar sig i stället mot de positiva stadganden, som däri upptagits.

I en del av remissyttrandena har sålunda anmärkts, att den i lagförslaget upptagna garantiregleringen, varigenom församling ålägges svara för »boställskapitalet» med avseende å viss av densamma övertagen boställsfastighet, syntes vara till konsekvenserna oviss, särskilt därutinnan, att förut-sättningarna och ordningen för ansvarighetens eventuella utkrävande icke vore angivna. Anmärkningen kan icke anses träffa någon punkt av reell betydelse. Den ifrågavarande garantiregleringen anknyter i själva verket till en ordning, som sedan lång tid tillbaka följts i administrativ praxis på förevarande rättsområde. Då Kungl. Maj:t i särskilda fall medgivit församling att på ett friare sätt disponera över klockarjord, som av särskilda skäl blivit för sitt egentliga ändamål obehöfelig, hava sålunda medgivanden härtill i regel förbundits med villkoret, att församlingen i en framtid, om förhållandena komme att så påkalla, — på samma eller annan av församlingen tillhandahållen fastighet — anordnade för klockaren erforderligt boställe. Den i lagförslaget upptagna ansvarighetsbestämelsen har ett principiellt sett motsvarande syfte. Den hänför sig givetvis närmast till ett sådant nytt rättsläge, att ordningen för bestridande av utgifterna för klockarnas och organisternas funktioner komme att — genom förändrad lagstiftning på ifrågavarande område — så omläggas, att kostnaderna härför från församlingarna helt överflyttades å kyrkofonden, å statsverket eller å annan. Det faller av sig självt, att utkrävandet av den ansvarighet och därav följande redovisningsskyldighet för »boställskapitalet», som lagförslaget tillförbinder vederbörande församling, måste bliva en uppgift för den lagstiftning, som i övrigt har att uppordna en dylik framtida eventuell

rättsomläggning. Det ligger ock i öppen dager, att ett realiserande av en dylik förpliktelse på intet vis skulle komma att framstå såsom någon obillighet. Församlingen har genom fastighetens övertagande på sin tid erhållit den fulla valutan för berörda förbindelse och genom den år 1936 omsider genomförda lagstiftningen om kommunal fondbildning är sörjt för, att en dylik valuta icke skall kunna av en församlings nuvarande medlemmar, till förfång för en efterföljande generation församlingsmedlemmar, förbrukas till utgifter för tillgodoseende av löpande behov.

I allmänna svenska prästföreningens yttrande över lagförslaget framskymtar den svårförklarliga missuppfattningen, att den föreslagna »avvecklingen av klockarboställsväsendet» skulle syfta till eller vara liktydig med någon slags allmän »avveckling» av de *tjänstebostäder*, som församlingarna hittills — å klockarjord eller eljest — tillhandahållit åt sina här ifrågavarande befattningshavare. Att antagandet är grundlöst borde, synes det, framgå redan därav, att motiven till lagförslaget — såsom exempel på den användning av klockarjordar, som efter de hittillsvarande boställshavarnas frånträdande av desamma kunde förväntas komma att aktualiseras — i *första hand* angiva sådan jords ianspråktagande till tomt, med eventuellt tillhörande trädgårdsland, för de tjänstebostäder, som församlingarna önska bibehålla eller nyanordna vid klockar- eller organisttjänst. Lagförslaget bygger i övrigt på grundsatsen, att tjänstebostad skall av församling anvisas innehavare av klockar- eller organisttjänst, *där förhållandena så kräva*. Det torde ligga i sakens natur, att man vid regleringen av denna fråga icke kan ålägga församling en längre gående förpliktelse. Fråga i det särskilda fallet, huruvida, objektivt sett, sådant behov av tjänstebostads anvisande föreligger, förutsättes i lagförslaget kunna i sista hand bli föremål för myndighets prövning. Vad beträffar de vid övergången till den nya förvaltningsordningen faktiskt befintliga tjänstebostäderna har sålunda vid lagförslagets uppgörande förutsatts, att frågan, huruvida en dylik tjänstebostad allt fortfarande skall finnas anvisad vid tjänsten, i första hand bör kunna anförtros åt vederbörande församlings eget bedömande. Det har synts, som om församlingarnas eget välförstådda intresse härvid skulle innefatta tillräcklig garanti mot okloka förfoganden från församlingarnas sida med avseende å de nu befintliga tjänstebostäderna. Därest en församling — oaktat en dylik tjänstebostad, med hänsyn till de rådande förhållandena på orten, kan visas vara, objektivt sett, behövlig för tjänstens uppehållande — vidtager åtgärd för rivning av den byggnad, vari bostaden är inrymd, eller eljest på varaktigt sätt omdisponerar bostaden för annat ändamål, skulle församlingen nämligen riskera att snart nog, efter myndighets föreläggande, nödgas med sannolikt ökade ekonomiska uppoffringar åter iordningställa och tillhandahålla tjänstebostad för klockaren eller organisten.

I åtskilliga av remissyttrandena uttalas farhågor för, att ett genomförande av det program för klockarfastigheternas disposition, som framlagts i det nu föreliggande förslaget, skulle resultera i en forcerad och sålunda för församlingarna oförmånlig försäljning av klockarfastigheter. De anmärkande myndigheterna synas härvid hava förbisett en av förslagets centrala utgångspunkter, nämligen den, att den tilltänkta omdispositionen av de ledigblivande klockarfastigheterna är avsedd att företagas för tillgodoseende i första hand av *församlingarnas intresse* med avseende å jordarna i fråga. Denna omdispositionens karaktär har i lagförslaget kommit till

särskilt uttryck genom anvisningen, att de förslag till fastigheternas lämpligaste disposition, som skola av stiftsnämnderna underställas Kungl. Maj:t, skola av nämnderna uppgöras *efter samråd med klockardistriktet*. Tanken på någon slags allmän realisation till underpris av klockarfastigheter ligger lagförslaget helt fjärran. Att någon dylik åtgärd ej är tillämnad framgår redan av det förhållandet, att de försäljningar av klockarjord, som i lagförslaget ställas i fråga, förutsättas helt falla inom ramen för bestämmelserna i kyrkliga försäljningslagen. Enligt denna lag skall vid försäljning av kyrklig jord i första hand iakttagas, att vederlaget svarar mot jordens värde enligt i orten gängse skäligt pris.

En betydelsefull fråga må vidare i detta sammanhang beröras.

Av några domkapitel och stiftsnämnder har mot lagförslaget framställts den anmärkningen, att kostnaderna för det tillämnade värderingsförfarandet kunde befaras bli så betydande, att en stor del av klockarjordarnas avkastning komme att gå åt för berörda kostnaders täckande. Församlingarna komme härigenom att få vidkännas väsentliga uppföringar. Myndigheterna i fråga vilja härmed tydligen göra gällande, att församlingarna genom dessa värderingsförrättningar komme att åsamkas större förvaltningsutgifter än som regelrätt vore förbundna såväl med den för närvarande stadgade förvaltningsordningen som med den förvaltningsordning, som bleve gällande, därest 1932 års i det föregående omförmälda författningsförslag bleve upphöjt till lag. Det rätta sakförhållandet är det motsatta. Båda de här sist berörda förvaltningssystemen förutsätta en fortgående myndighetskontroll över alla, även de obetydligaste, av klockarfastigheterna genom periodvisa, tätt återkommande ekonomiska besiktningar, varvid en mångfald förhållanden skola av förrättningsmännen undersökas och bedömas. Ett av huvudsyftena med de i det nu föreliggande lagförslaget upptagna värderingsåtgärderna är just — på sätt ingående framhållits i de förslaget åtföljande motiven — att i de allra flesta fallen göra en dylik kontroll med därmed förbundna periodvis återkommande besiktningsförrättningar för framtiden obehövlig. De tilltänkta värderingsförrättningarna representera engångsåtgärder. Då intet skäl föreligger för antagandet, att kostnaden för en dylik engångsförrättning skall komma att överskrida den utgift, som nu regelrätt drabbar en församling för ekonomisk besiktning, säger det sig självt, att den utgift, värderingsförrättningen komme att draga, i det långa loppet komme att motsvaras av en mångfaldigt större kostnadsbesparing.

Departementschefen.

Om det angelägna i att omsider få till stånd en avveckling av jordavlönningssystemet jämväl vid landets klockar- och organisttjänster kunna icke råda några delade meningar. Med hänsyn till de på sina håll svårartade olägenheter, som visat sig förbundna med upprätthållandet intill nu av denna otidsenliga avlöningsform, framstår behovet av en nyreglering på förevarande punkt i avlöningsväsendet för här berörda befattningshavare såsom trängande. På sätt jag tidigare redogjort för har spørsmålet om en allmän nyordning av tjänstgörings- och avlöningsförhållandena för klockare och organister sedan länge varit föremål för omfattande utredningar, utan att linjerna för en eventuell lösning av dessa frågor i deras vidare sammanhang ännu kunna sägas ligga klarlagda. Det har emellertid visat sig, att en fristående reform i boställsfrågan låter sig väl genomföra, utan att därigenom behandlingen och den slutliga prövningen av det större löne- och organisationsspörsmålet föregripes. Man har i själva verket att räkna

med att en dylik behandlingsordning skall visa sig ägnad att positivt främja en praktisk lösning av det större komplex av spörsmål, som här påkallar uppmärksamhet från lagstiftningens sida. Jag förordar fördenskull, att boställsfrågan för klockare och organister nu utan vidare tidsutdräkt upptages till ett avgörande.

Riktlinjerna för den framtida dispositionen av klockarfastigheterna, sådana dessa riktlinjer uppdragits i lagförslaget, synas mig vara i det allt väsentliga ändamålsenliga. Utgångspunkten för den föreslagna regleringen i förevarande hänseende har varit det utan varje tvivel riktiga bedömandet, att det ifrågavarande fastighetsbeståndet, såsom helhet betraktat, icke lämpar sig för att inläggas under något omständligare publikt förvaltnings-system med den ofruktbara kostnadsbelastning, som i många fall måste vara därmed förbunden, och den relativa ofrihet, då det gäller fastighets-enheternas praktiska användning, som vid ett dylikt system svårligen kan undvikas. Förslagets grundtanke är den, att huvuddelen av de fastighets-parceller, det här gäller, må kunna omhändertagas av de kyrkliga kommunerna för tillgodoseende av menigheternas särskilda behov under sådana former, att dispositionsfriheten framstår ej blott som ett sken utan som en praktisk realitet. En reglering av denna innebörd har gjorts möjlig genom upptagandet i den föreslagna lagstiftningen av bestämmelser om vissa uppskattningar för fastställande av de särskilda boställsfastigheternas kapital- och avkastningsvärden samt om en vederbörande församling tillförbunden generell ansvarighet för de penningbelopp, som komme att framgå vid berörda värderingar. I förslaget ha härjämte upptagits bestämmelser om en »markegångssättning» — genom »obligationsbeloppens» omräkning i arealenhet åkerjord — varigenom dessa kommunala obligationers värdebeständighet komme att bliva på ett verksamt sätt garanterad. Den intresse-splittring av såväl formellt rättslig som ekonomisk innebörd, som sedan länge består med avseende å den kyrkliga jorden och dess användning, har, som bekant, i lagstiftningen i övrigt på ifrågavarande område avsatt besvärande spår i en långt driven inveckling av den hithörande förvaltningen. Det synes mig uppenbart, att den för dispositionen av klockarfastigheterna nu föreslagna regleringen — även om den icke, såsom givetvis från enbart praktiska synpunkter varit eftersträvansvärt, nu förmått göra rent bord med de å detta publika fastighetsbestånd i dess egenskap av kyrklig jord vilande formellt-rättsliga servituten — i allt fall möjliggör ett verksamt nedbringande av de därmed förbundna olägenheterna. På grund härav och då de anmärkningar på några grundläggande punkter i förslaget, som framförts av vissa av de kyrkliga myndigheterna, synas mig, även där de ej helt föranletts av missförstånd, hava blivit av förslagsställaren på ett bindande sätt bemötta, tvekar jag icke att i huvudsak tillstyrka förslagets godkännande. Härmed förfaller givetvis tanken på att begränsa regleringen av hithörande rättsförhållanden vare sig på sätt, som avsetts med det till 1932 års kyrkomöte framlagda förslaget, eller såsom eljest av vissa av remiss-myndigheterna ifrågasatts.

Vissa jämkningar och förenklingar i sakkunnigförslaget hava synts mig påkallade. Dessa jämkningar äro på ett par punkter av den betydelse, att jag redan i detta sammanhang finner mig böra med några ord beröra desamma.

Det är känt, att vid ett flertal klockartjänster i landet fondering under tidernas lopp ägt rum antingen av försäljnings- eller andra ersättningsmedel för lönefastighet eller av icke omedelbart för löneändamål ianspråktagna avkomstmedel — företrädesvis härrörande av skogstillgångar — från sådan fastighet.

Förefintliga fondmedel av här angivet slag torde i en del församlingar uppgå till icke alldeles oansenliga belopp. Kammarkollegiet har i sitt utlåtande över förslaget framhållit, att, därest icke en avveckling av klockarboställsväsendet på sätt förslaget innebure skedde, ifrågavarande fondmedel åtminstone i många fall torde kunnat erhålla en placering i fast egendom genom arrondering av befintligt klockar- eller organistboställe eller genom inköp av helt nytt boställe. Den värdebeständighet, som eftersträvades beträffande nu befintliga lönefastigheter, syntes vara lika eftersträfvärd i fråga om de här åsyftade fondmedlen och deras placering. Kollegiet har i anslutning härtill satt i fråga, att en sådan omräkning i arealenhet åkerjord, som föreslagits i avseende å klockarfastigheternas saluvärden, bleve föreskriven även i fråga om nu berörda lönefonder. Den tanke, kollegiet här framfört, har synts mig välmotiverad, helst den av ämbetsverket föreslagna anordningen möjliggör en ytterligare förenkling av den hithörande löneadministrationen. Jag har fördenskull låtit i den sakkunniges lagförslag inarbeta de nödigbefunna bestämmelserna i här angivna syfte.

Den sakkunnige har i sitt förslag upptagit vissa tidsbestämningar med avseende å, bland annat, inträdandet av församlings ansvarighet för boställskapital och boställsränta. Beträffande ansvarigheten för boställsränta torde några särskilda bestämmelser, över huvud taget, icke erfordras, eftersom sådan ansvarighet omedelbart följer av vederbörandes i det följande stadgade skyldighet att årligen till aylöning tillskjuta vad mot boställsräntan för året svarar. Övriga här avsedda tidsbestämningar skulle med hänsyn till förberörda av mig i förslaget företagna tillägg beträffande lönefonder behöva ytterligare kompletteras. Då emellertid ifrågavarande bestämmelser i det väsentliga äro av formell natur, har jag funnit desamma lämpligare böra upptagas bland de efterföljande administrativa tillämpningsföreskrifterna, och har jag fördenskull låtit stadganden av denna innebörd helt utgå ur lagförslaget. I den sakkunniges lagförslag förekomma härjämte en del procedurföreskrifter, som väl synts mig i stort sett ändamålsenliga, men som dock icke äro av konstitutiv betydelse för den ifrågasatta nya regleringen. Jag har ansett även sådana föreskrifter kunna utan olägenhet ur lagförslaget uteslutas för att sedermera beaktas vid utfärdande av den administrativa tillämpningsförfattningen.

Mot bestämmelserna i sakkunnigförslaget, såvitt detta reglerar vederbörande församlingars ställning till de klockarfastigheter, vilka efter Kungl. Maj:ts bestämmande komme att förklaras skola bibehållas såsom publika arrendegårdar, ha — särskilt av stiftsnämnden i Växjö — framförts en del kritiska erinringar. I sådant hänseende har huvudsakligen erinrats, att, då enligt förslaget församling, som här är i fråga, skulle, å ena sidan, hava att för varje fall själv svara för den å fastigheten belöpande boställsräntan men, å andra sidan, allenast bliva berättigad uppbära den verkliga, av fastigheten i stiftsnämndens förvaltning fallande behållna årsavkastningen, en dylik församling komme att stå i ansvar för resultatet av en fastighetsförvaltning, vilken den själv icke hade möjlighet att påverka. I den mån den verkliga boställsavkastningen komme att nedgå under boställsräntan, en eventualitet, som enligt stiftsnämndens förmenande lätteligen kunde komma att inträffa, komme församlingen att tillskyndas förlust.

Riskerna för att vederbörande församlingar i här berörda fall skulle bliva ekonomiskt lidande synas mig väl i det hela icke vara särdeles stora. Jag vill sålunda erinra om att de uppskattningar av boställskapital och avkastningsprocent, som enligt förslaget skola äga rum, givetvis böra företagas med all tillbörlig försiktighet. Vad särskilt de publika arrendegårdarna beträffar, vilka komma att förbli under stiftsnämndernas förvaltning, anser jag de framförda farhågorna i förevarande hänseende väsentligt överdrivna. En annan uppfattning innebure en misstro mot dessa nytillskapade fastighetsförvaltande myndigheters sakkunskap och intresse för sina ämbetsuppgifter, vilken jag med kännedom om ifrågavarande myndigheters hittillsvarande verksamhet icke kan dela.

Jag har likafullt funnit mig sakna anledning motsätta mig en sådan ändring i sakkunnigförslaget, att full garanti skapas mot ekonomiska förluster för församlingen i nu anmärkta hänseende. Nu angivna syfte tillgodoses enklast och rationellast på det sätt, att berörda fastigheter förklaras skola disponeras — för kyrkofondens räkning — på sätt som gäller för allmänna kyrkohemman samt att vederbörande klockardistrikt beredes fullt vederlag för fastighetens avkomst genom att årligen ur kyrkofonden till distriktet utanordnas ett belopp motsvarande den för fastigheten gällande boställsräntan. Med en sådan anordning vinnes härjämte den speciella fördelen, att klockardistriktet får sig säkerställd en jämn — allenast med jordvärdet i orten fluktuerande — årlig inkomst från fastigheten, ett intresse, som särskilt vid boställsfastigheter med skogstillgång för avsalu är vanskligt att eljest behörigen tillgodose. Därest den av mig sålunda förordade ändringen i förslaget godkännes, bör givetvis även den ändring däri vidtagas, att ansvarigheten för boställskapital för fastighet, varom här är fråga, förklaras skola ankomma å kyrkofonden i stället för å församlingen.

Den ändring i sakkunnigförslaget, som jag sålunda funnit mig böra vidtaga i avseende å förvaltningsformen för här sist berörda klockarfastig-

heter, vilka lämpligen synas kunna givas beteckningen *klockarhemman*, påkallar vissa tillägg — av huvudsakligen formell innebörd — i lagen om kyrkofond. Förslag rörande dessa jämkningar i kyrkofondslagen torde jag sedermera få i annat sammanhang anmäla.

Specialmotivering till de av avlösningsreformen föranledda särskilda författningsförslagen.

Jag övergår härefter till att redogöra för granskningen av de särskilda bestämmelserna i den sakkunniges lagförslag och för de jämkningar däri, som jag — utöver vad jag i det föregående angivit — funnit på åtskilliga punkter påkallade. Ändringar i enbart förtydligande syfte eller eljest av redaktionell natur torde jag härvid kunna förbigå. Anmärkas bör dock, att jag funnit den av den sakkunnige föreslagna benämningen »klockarfastighet» böra utbytas mot den mera allmänna beteckningen »lönefastighet».

1 §.

Den *sakkunnige* har om bestämmelserna i denna paragraf anført:

I denna paragraf avsedd ny lönereglering skall företagas inom varje sådan församling eller, där två eller flera församlingar bilda gemensamhet med avseende å klockaravlöningsbesväret, varje sådan samfällighet, där med klockartjänsten är förenad förmån antingen enbart av bostadslägenhet eller av dylik förmån och jord eller enbart av jord. Då det föreliggande lagförslaget, såvitt det omedelbart berör klockarnas löneförhållanden, allenast syftar till en avveckling av det hittills för dessa befattningshavare tillämpade naturaavlöningsystemet såsom sådant, d. v. s. det system, enligt vilket i lönevederlaget ingå poster — nyttjanderätt till bostad och brukningsrätt till eller avkomst av lönejord — av icke till penningbeloppet fixerat värde, följer härav, vilket också i den allmänna motiveringen till förslaget betonats, att detta förslag i övrigt lämnar och måste lämna de eljest enligt 1883 års klockaravlöningsförordning gällande grunderna för avlöningens bestämmande i allt väsentligt orubbade.

Departementschefen.

Det följer av vad jag redan i samband med den allmänna motiveringen till lagförslaget anført, att ny lönereglering, varom i förevarande paragraf är fråga, bör företagas jämväl för det fall, att vid viss klockar- eller organisttjänst väl ej längre finnes någon lönefastighet men däremot kapitalmedel — i mitt förslag betecknade såsom *lönefonder* —, som härröra av en tidigare förefintlig sådan fastighet. Härav betingad jämkning i paragrafens lydelse har av mig vidtagits. Vad den sakkunnige här i övrigt anført föranleder från min sida ingen erinran.

Förevarande paragraf liksom den följande (2 §) har jag ansett lämpligen böra upptagas under särskild rubrik och givas innehållet av allmänna bestämmelser för såväl klockar- som organisttjänst. I 1 § i den sakkunniges lagförslag intagen hänvisning till blivande tillämpningsbestämmelser har jag funnit här kunna utgå. I samma paragraf förekommande definition av beteckningen klockardistrikt har jag låtit framflytta till 2 §.

2 §.

Den *sakkunnige* har beträffande stadgandena under denna paragraf an-
fört:

Paragrafen upptager vissa allmänna bestämmelser avseende den värde-
uppskattning, som de fasta lönetillgångarna vid klockartjänst skola för
boställsreformens genomförande undergå. Den karaktär, som från rättslig
synpunkt må tillkomma de bostadslägenheter i även för andra ändamål
disponerade byggnader å till klockartjänsten ej hörande jord, såsom i för-
samlingshus och sockenstugor, vilka på många orter äro anvisade åt kloc-
kare, torde i det hela vara osäker. Praktiska skäl synas i allt fall bjuda, att
sådana bostadslägenheter lämnas utanför det uppskattningsförfarande, som
här, för de egentliga »klockarbolena» ävensom för lönejordarna, bör äga rum.
Att likvisst en omreglering av löneförhållandena — här av företrädesvis
formell innebörd — bör företagas även vid de klockartjänster, vid vilka
dylika bostadslägenheter äro åt klockare upplåtna, följer av de under 1
och 3 §§ föreslagna bestämmelser.

I anslutning till vad jag härförut anfört i avseende å vid klockar- eller or-
ganisttjänst uppsamlade fondmedel bör även ifrågavarande slag av medel
bliva föremål för uppskattning för bestämmande av »boställskapital» och
»avkastningsprocent». De skäl, som av den *sakkunnige* anförts för att bo-
stadslägenhet, som enbart utgöres av en lägenhet (våning) i fastighet, vilken
icke i sin helhet tillhör tjänsten, bör uteslutas från sådant uppskattningsför-
farande, hava synts mig bärande.

Departement-
schefen.

Vad i övrigt beträffar den förevarande paragrafens innehåll, har jag till
vinnande av större överskådlighet och klarhet låtit i paragrafen sammanföra
alla för förståelsen av de nya lagbestämmelserna erforderliga legaldefinitioner.
I paragrafen hava sålunda intagits definitioner såväl för beteckningarna
klockardistrikt, lönefastighet, lönefond och klockarhemman som för beteck-
ningarna boställskapital och boställsränta.

3 och 4 §§.

I fråga om stadgandena i förevarande paragrafer har av den *sakkunnige*
anförts, bland annat, följande:

Syftet med och innebörden av de under förevarande paragrafer upptagna
stadganden torde i den tidigare lämnade framställningen rörande reform-
förslagets huvudgrunder vara tillräckligt belysta. Med avseende å avfatt-
ningen av 3 § må allenast påpekas, att såsom lönetillgång vid viss klockar-
tjänst kunna finnas anslagna två eller möjligen flera särskilda fastigheter,
för vilka sålunda, var för sig, i paragrafen angiven »boställsränta» kommer
att bliva gällande. Till grund för lönesättningen enligt paragrafen bör tyd-
ligen i sådant fall läggas summan av de för de särskilda klockarfastigheterna
uträknade boställsräntorna.

Mot lagförslagets ståndpunkt beträffande skyldighet för församling att,
där förhållandena så kräva, tillhandahålla tjänstebostad för innehavare av
klockar- eller organisttjänst hava i några av remissutlåtandena framförts

vissa erinringar. Sålunda har centralföreningen för Sveriges allmänna organist- och kantorsförening, å ena sidan, riktat en anmärkning mot det föreslagna stadgandet, att, där tjänstebostad anvisats vid tjänsten, befattningshavaren skall vara skyldig själv bebo densamma, men, å andra sidan, påyrkat meddelande av allmänna bestämmelser till reglerande av tjänstebostädernas såväl storlek som beskaffenhet i övrigt. Tillika har föreningen hemställt, att för tjänstebostad icke skall få fastställas hyresersättning utan att för innehavare av självständig kantorsbefattning skall beräknas *fri* bostad, i likhet med vad som gällde för präster och folkskollärare.

Departement-
schefen.

Det föreliggande lagförslaget utgår från det i avseende å klockaravlöningsbesväret alltjämt gällande rättsläget, att klockardistriktet äger att, åtminstone i första hand, fritt bestämma den kontanta avlöningen vid klockar- och organisttjänst och att sådant distrikt också har att självt utgöra de erforderliga medlen för denna avlöning utan att några centrala bidrag därtill utgå. Tydligt är också, att man tillsvidare och i allt fall vid den nu tillämnade boställsreformen måste helt räkna med detta rättsläge. Det lär vid nu angivna förhållande ligga i sakens natur, att så länge åt församlingarna är inrymd befogenheten att fritt — må vara inom »skälighetens», dock mången gång svårbedömda, gräns — bestämma kontantavlönningens belopp, någon längre gående författningsmässig reglering av tjänstebostädernas storlek och beskaffenhet icke gärna kan, och detta redan av principiella skäl, sättas i fråga. Den villkorliga skyldighet att i givna fall tillhandahålla en efter ortens bruk ändamålsenlig tjänstebostad, som enligt förslaget skulle åvila klockardistrikt, lär ock närmast vara att betrakta såsom en garanti för det allmänna, att upprätthållandet av de kyrkliga tjänster, varom här är fråga, icke genom avsaknad av bosättningsmöjligheter för tjänst innehavarna äventyras.

Det i förslaget upptagna ovillkorliga stadgandet om skyldighet för klockare att själv bebo honom vid tjänsten anvisad bostad har jag däremot funnit kunna utan olägenhet modifieras. Något hinder bör skäligen ej resas mot att en tjänst innehavare, som visar sig kunna, med större fördel, på annat sätt ordna sina bostadsförhållanden, beredes möjlighet att — med klockardistriktets samtycke — uthyra den av honom mottagna tjänstebostaden.

Erinras må, i anledning av vad den omförmälda föreningen i denna del vidare anfört, att lärarna vid folk- och småskolor jämlikt den 30 september 1937 för dem utfärdat avlöningsreglemente (sv. ffs. nr 868) från och med innevarande år jämväl skola åtnjuta bruttolön. Ersättning skall sålunda av lärare (eventuellt genom avdrag å lönen) lämnas för åt honom anvisad tjänstebostad.

I avseende å vad den sakkunnige vid nu ifrågavarande paragrafer anfört, finner jag skäl framhålla, att, där till en klockar- eller organisttjänst

höra flera lönefastigheter, belägna inom en och samma församling, eller vid tjänsten finnas lönefonder, härrörande av skilda fastigheter i en församling, det icke torde finnas anledning att vid boställskapitals och avkastningsprocents fastställande uppehålla skillnaden i ursprunget. För lönefastigheterna uppskattade saluvärden eller för lönefonder beräknade kapitalvärden synas i dylika fall, efter dessa värdens omräkning i åkerareal, utan olägenhet kunna sammanräknas till ett gemensamt boställskapital och avkastningsprocenten för detta uträknas på grundval av summan av för fastigheterna uppskattad årsavkastning eller för lönefond beräknad årsränta.

5—8 §§.

Till bestämmelserna i förevarande paragrafer har den *sakkunnige* lämnat följande närmare motivering:

I samband med stiftsnämndens övertagande av klockarfastigheternas förvaltning böra, såsom redan i det föregående antytts, avträdessyner i hittills gällande ordning företagas för fastställande av dittillsvarande boställshavares, respektive församlings ansvarighet för fastigheterna till byggnader och hävd. I den allmänna motiveringen för det föreliggande förslaget har framhållits, att huvudgrunderna för den till stiftsnämnderna hänlagda interimistiska förvaltningen av klockarfastigheterna lämpligen synas kunna i det stora hela anslutas till de bestämmelser, som gälla för de allmänna kyrkohemmanen. Härvid måste dock komma i fråga vissa avvikelser, som betingas därav, att förvaltningen äger rum för vederbörande församlings räkning. Vad angår kostnad för byggnad och underhåll vid fastigheterna till den del de under stiftsnämndernas förvaltning komma att upplåtas på arrende, lär sådan kostnad böra i sista hand bäras av fastighetens avkastning. Härvid torde dock stiftsnämnderna böra bemyndigas att av omhändertavda kyrkofondsmedel förskjuta för kostsammare byggnads- och underhållsarbeten nödiga belopp mot återredovisning till fonden därav med ränta inom lämpliga, med hänsyn till omständigheterna avpassade terminer.

De fastigheter eller delar av fastigheter, som enligt de i förevarande paragraf upptagna bestämmelserna förutsättas skola komma att övertagas av vederbörande församling, komme att utgöras dels av sådana fastigheter eller områden, vilka redan vid lagens ikraftträdande disponeras för särskilda kommunala behov, dels av sådana, som för dylikt ändamål ytterligare behöva tagas i anspråk, dels slutligen av sådana fastighetsenheter, för vilka annat lämpligare dispositionsalternativ icke erbjudit sig. Enligt förslaget skall för här berört fall äganderätten till fastigheten, där sådan rätt icke kan visas redan tillkomma församlingen, överlåtas å denna. Vederlaget härvid utgöres av den i 7 § stadgade ansvarighet för »boställskapital» och »boställsränta», vartill församlingen genom fastighetens övertagande blir bunden. Det må framhållas, att en överlåtelse å församling av klockarfastighet under här föreliggande förutsättningar och på de i lagförslaget upptagna villkor helt faller inom ramen för den åt Kungl. Maj:t i kyrkliga försäljningslagen härutinnan givna befogenhet. Jämlikt 2 § i sistnämnda lag är sålunda såsom en särskild förutsättning för utbyte eller försäljning av kyrklig jord upptaget det fall, att sådan jord på grund av särskilda omständigheter befines icke lämpligen böra bibehållas för sitt ändamål. Be-

träffande de avhändelser av klockarfastighet till församling, varom här är fråga, skulle angivna legala förutsättning för åtgärden på det mest otvetydiga sätt vara för handen, då ju ett av den nu förevarande lagregleringens huvudsyften är, att ifrågavarande fastigheter skola upphöra att omedelbart tjäna sitt hittillsvarande ändamål såsom underlag för klockaravlöningen.

Att köpeskillingsmedel för försäld klockarjord kunna och böra, på sätt i 6 § angives, överlämnas till församlingen, är givetvis betingat därav, att samma församling enligt 7 § göres ansvarig för det för fastigheten fastställda boställskapitalet. Den församlingen medgivna rätten att uppbära avkomsten av klockarfastighet under den tid, denna står under stiftsnämnds förvaltning, svarar åter mot den enligt 7 och 8 §§ samma församling ålagda skyldigheten att till klockaravlöningen tillskjuta visst särskilt belopp (boställsräntan). Hänvisningen i 6 § beträffande dispositionen av köpeskillingsmedel, som sålunda överlämnas till församling, avser bestämmelserna i lagen den 12 juni 1936 (nr 282) angående användningen i vissa fall av kommun eller annan samfällighet tillhörig egendom.

Den församling, som enligt de föreslagna reglerna skall ha att till klockarens avlöning vid viss tjänst tillskjuta ett mot boställsräntan svarande belopp, blir ju i alla de fall, då församlingen ensam avlönar egen klockare, identisk med klockardistriktet. Skyldigheten att tillskjuta angivna belopp lär för sådant fall merendels allenast föranleda därtill, att församlingen i sin årliga stat för klockarens avlöning i första hand beräknar den inkomst, som församlingen antingen åtnjuter av en i dess ågo befintlig förutvarande klockarfastighet eller av hos församlingen uppsamlade försäljningsmedel för klockarfastighet eller ock från stiftsnämnden uppbär i avkomst av en under dennas förvaltning kvarstående klockarrendefastighet. Finnes icke dylik inkomst för församlingen — t. ex. då klockarfastigheten överlämnats till församlingen och av denna nyttjas för något dess eget, ej inkomstgivande ändamål eller då densamma tidigare under avvecklingen genom stiftsnämndens försorg eller därefter av församlingen själv försålts och försäljningsmedlen omdisponerats, så att någon avkastning därav ej erhålles, — kommer angivna skyldighet för sådan församling icke i annan mån till uttryck än att församlingen har att, i enlighet med vad eljest åligger densamma, uttaxera vad för klockarens avlöning erfordras. För det fall åter, att klockardistriktet icke sammanfaller med den för boställsräntan ansvariga församlingen (denna ingår med avseende å klockaravlöningsbesväret med en eller flera andra församlingar i samfällighet), får den för vederbörande församling här stadgade skyldigheten att till klockarens avlöning vid den ifrågavarande tjänsten tillskjuta ett särskilt belopp, givetvis innebörden av ett denna församling särskilt åliggande onus. Den har sålunda att ensam gälda för viss del av klockarlönen erforderliga medel men att därjämte ändock, efter stadgad grund, med övriga i samfälligheten ingående församlingar bidra till vad inom distriktet behöver därutöver genom uttaxering uttagas.

Departementschefen.

De ändringar i sakkunnigförslaget, som jag under förevarande paragrafer funnit anledning vidtaga, äro i allt väsentligt betingade av mitt i det föregående berörda förslag beträffande dels sättet för dispositionen och förvaltningen av de lönefastigheter, som komme att förklaras skola bibehållas

såsom publika arrendegårdar, klockarhemmanen, dels ock behandlingen av lönefonder, som ingå bland avlöningstillgångarna vid klockartjänst. I avseende å den rättsliga ställning, som komme att intagas av klockarhemmanen, vill jag här blott ytterligare fästa uppmärksamheten på att, då avkomsten av dessa fastigheter, i likhet med vad som gäller beträffande de allmänna kyrkohemmanen, tillföres kyrkofonden, denna åtgärd icke innebär någon indragning i vedertagen mening till samma fond av ifrågavarande lönefastigheter eller deras avkomst. Då kyrkofonden skall ha att årligen till vederbörande klockardistrikt gälda den för klockarhemmanet bestämda boställsräntan, framstår regleringen på denna punkt, sakligt sett, såsom en inlösen av fastigheten för fondens räkning, en inlösen, som motiveras av fastighetens användning och för vilken kyrkofondens föreslagna ansvarighet för boställskapitalet utgör vederlag.

I avseende å den i 8 § 1 mom. stadgade förpliktelsen för vederbörande församling att till klockarlönen tillskjuta ett mot boställsräntan svarande belopp torde för sådana fall, då klockardistriktet består av två eller flera församlingar och fastställt boställskapital helt utgöres av eller eljest i sig innefattar värde av bostadsbyggnad, som efter ny löne reglering skall disponeras såsom tjänstebostad vid klockarbefattningen, böra i den efterföljande administrativa regleringen meddelas vissa närmare föreskrifter. Övertager distriktet med äganderätt bostadsbyggnad, som här avses, erfordras visserligen ej någon särskild reglering utöver här angivna lagstadgande. Skulle åter distriktet endast vara villigt att övertaga dispositionsrätten till byggnaden, bör den tillskottspliktiga församlingen vara berättigad att i stället för att i penningar erlægga den del av boställsräntan, som å sådan byggnad belöper, fullgöra denna betalningsskyldighet genom dispositionsrättens upplåtande till distriktet.

Enligt 8 § 2 mom. i sakkunnigförslaget skulle det tillkomma Kungl. Maj:t att, där boställsränta vid viss klockartjänst icke behövde i sin helhet tagas i anspråk för klockarlönens bestridande, bestämma rörande dispositionen av överskottsmedlen. Jag erinrar om att sådant överskott kan uppkomma ej blott i följd av domkapitlets bestämmande, på sätt i 3 § avses, utan även annars på grund av boställskapitalets fluktuerande värde. Viss justering av stadgandet har med hänsyn härtill vidtagits. Jag framhåller likväl, att de fall, då överskott, som här avses, kan tänkas uppstå, icke kunna förväntas bli många. I anledning av därom framställda erinringar i vissa remissutlåtanden har jag emellertid låtit, i syfte att närmare precisera de ändamål, för vilka medel av ifrågavarande slag böra få tagas i användning, vidtaga viss jämkning i bestämmelsens avfattning.

9 §.

I avseende å bestämmelserna under förevarande paragraf har av den *sakkunnige* anförts, bland annat, följande:

För den i 9 § angivna uppskattning av klockarfastighets beräkneliga saluvärde ävensom av värdet av dess behållna årsavkastning lära vissa närmare anvisningar böra meddelas i administrativ ordning.

Uppskattningen lärer böra avse klockarfastigheten i laggillt skick med hänsyn till fastighetens förhandenvarande utnyttjande sasom avlöningstillgång vid klockartjänsten eller sålunda med utgående från att vid uppskattningstillfället förefintliga brister å jord, bebyggelse, hägnad eller annat, som till fastigheten hör, skola i vederbörlig ordning botas eller ersättas.

Det lär böra ankomma på stiftsnämnden att föranstalta om uppskattning, som här avses. Uppskattningen torde böra förrättas av vederbörande boställsnämnd, inom vars tjänstgöringsområde klockarfastighet är belägen, eller, där stiftsnämnden med hänsyn till fastighetens mindre betydighet prövar sådant lämpligen kunna äga rum, av ordföranden i denna boställsnämnd.

Erfordras för uppskattningen biträde av lantmätare eller av eljest sakkunnig person, bör stiftsnämnden äga på framställning av boställsnämndens ordförande därom förordna. För värdering av klockarfastighet tillhörande skog och skogsmark samt avkastning därav synes dock, då särskild utredning härför kräves, nödigt biträde vid uppskattningen böra lämnas av vederbörande revirförvaltare.

Kostnaderna för uppskattningen, inbegripet kostnad för av stiftsnämnden förordnat särskilt biträde, synas böra i den ordning, som gäller för bestridandet av avlöningsförmånerna vid klockartjänsten, gäldas omedelbart av det klockardistrikt, vartill tjänsten hör.

Säsom den värdebeständiga valuta, vari klockarfastigheternas saluvärden skola efter omräkning utsättas, föreslås, i anslutning till vad härom i den allmänna motiveringen anförts, viss i hektar eller motsvarande lägre ytenhet angiven areal åker av högsta inom orten förekommande godhetsklass vid en medelstor jordbruksfastighet med normalt byggnadsbestånd. Det kan mot förslaget i denna del givetvis invändas, att med en så beskaffad realvärdesättning den särskilda värdestegring, som en klockarfastighets skogstillgångar eller densamma tillhöriga tomtmarksområden kunna tänkas undergå, ej omedelbart kommer till uttryck i det för fastigheten fastställda boställskapitalet och alltså eventuellt icke i detta realvärde helt tillvaratages. Kraven på ett »markegångssystem» vid klockarfastigheternas uppvärdering torde dock rimligen icke få ställas för höga, så att systemet otillbörligen kompliceras. Från praktisk synpunkt lärer ock den här föreslagna omvärderingen enbart i jordbruksjord framstå såsom för ändamålet fullt tillräckligt effektiv. Densamma måste ju i allt fall förutsättas innebära ett verksamt skydd mot ett successivt sjunkande penningvärde.

Departementschefen.

De tillägg, som jag funnit nödigt foga till bestämmelserna under förvarande paragrafer i sakkunnigförslaget, avse den särskilda uppskattning av förefintliga lönefonder och avkastningen därav, som jag, på sätt framgår av mitt tidigare ställningstagande till förslaget, ansett mig böra förorda. Vad angår beräkningen av fondavkastning, varom här är fråga, har det synts mig lämpligast och ledande till största möjliga förenkling i tillvägagångssättet, att sådan avkastning beräknas till den procent av lönefonds uppskattade värde, som vid tiden för uppskattningen skall till-

lämpas i avseende å prästlönefond vid beräkning av tillskott till pastorats prästlönekostnader. För närvarande utgör denna procentsats, enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 11 september 1936 nr 509, tre och en halv.

Vad av den sakkunnige i övrigt anförts beträffande här ifrågavarande uppskattningsförrättningar föranleder från min sida ingen erinran. Av vikt är att uppmärksamma, att den värdeuppskattning av lönefastigheterna, som här avses, blir en engångsåtgärd. Betydelsefullt blir likaledes att tillse, att utredningen rörande lönefastighetens laggilla skick vid tiden för förrättningen — enkannerligen i avseende å fastighetens byggnadsbestånd — icke fullföljes längre än som av sakens natur i varje fall betingas. Känt är nämligen, att ett fastställande härav, särskilt där vederbörande församling egenrådigt förfogat över fastigheten och i samband därmed vidtagit förändringar i avseende å bebyggelsen, kan vara förbundet med vissa vanskligheter. Såsom regel synes härvid vara tillfyllest, att upplysning om fastighetens lagenliga byggnadsbestånd sökes i instrumentet över den syneförrättning, som senast företagits å fastigheten.

Några remissmyndigheter ha riktat anmärkningar mot förslaget dels i anledning därav, att vederbörande revirförvaltare — och ej stiftsjägmästaren — förutsatts skola medverka vid uppskattning av lönefastighets skogstillgång, dels beträffande förslaget, att kammarkollegiet skall utgöra särskild instans för prövning av besvär över stiftsnämnds beslut rörande fastställande av boställskapital och avkastningsprocent. Anmärkningarna synas mig vara helt obefogade. Att revirförvaltaren och ej stiftsjägmästaren anförtros omförmälda uppgift att biträda vid skogsvärderingen följer givetvis därav, att dessa fastigheters skogar alltjämt vid tiden för den ifrågavarande förrättningen kvarstå under skogsstatens vård och förvaltning och att följaktligen *revirförvaltaren* måste antagas besitta en förhandskänedom om skogen, som icke kan hos stiftsjägmästaren förutsättas. Till stöd för lämpligheten, att kammarkollegiet insättes såsom besvärinstans i mål av här omförmäld beskaffenhet, behöver jag blott erinra om den centrala ställning detta ämbetsverk enligt gällande lagbestämmelser intager vid handläggningen av ärenden rörande försäljning av kyrklig jord.

10 §.

Den *sakkunnige* har härvid anfört:

Då för klockarboställe beräknat saluvärde enligt stadgandet i 9 § 2 mom. skall omräknas i areal åkerjord samt då i sådan valuta uttryckt boställskapital jämlikt bestämmelsen i 10 § skall i sin tur omräknas i penningar, skall detta ske på grundval av de vid senast verkställda allmänna fastighetstaxering tillämpade enhetsvärdena för motsvarande ägoslag. Den förstnämnda av dessa räkneoperationer skall ankomma på stiftsnämnden och blir en engångsåtgärd. Den senare omräkningen skall klockardistriktet hava att företaga vid uppgörande av såväl den första som sedermera inträffande löne regleringar enligt förevarande lag.

Departement-
schefen.

I anslutning till vad jag tidigare härom framhållit, har jag funnit denna paragraf, som allenast upptager vissa för lagregleringen icke konstitutiva procedurföreskrifter, böra ur lagförslaget utgå. Såsom nummer 10 i paragrafföljden bör i dess ställe upptagas lagförslagets 11 §.

11 §.

Departement-
schefen.

Sedan förslagets bestämmelser under denna paragraf överflyttats till det ledigblivna paragrafrummet 10, har jag härunder i stället låtit införa ett stadgande i syfte att, för vissa undantagsfall, möjliggöra en revision i särskild ordning av värden, som genom eljest laga kraft ägande beslut fastställts för boställskapital och avkastningsprocent.

På sätt jag anført vid granskningen av bestämmelserna under 9 § kunna fall tänkas förekomma, där vid uppskattningsförrättning jämlikt denna paragraf viss svårighet förelegat att bedöma omfattningen och beskaffenheten av fastighets lagenliga byggnadsbestånd. Det lär härvid kunna inträffa, att de förutsättningar i förevarande avseende, varmed man vid boställskapitalets och avkastningsprocentens fastställande räknat, sedermera — exempelvis genom det avgörande, som träffats vid den efterföljande avträdessynen, — befinnas vara oriktiga. Likaledes kan tänkas, att till grund för berörda värden legat sådana felaktiga uppgifter beträffande fastighetens ägovidd, att värderingsresultatet därigenom blivit i avsevärd mån påverkat. Möjlighet till en efterföljande korrigerings av uppskattningsvärdena synes, i fall som här avses, icke böra saknas.

I några remissyttranden har framförts en erinran mot sakkunnigförslagets reglering i avseende å vederbörande församlingars ansvar för uppskatat boställskapital och för boställsräntan för lönefastigheter, som under stiftsnämndens interimistiska förvaltning bleve försålda. Anmärkts har sålunda, det ingen garanti föreläge, att köpeskillingen uppginge till boställskapitalets värde. Vederbörande församling kunde i sådant fall bliva skyldig att svara för större kapital än den mottagit. Ehuru det med fog kan antagas, att ett medgivande av Kungl. Maj:t till föryttring av en lönefastighet till underpris på sätt här förutsatts icke — i allt fall ej annat än i rent undantagsfall — skulle komma att lämnas, har jag funnit mig kunna förorda, att vederbörande församlingar även i här berört fall helt säkerställas för varje möjlighet till förlust.

Ytterligare ett fall, därvid församling kan tänkas kunna åsamkas förlust i följd av att boställskapitalet måst fastställas, innan avvecklingen med avseende å till tjänsten hörande lönefastighet kunnat slutföras, har jag ansett böra i förevarande samband bliva föremål för särskild reglering. Då klockare eller organist vid ikraftträdande av lönereglering enligt den i lagen avsedda nya ordningen skall frånträda lönefastighet, vilken befattningshavaren därförut innehaft under boställsrätt, bör givetvis, såsom jag även tidigare berört, avträdessyn enligt nu gällande föreskrifter äga rum

för fastställande av den ansvarighet beträffande lönefastighetens byggnad och underhåll, som hittills ålegat boställshavaren. Vid sådan syn torde stiftsnämnden, såsom företrädare för lönefastigheten under avvecklingstiden, lämpligen böra intaga ställningen såsom tillträdare. Vid synen utdömd ersättning för bristande byggnad och underhåll å lönefastigheten lärer fördenskull i första hand böra uppbäras av stiftsnämnden. Då emellertid lönefastighetens för boställskapitalets bestämmande beräknade saluvärde uppskattats med hänsyn till fastighetens laggilla skick, måste den vid den efterföljande avträdessynen utdömda ersättningen hava blivit vid boställskapitalets fastställande förutbedömd och i boställskapet inräknad. Följaktligen skall influten sådan ersättning i sinom tid för lönefastighet, som ej skall utgöra klockarhemman, av stiftsnämnden redovisas till vederbörande församling, som är för boställskapet ansvarig. Visar det sig då sedermera, att den förutvarande boställshavaren, vilken ådömts ersättningen, eller dennes rättsinnehavare är oförmögen att — helt eller delvis — gälda ersättningen, beredes tydligtvis församlingen därigenom en för framtiden bestående årlig förlust, därest icke möjlighet gives att i efterhand med hänsyn därtill omreglera boställskapet.

Den ersättning för bristande byggnad och underhåll å lönefastighet, varom här varit fråga, kan säkerligen i åtskilliga fall — och även utan att vanvård därvid kan läggas boställshavaren till last — komma att uppgå till så betydande belopp, att utgivandet därav, oavsett boställshavarens större eller mindre betalningsförmåga, måste komma att vid en jämförelse med de av boställshavaren åtnjutna löneinkomsterna te sig såsom för honom oskäligt betungande. Den obillighet, som ett indrivande av dylika höga syneersättningar alltid kommer att innebära, torde i mångt fall ytterligare skärpas i betraktande av den förhållandevis låga lönenivå, som för dessa befattningshavare merendels föreligger. Med hänsyn härtill har jag ansett lämpligt, att Kungl. Maj:t förbehålles befogenhet att efter skälighetsprövning medgiva avträdande boställshavare nedsättning i sådan hans ersättningsskyldighet, som här avsetts, eller att i undantagsfall befria boställshavaren därifrån. Jag vill här erinra om att en likartad förmån medgavs biskoparna vid den för dem år 1936 beslutade avlöningsreformen. Avvecklingen av biskoparnas dittillsvarande boställsinnehav förbands nämligen då med, bland annat, befogenhet för Kungl. Maj:t att från den förutvarande biskopslöneregleringsfonden utlämna lån eller bidrag åt biskop eller biskops rättsinnehavare till gäldande av kostnad, som uppkommit på grund av den biskopen såsom boställshavare enligt förut gällande bestämmelser åvilande byggnadsskyldigheten. Medgives Kungl. Maj:t nu med avseende å klockarna och organisterna sådan befogenhet, som jag här föreslagit, förutsätter detta givetvis även möjlighet för Kungl. Maj:t att i samband därmed förordna om den jämkning av fastställt boställskapital och av den för boställskapet gällande avkastningsprocenten, som på-

kallas i följd av att församlingen går miste om vid avträdessynen utdömd byggnads- eller husröteersättning.

Enligt de stadganden, som jag, i anslutning till vad jag här anför, låtit under förevarande paragraf införa, skall alltså en efterföljande korrigerings av värdena för boställskapital och avkastningsprocent — dels på av vederbörande församling eller, i visst fall, av klockardistriktet därom gjord framställning, dels i fall, som här ovan sist berörts, utan särskild framställning — kunna under i paragrafen angivna förutsättningar efter prövning av Kungl. Maj:t äga rum.

12 §.

Departementschefen.

Under denna paragraf har i sakkunnigförslaget intagits vissa bestämmelser rörande dispositionen av sådana, från tid före lagens tillämpning beträffande viss klockar- eller organisttjänst uppsamlade kapitalmedel, som i mitt förslag, för vilket jag härförut redogjort, betecknats såsom lönefonder. Godkännas de bestämmelser beträffande behandlingen av ifrågakommande slag av medel, som jag i det föregående förordat, böra de här berörda stadgandena i sakkunnigförslaget utgå. — Förslagets 13 § bör härefter i stället erhålla nummer 12.

13 §.

I fråga om stadgandet i förevarande paragraf har den *sakkunnige* anför, bland annat, följande:

I avseende å de administrativa bestämmelser, som skulle komma att erfordras för den föreslagna lagens tillämpning, hava i 1 § särskilt angivits bestämmelser rörande ordningen för löneroglerings företagande och blivande tillämpning. Härom synes behöfligt att i detta sammanhang ytterligare framhålla följande.

Med bestämmelserna i 1 § åsyftas, att löneroglering först generellt företages vid alla de ifrågakommande klockartjänsterna, så att de nya grunder för lönens bestämmande, som den föreslagna lagen upptager, komma att överallt vinna tillämpning. Som emellertid reglerna för uträkningen av boställsräntan innebära, att dennas värde fluktuerar med värdet av den åkerareal, vari det till grund för boställsräntan liggande boställskapitalet är utsatt, erfordras även — med hänsyn till boställsräntevärdets betydelse ej mindre, enligt 3 §, för klockarlönens bestämmande, än även, enligt 8 §, för bestämmandet av församlings särskilda bidragsskyldighet för klockarlönens bestridande — att enligt lagen en gång uppgjord löneroglering tid efter annan förnyas vid sådan tjänst, för vilken boställskapital finnes fastställt.

Det till grund för bestämmandet av boställskapitalets värde liggande s. k. enhetsvärdet för åkerareal blir för en var ort till sin storlek bestämt vid de för närvarande vart femte år inträffande allmänna fastighetstaxeringarna. Föreskrifter om uppgörande av förslag till dylika enhetsvärden samt om dessa värdens upptagande i särskild, inom beredningsnämnden vid allmän fastighetstaxering för varje kommun upplagd längd återfinnas i gällande taxeringsförordning 59 § 1 mom. och 62 § 4 mom. Om deras tillämpning

vid fastighetstaxeringen stadgas ytterligare i anvisningarna till 9 § kommunalskattelagen, punkt 1. — För att dessa värden må kunna för i förevarande lagförslag angivna syften bli lätt tillgängliga för såväl stiftsnämnd som vederbörande klockardistrikt, torde visa sig lämpligt, att länsstyrelserna åläggas införa desamma, i erforderlig utsträckning, i länskungörelserna. Sådant kungörande skulle givetvis dock krävas blott det är allmän fastighetstaxering inträffar och bör då ske omedelbart efter det fastighetsprövningsnämnden avslutat sitt arbete för året samt avse de eventuellt justerade värden, som av prövningsnämnden tillämpats. Vederbörande stiftsnämnd synes böra härför meddela länsstyrelse uppgift å de kommuner, varest sådan klockarfastighet finnes, som här är i fråga. — Därest lagstiftning på i förevarande förslag upptagna grunder skulle komma till stånd, torde författningsbestämmelserna i ämnet kunna antagas komma att tillämpas från ingången av år 1938. Sagda år skall enligt nu gällande ordning allmän fastighetstaxering äga rum i hela riket, och i länen skola fastighetsprövningsnämnderna hava avslutat sitt arbete senast den 20 juni samma år.

Med dessa data för ögonen synes man kunna tänka sig ordningen för de nya löneregleringarnas uppgörande och tillämpning bliva ungefär följande.

Lönereglering, som här nämnts, verkställs första gången under senare hälften av år 1938. Dess tillämpning vid tjänsten inträder den 1 januari 1939, därest den, som då innehar tjänsten, tillsatts efter lagens ikraftträdande eller han ändock så medgiver. I annat fall bör regleringen tillämpas först vid det näst efter utgången av år 1938 men före den 1 januari 1944 inträffande ombytet av klockare.

Sedan sålunda för klockartjänsten lönereglering, som i 1 § avses, blivit första gången verkställd, bör — även om löneregleringen i fråga icke kommit att vid tjänsten tillämpas — förnyad reglering av lönen i enahanda ordning verkställas, första gången, till det ombyte av klockare, som inträffar näst efter utgången av år 1943, samt därefter ånyo till varje sådant ombyte, som äger rum närmast efter utgången av femte året efter det den nästföregående löneregleringen vid tjänsten vidtagits. Förnyad lönereglering, som här angivits, synes böra uppgöras tidigast sex månader före det förestående ombytet av klockare, så att därvid av fastighetsprövningsnämnd tillämpade nya enhetsvärden må hinna bli offentliggjorda. Den nya löneregleringen torde böra vinna tillämpning vid den nye tjänstnehavarens tillträde av tjänsten eller, om beslutet om löneregleringen då ej vunnit laga kraft, när så sker.

Såsom jag redan under 12 § anført, bör nu förevarande paragraf med hänsyn till den ändrade nummerföljden för närmast föregående paragrafer erhålla nummer 12.

Departement-
schefen.

Enligt sakkunnigförslaget är förutsatt, att så snart ny lönereglering, som i 1 § avses, blivit av klockardistriktet beslutad, vederbörande tjänstnehavare skall äga vitsord att omedelbart påkalla tillämpning av densamma vare sig han antagits till befattningen före eller efter den nu tillämnade lagens ikraftträdande. Motivet härför är givetvis, att de tjänstnehavare, som nu hava att dragas med de med klockarboställsväsendet förbundna olägenheterna, må kunna varda därifrån utan längre tidsutdräkt befriade. Stiftsnämnden i Luleå har funnit ett stadgande av här angiven innebörd

ägnat att ingiva betänklighet. Enligt stiftsnämndens förmenande kunde det nämligen, därest den av den sakkunnige föreslagna regleringen bleve gällande, tänkas att en församling komme att tillskyndas vissa utgifter för klockarens avlöning utöver de från boställena tänkta eller beräknade inkomsterna. Stiftsnämnden synes härvid hava haft i tankarna förlust för en församling, som, vid ett godkännande av den sakkunniges förslag, kunde tänkas uppstå dels beträffande avkomsten av lönefastighet, som förklarats skola bibehållas såsom publik arrendegård, dels vid försäljning av lönefastighet till pris understigande boställskapitalets värde.

Jag erinrar om att den risk för förluster för vederbörande församling i här berörda fall, som enligt sakkunnigförslaget må hava förelegat, blivit genom de av mig företagna ändringarna i förslaget under 5, 7 och 8 §§ samt genom bestämmelserna i den av mig föreslagna paragrafen 11 helt förebyggd.

Jag har följaktligen icke funnit anledning att på denna punkt motsätta mig den sakkunniges förslag. Ej heller föranleder vad den sakkunnige i övrigt anfört under nu förevarande paragraf annan erinran från min sida, än att, då den av mig nu förordade lagstiftningen icke läser kunna tänkas vinna tillämpning förrän tidigast under hösten år 1938, tidsfristerna för den av den sakkunnige förutsatta ordningen för de nya löneregleringarnas uppgörande och tillämpning givetvis kunna komma att i förhållande härtill förskjutas framåt.

I anslutning till vad i det föregående anförts har inom ecklesiastikdepartementet utarbetats förslag till *lag angående särskilda grunder för klockar- och organistlöns bestämmande samt om dispositionen av till klockar- och organisttjänst hörande avlöningstillgångar*.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att nu omförmälda lagförslag måtte i proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protkoollet:
G. v. Krusenstjerna.

Bil. I.

(åberopad sid. 10)

Till KONUNGEN.

Under en lång följd av år har det bland alla, som satt sig in i förhållandena, rätt enighet om, att kyrkomusikerna på Sveriges landsbygd blivit synnerligen missgynnade i ekonomiskt hänseende. När andra tjänstemannagrupper fått sina löner reglerade till skälig nivå, ha särskilt dessa landsbygdens organister och kantorer, om man tar penningevärdets fall i betraktande, snarare fått sina löner minskade än tvärtom. För de kyrkomusici, i vilkas avlöning avkastningen från klockaregårdar ingår, har inkomsten därtill varit förknippad med risker, som på senare tid hota att för dem få rent av ruinerande följder. Den underhålls- och byggnadsskyldighet, som anses åvila löneboställsinnehavaren, har genom byggnadskostnadernas stegring blivit en börda, som verkar en fullständigt nedbrytande otrygghet. Sålunda är det nära nog omöjligt att få nuvarande byggnader, vilka oftast äro gamla, brandförsäkrade till betryggande belopp, så att efter timad eldsvåda, nya, lagliga byggnader kunna uppföras för försäkringssumman. Vidare förekommer flerstädes, att synerätten dömer gamla byggnaders ersättande med nya, tidsenliga sådana. Visserligen har den underhållsskyldighet, som åvilar boställsinnehavaren, i de flesta arrendekontrakt överflyttats till arrendatorn, särskilt beträffande åbyggnaderna, som av honom begagnas, men under den svåra jordbrukskris, som övergått vårt land, har det på många håll varit omöjligt att tillämpa denna punkt i kontraktet, i varje fall till sådan utsträckning att byggnaderna icke försämrats, enär arrendatorn, *även* om arrendet varit lågt, redan haft svårt att å bestämmd tid erlägga detta. Då en klockaregård av en eller annan omständighet skall ombyggas, står innehavaren inför en sådan situation, att hans löneinkomst är ungefär densamma som den var för ett trettiotal år sedan, under det att byggnadskostnaderna stigit till mer än dubbelt. Med den ringa lön församlingen tillerkänt kyrkomusikern, lär väl ej något nämnvärt sparkapital kunnat uppstå, varmed boställsinnehavaren kan bestrida de reparationer eller ombyggnader, som ålagts honom. Återstår alltså ej annat än skuldsättning i någon form. Inteckningslån är ju uteslutet, enär sådant blott tillerkännes *ägare* av fastighet, och det lär väl ej heller bliva lätt att anskaffa ett borgenslån, där den knappa lönen är den enda säkerheten. För ett fattigt sterbhus, vilket ådömes sådan skyldighet, ställer sig saken än värre. Och vad skall man göra med en ny tillträdare, som icke har några tillgångar och icke kan få borgenslån? Skulle tilläventyrs boställsinnehavaren erhålla lån för byggnadsändamål, så får han med ränta och amortering å lånet så stora avdrag å sina inkomster, att antagligen både arrende och en del av den kontanta lönen gå åt här för under amorteringstiden. En sådan avbränning å en redan förut obetydlig lön måste bringa de kyrkomusici, som helt eller delvis avlönas med boställe, i fullkomlig misär. Härpå några belysande exempel! I Stora Herrestads församling av Malmöhus län skedde ombyte av klockare, organist och kantor år 1907. Vid laga av-

och tillträdessyn samma år ålades den nye befattningshavaren att uppföra nya byggnader till visst belopp. Lönen var då 1,100 kronor varav 450 kronor utgjorde den kontanta lönen och 650 kronor erhöles av arrende. Befattningshavaren förklarade sig ej kunna, på grund av ekonomiska svårigheter, fullgöra synerättens beslut. Vid därefter hållna ekonomiska besiktningar å bostället har förhållandet upprepats. År 1930 anmäldes boställsinnehavaren hos Lunds domkapitel för uraktlåtenhet att fullgöra de nybyggnadsskyldigheter, som honom vid senaste syneförrättning ålagts. Domkapitlet hänsköt ärendet till länsstyrelsen i Malmöhus län, vilken överlämnade åt sakkunniga att beräkna kostnaderna för nybyggandet. Länsarkitekten kom till ett kostnadsförslag om 31,000 kronor, under det att riksdagsman Pehrsson i Bramstorp stannade vid en kostnad av 18,000 kronor. Denna sista summa med tillägg av vissa tillkommande belopp ålades befattningshavaren utbetala vid äventyr av utmätning. Sådan åtgärd vidtogs, men enär inga utmättningsbara tillgångar funnos, förklarades boställsinnehavaren utfattig. — Vid tillträdet av klockare-, organist- och kantorstjänsten i Strövelstorps församling av Kristianstads län blev nytillträdaren vid av- och tillträdessyn år 1927 å klockarebostället därstädes ålagd att uppföra nytt häst- och kreatursstall i stället för det gamla, som utdömdes, till en kostnad av 12,800 kronor. Denna summa fördelades så, att sterbhuset efter företrädaren skulle erlägga 4,800 kronor och tillträdaren 8,000 kronor. För anskaffande av denna summa måste befattningshavaren på egen risk upptaga ett tioårigt amorteringslån i församlingens sparbank. Den kontanta lönen var då 150 kronor och arrendeinkomsten 2,000 kronor. Bostad måste befattningshavaren själv anskaffa för sig och sin familj, enär bostället blott inrymde bostad för arrendatorn. — I Ränneslövs och Ysby församlingars pastorat i Halland är lönen åt klockaren, organisten och kantorn upptagen till 3,810 kronor. Härav avgår för byggnadsskyldighet årligen 1,425 kronor och för övriga med tjänsten förenade kostnader 625 kronor varigenom löneinkomsten reduceras till 1,760 kronor. Exempler kunde mångfaldigas.

Det hela visar att systemet är fullständigt omöjligt. Det kom till vid en tid, då en mycket stor del av landets ämbets- och tjänstemän hade sina inkomster delvis från jorden. De brukade då i regel själva sina boställen. Efter hand som yrkena fordrade helt sin man, avskaffades denna form för avlöning såsom otidsenlig. Endast kyrkomusikerna på landet i provinser, där klockaregårdar finnas, få fortfarande nöja sig med denna avlöningsform. Då de i regel ej äro utbildade för lantbruk och oftast icke heller lämpa sig härför, eftersom teknisk musikalisk färdighet och jordbruksarbete låta sig dåligt förena, så måste de arrendera ut sina boställen. På åtskilliga av dessa finns bostad endast åt endera parten. Upplåtes denna åt arrendatorn, måste boställsinnehavaren beredas rum annorstädes, men byggnaderna skola underhållas och nybyggas, när så bestämmes, även om innehavaren ej har någon bostad i dessa.

Enär församlingarna kunnat övertaga prästboställena, synes det oss ej omöjligt, att så även kan ske med klockareboställena. Kungl. Maj:t har enligt utslag den 11 augusti 1933 medgivit Svedala församling av Malmöhus län, att mot utbetalande av full lön till innehavaren av klockare-, organist- och kantorsbefattningen i församlingen, uppgående

till minst samma belopp, som varit bestämt för senaste innehavaren av nämnda befattningar, disponera klockarebostället $\frac{1}{4}$ mantal Stora Svedala n:o 5 mot det att förutom den obeskurta kontanta lönen tillhandahålla befattningshavaren bostad, bestående av 5 rum och kök jämte ekonomihus och trädgård. Flera sådana överenskommelser hava för övrigt träffats mellan församlingar och kyrkomusici.

Med stöd av vad sålunda anförts anse vi oss nödsakade att i underdånighet anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga sådana åtgärder, att kyrkomusikerna befrias från förvaltningen av klockareboställena och dem åvilande underhålls- och byggnadsskyldigheten; att förvaltningen övertages av pastoratskyrkoråden under tillsyn av boställs- och stiftsnämnd; att pastorn åläggas att hålla bostad åt kyrkomusikern i likhet med vad som åligger skoldistriktet rörande folkskollärarebostad, även om befattningen är förenad med klockaresysslan; att behållen inkomst från boställena redovisas av pastorn som lönetillägg åt kyrkomusikerna; att nuvarande boställsinnehavaren icke genom reformen får vidkännas minskning av sina löneförmåner under sin tjänstetid samt att där nuvarande tjänsteinnehavares löneförmåner för självständig kantors- och organistbefattning ej överstiger kontant 2,400 kronor per år, förmånen av fri bostad icke får inräknas i den egentliga lönen och således verka reducering av denna.

Förvissade om att möjligheter finnas för stiftande av nya, tidsenligare förordningar angående kyrkomusikernas löneförmåner, anhålla vi bliva befriade från nuvarande olidliga förhållanden!

Underdånigst

<i>Ragnar Blennow</i>	<i>R. Andersson</i>	<i>H. Olbers</i>
ordf. i Lunds stifts	v. ordf. i Hallands	sekr. i Lunds stifts
Organist- och Kantorsförening.	Organist- och Kantorsförening.	Organist- och Kantorsförening.

Klockar- och organistboställena fördelade efter ägoslag och areal inrösningsjord (i hektar)
samt efter förekomsten av bebyggelse.

Stift	A n t a l f a s t i g h e t e r																								Summa					
	utan särskilt redovisad avrösningsjord												med avrösningsjord								med ej angiven areal									
	med endast bostadstomt och trädgård						övriga						med avrösningsjord																	
	Under 1		1—5		5—		Under 1		1—5		5—10		10—25		25—		Under 1		1—5		5—10		10—25				25—			
	ob	b	ob	b	ob	b	ob	b	ob	b	ob	b	ob	b	ob	b	ob	b	ob	b	ob	b	ob	b			ob	b		
Uppsala	1	6	1	1	—	—	9	5	19	15	2	1	—	—	—	5	3	9	14	2	10	—	3	—	1	5	2	53	61	
Linköpings	2	3	1	—	—	—	8	3	11	10	3	2	1	—	—	4	1	4	9	—	8	1	5	—	—	2	1	37	42	
Skara	2	1	—	—	—	—	13	5	9	10	—	4	—	1	—	6	3	5	6	—	5	—	5	—	—	2	1	37	41	
Strängnäs	9	10	—	—	—	—	8	3	6	9	—	1	1	1	—	8	4	4	5	—	6	—	1	—	—	5	4	41	44	
Västerås	—	3	—	2	—	—	4	3	7	11	—	1	—	—	—	5	1	2	9	—	4	—	2	—	—	1	—	19	36	
Växjö	—	—	—	—	—	—	1	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	—	2	—	—	—	—	1	12	
Lunds	5	4	2	1	—	—	31	4	29	25	9	16	4	27	—	4	4	2	7	15	1	23	3	32	—	14	1	2	96	169
Göteborgs	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	—	1	—	1	—	2	1	—	2	1	—	8	—	19	—	6	—	—	7	38
Karlstads	—	2	—	—	—	—	1	—	2	—	1	—	1	—	—	—	3	2	4	—	3	—	2	—	—	—	—	2	19	
Härnösands	—	—	—	1	—	—	—	2	1	1	—	1	—	—	—	1	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	4	6	
Luleå	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	1	—	—	—	—	2	3	
Visby	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	
Stockholms stad	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	
Summa	19	30	4	5	—	—	75	25	87	86	15	27	7	31	—	6	33	18	36	70	3	72	5	72	—	21	16	11	300	474

(äberopad sid. 12)

Bil. II b.
(åberopad sid. 12)

Klockar- och organistboställena fördelade efter areal inrösningsjord (i hektar) och taxeringsvärde.

Stift	Areal inrösningsjord						Taxeringsvärde						Summa
	Under 1	1—5	5—10	10—25	25—	Ej angiven	Under 2,000	2,000—5,000	5,000—10,000	10,000—20,000	20,000—	Ej angivet	
Uppsala	29	59	15	3	1	7	34	24	13	6	3	34	114
Linköpings	21	35	13	7	—	3	19	18	19	9	2	12	79
Skara	30	30	9	6	—	3	24	17	9	7	1	20	78
Strängnäs	42	24	7	3	—	9	21	10	5	9	1	39	85
Västerås	16	31	5	2	—	1	17	12	10	7	5	4	55
Växjö	2	6	3	2	—	—	2	5	1	3	—	2	13
Lunds	50	79	49	66	18	3	40	42	62	66	41	14	265
Göteborgs	2	6	9	20	8	—	—	5	5	22	10	3	45
Karlstads	6	8	4	3	—	—	2	7	4	6	—	2	21
Härnösands	1	6	2	1	—	—	3	3	4	—	—	—	10
Luleå	—	2	1	2	—	—	—	—	3	2	—	—	5
Visby	1	1	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	2
Stockholms stad	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—	2
Summa	200	288	117	115	27	27	162	143	136	139	64	130	774

Klockar- och organistboställena fördelade efter olika slag av upplåtelseform och bebyggelse.

Stift	Boställshavaren bebod eller brukar själv fastigheten, helt eller delvis					Fastigheten disponeras helt för särskilt församlings- eller annat kommunalt ändamål					F a s t i g h e t e n u t a r r e n d e r a s																Uppgift om upplåtelseform saknas					Summa fastigheter					
											av boställshavaren				av församlingen				av myndighet				upplåtare ej angiven														
	Bebyggda					Bebyggda					Bebyggda				Bebyggda				Bebyggda				Bebyggda				Bebyggda					utan	med				
	Obebyggda		med bostads-hus + ev. ekon.-hus			Obebyggda		med bostads-hus + ev. ekon.-hus			Obebyggda		med bostads-hus + ev. ekon.-hus		Obebyggda		med bostads-hus + ev. ekon.-hus		Obebyggda		med bostads-hus + ev. ekon.-hus		Obebyggda		med bostads-hus + ev. ekon.-hus			bebyggelse									
	for bostads-ändamål	for jordbruk	endast med ekon.-hus	Summa	for bostads-ändamål	for jordbruk	endast med ekon.-hus	Summa	for bostads-ändamål	for jordbruk	endast med ekon.-hus	Summa	for bostads-ändamål	for jordbruk	endast med ekon.-hus	Summa	for bostads-ändamål	for jordbruk	endast med ekon.-hus	Summa	for bostads-ändamål	for jordbruk	endast med ekon.-hus	Summa	for bostads-ändamål	for jordbruk	endast med ekon.-hus		Summa	for bostads-ändamål	for jordbruk	endast med ekon.-hus	Summa				
Uppsala	10	7	4	6	17	7	3	2	—	5	8	—	4	6	10	16	3	12	9	24	1	—	—	—	—	1	2	1	—	3	10	2	—	—	2	53	61
Linköpings	6	3	5	2	10	4	3	3	—	6	12	—	5	4	9	12	2	13	1	16	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	1	—	—	1	37	42
Skara	2	1	5	7	13	6	—	1	1	2	12	—	8	4	12	15	—	7	5	12	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	1	—	1	—	1	37	41
Strängnäs	11	9	8	4	21	15	5	1	2	8	5	2	—	2	4	4	2	2	—	4	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	5	4	2	1	7	41	44
Västerås	7	3	12	4	19	3	—	4	—	4	5	1	2	5	8	3	1	3	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	19	36
Växjö	—	—	2	1	3	1	—	—	—	—	—	1	1	—	2	—	—	—	5	2	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	12
Lunds	11	12	32	—	44	4	1	2	—	3	57	8	94	2	104	17	1	9	1	11	4	—	7	—	7	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	96	169
Göteborgs	1	—	6	1	7	—	—	—	—	—	6	—	22	1	23	—	6	—	—	6	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	38
Karlstads	1	4	6	—	10	—	1	—	—	1	—	1	2	—	3	1	1	3	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	2	19
Härnösands	2	2	1	2	5	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	9
Luleå	2	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3
Visby	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Stockholms stad	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Summa	53	45	82	27	154	40	13	13	3	29	108	13	138	24	175	68	16	54	21	91	5	—	9	—	9	7	2	1	2	5	19	7	3	1	11	300	474

Bil. II d.

(åberopad sid. 12)

Byggnadsskyldigheten vid klockar- och organistboställena.

Stift	Byggnadsskyldigheten anses åligga			Summa bebyggda boställen
	tjänst-innehavaren	församlingen	annan l. ej angiven	
Uppsala	10	49	2	61
Linköpings	3	39	—	42
Skara	13	27	1	41
Strängnäs	4	37	3	44
Västerås	4	31	1	36
Växjö	2	10	—	12
Lunds	150	13	6	169
Göteborgs	32	3	3	38
Karlstads	3	16	—	19
Härnösands	1	4	1	6
Luleå	—	3	—	3
Visby	—	2	—	2
Stockholms stad	—	1	—	1
Summa	222	235	17	474

Bil. II e.

(åberopad sid. 12)

Klockar- och organistboställena fördelade efter förekomsten av virkesavkastning.

Stift	Ingen virkesavkastning	Virkesavkastningen		Uppg. om virkesavkastn. saknas	Summa
		överstiger ej husbehov	överstiger husbehov		
Uppsala	107	1	3	3	114
Linköpings	76	—	1	2	79
Skara	70	1	3	4	78
Strängnäs	79	2	—	4	85
Västerås	42	6	6	1	55
Växjö	7	2	2	2	13
Lunds	231	8	6	20	265
Göteborgs	25	4	5	11	45
Karlstads	18	—	2	1	21
Härnösands	8	1	—	1	10
Luleå	—	3	2	—	5
Visby	1	1	—	—	2
Stockholms stad	2	—	—	—	2
Summa	666	29	30	49	774

**Antalet med folkskolläraryrke förenade klockar- och organist-
befattningar, med och utan tillhörande boställsjord.**

Stift	Folkskolläraryrke förenad med						Förenade tjänster	
	både klockar- och organistbefattning		enbart klockarbefattning		enbart organistbefattning		tillhoppa	därav, med klockar- eller org.-bost.-jord
	med klockar- eller organist-boställsjord	utan boställsjord	med klockar-boställsjord	utan boställsjord	med organist-boställsjord	utan boställsjord		
Uppsala . .	83	101	3	3	1	4	195	87
Linköpings	33	146	2	3	2	5	191	37
Skara	31	194	1	—	—	—	226	32
Strängnäs .	72	68	—	—	—	3	143	72
Västerås . .	25	78	—	—	1	—	104	26
Växjö	15	119	—	—	—	2	136	15
Lunds	43	45	—	—	—	—	88	43
Göteborgs .	8	126	—	—	—	—	134	8
Karlstads . .	11	88	—	1	—	2	102	11
Härnösands	8	97	—	2	—	2	109	8
Luleå	1	42	—	—	1	5	49	2
Visby	2	35	—	13	1	22	73	3
Stockholms stad . . .	1	—	—	—	—	—	1	1
Summa	333	1,139	6	22	6	45	1,551	345

Bil. IV.

(åberopad sid. 24).

Förslag

till

L a g

angående särskilda grunder för klockar- och organistlöns bestämmande samt om dispositionen av bostad och jord, som blivit klockare och organist på lön anslagna.

Häri genom förordnas som följer:

Om klockares avlöning.

1 §.

I varje *klockardistrikt*, där — jämlikt vad hittills gällt — till klockarens tjänst rätteligen hör bostad eller jord, som anslagits klockaren på lön eller eljest vid tjänsten anvisats såsom lönetillgång, skall av distriktet, under iakttagande av vad i övrigt om ordnandet av klockarnas löneinkomster är föreskrivet, verkställas reglering av klockarens lön till överensstämmelse med härefteråt stadgade särskilda grunder.

Med *klockardistrikt* förstås i denna lag församling eller, där två eller flera församlingar gemensamt handhava de med klockares avlönande förbundna angelägenheter, sådan samfällighet.

Närmare bestämmelser rörande här föreskriven lönereglings företagande och tillämpning meddelas av Konungen.

2 §.

Till ledning för i 1 § föreskriven lönereglering i *klockardistrikt*, där i samma paragraf avsedd lönetillgång utgöres av viss fastighet, *klockarfastighet*, och till klockartjänsten ej allenast hör en för klockaren anvisad bostadslägenhet i även för annat ändamål disponerad byggnad, skall

dels, innan sådan lönereglering för klockartjänsten första gången verkställas, uppskattning av klockarfastighet, på sätt i 9 § stadgas, företagas till bestämmande för fastigheten av *boställskapital* och *avkastningsprocent*,

dels ock vid såväl denna första som varje därefter företagen förnyad lönereglering, på sätt i 10 § stadgas, uträknas det värde, *boställsränta*, som vid löneregleringen skall anses motsvara värdet av den ifrågavarande med tjänsten hittills förenade klockarfastighetens behållna årsavkastning.

3 §.

Vid lönereglering, som i 1 § sägs, skall klockarens lön sättas att helt utgå i penningar. Årligt lönebelopp, som därvid bestämmes, må i klockardistrikt, som i 2 § avses, ej, med mindre domkapitlet så medgiver, understiga för klockartjänsten vid löneregleringen uträknad boställsränta.

Uppgår värdet av sådan boställsränta till högre belopp än som skäligen bör tillkomma klockaren i lön, skall klockardistriktet därom göra anmälan hos domkapitlet. Det ankommer för sådant fall på denna myndighet att, med tagen hänsyn till omfattningen av klockarens tjänstegöromål och fästat avseende därå, att dennes löneförmåner under de föreliggande omständigheterna bliva tillräckliga för tjänstens behöriga upprätthållande, bestämma, huruvida och i vad mån klockarens lön må vid den avsedda löneregleringen sättas lägre än då för tjänsten gällande boställsränta.

4 §.

1. Det åligger varje klockardistrikt att, där förhållandena så kräva, vid verkställande av ny lönereglering, som i 1 § avses, eller, om sådan lönereglering icke ifrågakommer, vid anställande efter denna lags ikraftträdande av ny klockare, åt klockaren såsom tjänstebostad anvisa särskild, efter ortens bruk ändamålsenlig lägenhet.

Där tjänstebostad anvisas klockaren, skall denne vara skyldig att själv bebo densamma och att rörande lägenhetens begagnande i övrigt iakttaga av klockardistriktet meddelade närmare föreskrifter. För begagnande av anvisad tjänstebostad skall klockaren erlægga årlig ersättning med skäligt, av klockardistriktet bestämt belopp. Sådan ersättning må klockaren tillförbindas att erlægga genom avdrag å den för året till honom utgående lönen.

2. Har klockardistriktet åtagit sig att — tillika med tjänstebostad — tillhandahålla klockaren för tjänstebostaden erforderligt bränsle, åligger det klockaren att i enahanda ordning, som stadgats i fråga om ersättning för tjänstebostads begagnande, för emottaget sådant bränsle erlægga ersättning, beräknad efter klockardistriktets självkostnadspris.

Om disposition av klockarfastighet.

5 §.

Så snart vid klockartjänst lönereglering, som i 1 § sägs, första gången träder i tillämpning, skall till tjänsten hörande klockarfastighet av stiftsnämnden övertagas till förvaltning enligt de närmare föreskrifter, Konungen härför meddelar. Beträffande varje till förvaltning övertagen fastighet har stiftsnämnden att, efter samråd med klockardistriktet, uppgöra och till Konungens beprövande överlämna förslag om fastighetens

lämpligaste disposition. Härvid skall, under beaktande av fastighetens storlek och beskaffenhet i övrigt, undersökas, dels huruvida fastigheten, helt eller delvis, är erforderlig för något kommunalt eller annat allmänt ändamål, dels huruvida och i vad mån fastigheten, såsom för befrämjande av uppkomsten av egna hem eller mindre jordbruk, lämpar sig att försäljas eller fastigheten tjänligare bör bibehållas såsom publik arrendegård.

Klockarfastighet eller del därav, som ej varder försäld och ej heller skall såsom publik arrendegård bibehållas, skall, där laga hinder ej möter, övertagas av den församling, inom vars område fastigheten är belägen, för att av församlingen, med förbehåll likvisst för särskild till fastigheten tidigare upplåten rätt, disponeras på sätt om kommunal egendom i allmänhet gäller. Där åtkomst till fastigheten för församlingen icke kan av densamma styrkas, skall äganderätten till fastigheten i samband med dess överlämnande till församlingen, överlåtas å denna.

6 §.

Varder klockarfastighet helt eller delvis försäld, skall behållen köpeskilling överlämnas till den församling, inom vars område fastigheten är belägen.

Till församling, som nu sagts, skall ock av stiftsnämnden redovisas i nämndens förvaltning uppburin behållen avkomst av klockarfastighet.

Rörande dispositionen av medel, som enligt vad i första stycket sägs varda till församling överlämnade, skall gälla vad i särskild lag är föreskrivet i fråga om användningen av ersättning, som av församling uppburits vid försäljning av tillgång för stadigvarande bruk.

7 §.

Församling, som, enligt vad härförut stadgats, äger uppbära för klockarfastighet inflytande försäljnings- och avkomstmedel eller, för visst fall, har att själv övertaga sådan fastighet, skall stå i ansvar för det boställskapital, som blivit för den ifrågavarande fastigheten fastställt, ävensom för å boställskapet belöpande boställsränta. Denna församlingens ansvarighet inträder, i avseende å boställsräntan, i och med att enligt 1 § verkställd lönereglering för den klockartjänst, vartill fastigheten hört, första gången vinner tillämpning, men, i avseende å boställskapet, först från och med det klockarfastigheten av församlingen övertagits eller i den mån för fastigheten erhållet vederlag av församlingen uppburits.

8 §.

1. För boställsränta ansvarig församling har att, oavsett vad eljest för gäldande av klockarlön må på församlingen ankomma, till avlöning

vid den klockartjänst, för vilken boställsräntan gäller, årligen tillskjuta så stort belopp, som mot boställsräntan svarar.

Vad sålunda till klockarlönen särskilt tillskjutes skall, frånsett i fall varom nedan i 2 mom. stadgas, helt tagas i anspråk för lörens bestridande, innan för densamma därutöver erforderliga medel inom klockardistriktet uttaxeras.

2. Där i fall, som i 3 § andra stycket avses, domkapitlet bestämt, att klockarens lön må sättas lägre än för tjänsten gällande boställsränta, skall av det belopp, som enligt 1 mom. här ovan skall till avlöning vid tjänsten tillskjutas, årligen avsättas vad jämlikt domkapitlets beslut för lönen icke åtgår. Rörande dispositionen av sålunda avsatta medel äger Konungen efter av domkapitlet därom gjord anmälan bestämma.

Om uppskattning av klockarfastighet.

9 §.

1. För löneroglerings uppgörande föreskriven särskild uppskattning av klockarfastighet skall avse utrönande av fastighetens beräkneliga saluvärde vid tiden för uppskattningens företagande ävensom värdet av den behållna årsavkastning, som fastigheten må antagas vid samma tidpunkt kunna lämna.

2. Vid uppskattning enligt 1 mom. beräknat saluvärde och värde av behållen årsavkastning skall omräknas, det förra i areal åkerjord, boställskapitalet, och det senare i procent av saluvärdet, avkastningsprocenten. Arealen åkerjord anges därvid i hektar eller motsvarande lägre ytenhet efter det vid senaste fastighetstaxering för orten tillämpade enhetsvärdet å åker av högsta inom orten förekommande godhetsklass vid en medelstor jordbruksfastighet med normalt byggnadsbestånd.

3. Boställskapital och avkastningsprocent skola fastställas av stiftsnämnden. Talan mot av stiftsnämnden därom meddelat beslut må fullföljas hos kammarkollegiet genom besvär, vilka skola hava till kollegiet inkommit före klockan tolv å trettionde dagen från den dag, klaganden erhållit del av beslutet. Över kammarkollegiets beslut må klagan ej föras.

10 §.

Värdet av för klockarfastighet fastställt boställskapital skall vid inträffande löneroglering för klockartjänsten bestämmas genom boställskapitalets omräkning i penningar efter det vid då senast verkställda fastighetstaxering för orten tillämpade enhetsvärde, varom i 9 § sägs. Å sålunda för boställskapitalet bestämt värde skall efter den för klockarfastigheten fastställda avkastningsprocent uträknas den boställsränta, som med avseende å fastigheten skall tillämpas för den ifrågavarande lönerogleringen.

Om organists avlöning m. m.

11 §.

I fråga om organists avlöning samt dispositionen av till organisttjänst hörande bostad och jord, som blivit organisten på lön anslagna, skall i tillämpliga delar gälla vad härförut i denna lag stadgats beträffande klockares avlöning och klockarfastighet.

Särskilda bestämmelser.

12 §.

Där vid klockar- eller organisttjänst, för vilken lönereglering skall enligt 1 § företagas, finnas från tid före denna lags ikraftträdande uppsamlade försäljnings- eller andra ersättningsmedel för lönefastighet eller avkomstmedel från sådan fastighet eller eljest därav härrörande för löneändamål avsatta medel, skall av dessa medel bildad fond eller annan kapitaltillgång bibehållas vid tjänsten. Avkastning av sådana tillgångar skall, sedan i 1 § föreskriven lönereglering första gången vid tjänsten vunnit tillämpning, användas till bestridande av tjänstinnehavarens vid löneregleringen bestämda lön eller, till den del avkastningen ej härför erfordras, för tillgodoseende av annat kyrkligt ändamål, som av Konungen bestämmes.

13 §.

De ytterligare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av denna lag, utfärdas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den dag, Konungen förordnar. Med lagens ikraftträdande upphör att gälla vad i annan lag eller författning finnes stadgat stridande mot denna lag.

Sammanställning

av yttranden, avgivna av myndigheter och andra över förslag till lag angående särskilda grunder för klockar- och organistlöns bestämmande samt om dispositionen av bostad och jord, som blivit klockare och organist på lön anslagna.

Över den sakkunniges förslag hava yttranden avgivits av *domkapitlen* och *stiftsnämnderna* i samtliga stift, *Stockholms stads konsistorium* och *kammarkollegiet* samt av *centralstyrelsen för Sveriges allmänna organist- och kantorsförening* och *allmänna svenska prästföreningens centralstyrelse*. Därjämte hava särskilda yttranden avgivits inom stiftsnämnden i Uppsala av *stiftssekreteraren J. Waltersson*, inom domkapitlet i Lund av *domprosten Y. Brilioth*, inom stiftsnämnden i Göteborg av *jägmästaren A. Wigelius*, inom domkapitlet i Visby av *lektorn E. Arvidson* och inom kammarkollegiet av t. f. *kammarrådet G. Prawitz*. Av domkapitlet i Luleå har överlämnats yttrande av kyrkoherden i Nederluleå församling, *kontraktsprosten A. Nordberg*.

Förslaget har *tillstyrkts* eller i huvudsak *lämnats utan erinran* av domkapitlen i Lund och Härnösand, stiftsnämnderna i Linköping, Lund och Härnösand, Stockholms stads konsistorium, ledamoten av domkapitlet i Visby lektorn Arvidson, kammarkollegiet och allmänna organist- och kantorsföreningen samt i stort sett tillstyrkts även av stiftsnämndsledamoten i Göteborg jägmästaren Wigelius.

Domkapitlen i Linköping, Skara, Västerås, Växjö, Karlstad och Luleå samt stiftsnämnderna i Skara, Västerås, Växjö, Göteborg, Karlstad och Luleå ävensom t. f. kammarrådet Prawitz hava *avstyrkt* förslaget.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Uppsala och — med i vissa avseenden från dessas yttranden avvikande mening — stiftssekreteraren därstädes Waltersson samt domkapitlen och stiftsnämnderna i Strängnäs och Visby och domkapitlet i Göteborg ävensom allmänna svenska prästföreningen hava, med instämmande i sakkunnigförslagets huvudsyfte eller erkännande av vissa däri framförda grundprinciper, förordat en mer eller mindre vittgående omarbetning av förslaget. Domkapitelsledamoten i Lund domprosten Brilioth har i sitt särskilda yttrande endast framställt anmärkning i en detaljfråga. Kontraktsprosten Nordberg i Nederluleå har i det väsentliga instämt i förslagets huvudsyfte men har likväl förklarar sig icke kunna biträda detsamma.

Behovet av en reglering av boställsfrågan vid klockar- och organisttjänsterna har i allmänhet vitsordats. Därvid hava vederbörande emellertid, såsom ovan berörts, mer eller mindre helt anslutit sig till de av den sakkunnige föreslagna riktlinjerna. Av uttalandena härom må följande återgivas:

Domkapitlet och stiftsnämnden i Uppsala: Med tillfredsställelse har beaktats, att ett initiativ ånyo tagits till lösning av den kombinerade frågan om lönerreglering för klockare och organister och om ändrad förvaltning av de nämnda befattningshavare på lön anslagna fastigheterna. Det synes nämligen på grund av den antikverade lagstiftningen i ämnet angeläget, att denna fråga utan onödigt uppskov bringas till en slutgiltig lösning. En utgångspunkt för en nyordning bör — såsom kammarrådet Wohlin även framhållit — vara, att det föräldrade naturaavlöningsystemet jämväl beträffande här berörda tjänstemän ersättes med kontantavlöningsystemet. Lönerna böra helt utmätas i penningar men med skyldighet för tjänsteinnehavaren att i de fall, då tjänstebostad anvisas honom, genom avdrag å lönen erlagga skälig hyresersättning. En sådan förändring av lönesystemet förutsätter givetvis en omläggning av förvaltningen av klockar- och organistboställena.

Stiftssekreteraren Waltersson, Uppsala: Jag delar helt kammarrådet Wohlins mening att man vid reformarbetet icke bör onödigtvis haka upp sig på formella frågor och subtiliteter utan bör man i stället med ett raskt och praktiskt grepp på frågan söka åstadkomma en skyndsam omläggning av de efterblivna förhållandena på området. Såsom kammarrådet Wohlin även betonat, bör man fasthålla vid det nuvarande utgångsläget, nämligen att avlöandet av klockare och organister skall vara en kyrklig-kommunal angelägenhet. Likaså måste man bestämt hävda, att värdet av de boställstillgångar det här gäller — boställskapitalet — även framgent skall kunna påräknas såsom grundval för finansiering av klockar- och organistlönerna — oavsett huru de särskilda fastigheterna komma att disponeras.

Stiftsnämnden i Linköping: Stiftsnämnden har icke funnit något att i huvudsak erinra mot ifrågakvarande lagförslag, i vad det berör stiftsnämndens verksamhetsområde. Stiftsnämnden finner sig dock böra fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet därpå, huruvida det icke är önskligt, att någon form kunde utfinnas, varigenom *dels* det med lagförslaget avsedda syftet kunde ernås genom anlitande av en enklare procedur än den av förslagsställaren ifrågasatta, *dels* ock att vid en avveckling — något som enligt stiftsnämndens förmenande lämpligen bör ske — av den form av klockarnas avlöning, som består i anslag av jordbruksboställena, församlingarnas bestämmanderätt av praktiska skäl icke inskränkas mera än nödigt är.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Skara: De med nuvarande boställsväsendet för klockare och organister förbundna olägenheter synas vara av så allvarlig art, att en reglering av hithörande förhållanden måste anses verkligt trängande.

Stiftsnämnden i Strängnäs: Stiftsnämnden finner påkallat att en reglering av klockarnas och organisternas löner snarast må komma till stånd, och anser en avveckling av boställsväsendet vara ett första steg

i riktning mot frågans lösning. Stiftsnämnden vill därför för sin del tillstyrka en lagstiftning, som befriar tjänsteinnehavarna från förvaltningen av boställena och överflyttar densamma på församlingarna med betryggande garantier för att avkomsten kommer att disponeras till klockarens avlöning och alltfört äga bestånd såsom en för detta kyrkliga ändamål avsedd tillgång.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Västerås: Starkt må framhållas önskvärdheten av en avveckling av klockarboställsväsendet men denna bör lämpligen ske i samband med en reglering av »klockarfrågan» i hela dess vidd. Beträffande klockarnes avlöning och vad därmed sammanhänger så härskar på detta område nu nästan fullständigt kaos och det är därför synnerligen angeläget, att klockarfrågan ånyo upptages till prövning och vinner sin slutliga lösning. Ett genomförande av kammarrådet Wohlners förslag skulle säkerligen komma att medföra ett fördröjande av klockarfrågans lösning i dess helhet.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Växjö: I åtskilliga fall har klockarbostället förlorat sin betydelse som bostad för klockaren. Särskilt är detta fallet, då klockaren tillika är folkskollärare och i denna sin egenkap har fri bostad. Men även i andra fall kan klockaren naturligtvis ibland lämpligen förskaffa sig bostad annorstädes än å bostället, t. ex. om bostället är avlägset beläget. I en hel del fall däremot kan bostaden å klockarbostället fortfarande vara erforderlig för klockaren. Om i de senare fallen klockarbostället består endast av bostad jämte trädgård, synes någon reform — utöver 1932 års förslag — icke vara påkallad. Den sakkunniges förslag, att bostället först skulle indragas, dess kapitalvärde uppskattas, klockarens lön bestämmas endast i penningar samt bostället sedan åter anvisas klockaren mot avdrag på lönen, synes innebära en fullständigt onödig procedur. Består bostället åter av även en jordbruksfastighet, kunna naturligtvis åtskilliga skäl tala för att avskilja en klockargård på samma sätt som å prästboställe en prästgård avsatts. Återstoden av bostället övergår då till att vara klockarjordbruk.

Det gamla sättet att avlöna befattningshavare genom upplåtelse till dem av jord, som de fingo bruka, är föråldrat. För prästerna är det numera — liksom för alla andra befattningshavare — avvecklat. Även beträffande klockarna har detta skett i en mängd fall. Boställena hava utarrenderats, oftast av församlingarna, i ett fåtal fall — sammanlagt 14 — av myndighet (numera stiftsnämnden). Det torde icke råda någon meningsskiljaktighet om att möjlighet bör beredas till en avveckling av den form av klockarnas avlöning, som består i anslag av jordbruksboställena. Däremot synes det vara förkastligt att, såsom nu föreslagits, till varje pris genomdriva avvecklingen. Det synes i stället böra överlämnas åt församlingarna själva att bestämma om och när avvecklingen skall ske. Det ligger i sakens natur, att de klockarboställen eller delar av sådana, som icke bibehållas såsom bostad åt klockarna, i ett stort antal fall bliva allt för små för att med fördel kunna behållas som arrendegårdar. I dessa fall synes en försäljning vara på sin plats. Redan enligt gällande lag kan en sådan ske, såsom ock den sakkunnige framhållit. Enligt nu gällande lag skall köpeskillingen fonderas och räntavkastningen i regel användas till bestridande av utgifterna till klocka-

rens avlöning. Denna fondering föreslår den sakkunnige utbytt mot nedan vidare omförmälda boställskapital.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Lund, vilka båda, utan att binda sig vid detaljerna i förslaget, förklarar sig i huvudsak ansluta sig till detsamma: Domkapitlet vill emellertid framhålla, att den föreslagna avvecklingen av boställsväsendet vid klockar- och organisttjänster icke får genomföras utan hänsyn till en eventuell reglering av kyrkomusikernas löner. En dylik lönerreglering kommer eventuellt att föreskriva, att pastorat eller församling blir skyldigt att upplåta bostad åt kantorn eller organisten, och därvid komma de nuvarande klockarboställena i första hand i betraktande. — Enligt stiftsnämndens mening föreligger ett trängande behov av en omreglering av bestämmelserna rörande disposition och förvaltning av ifrågavarande boställen.

Stiftsnämnden i Göteborg: För var och en med förhållandena förtrogen är det uppenbart, att en reglering av klockarboställsväsendet utgör ett högst angeläget önskemål. I likhet med kammarrådet Wohlin anser även stiftsnämnden, att en sådan reform kan och bör företagas utan samband med en lösning av den s. k. klockarfrågan i dess helhet. Däremot kunna givetvis olika meningar råda om sättet för denna reform.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Härnösand: Klockar- och organistboställena i Härnösands stift, fåtaliga och utan större betydelse, hava städse vållat besvär och oreda för de förvaltande myndigheterna. Av allt att döma, särskilt av den ingångna framställningen från de sydsvenska organist- och kantorsföreningarna, är boställsväsendets bibehållande ej heller önskat av tjänst innehavarna. På det livligaste instämmas fördenskull i förslaget om systemets avveckling. Det sätt varpå kammarrådet Wohlin föreslagit att denna avveckling skall utföras, gör skäl för det av honom själv använda beteckningssättet: ett summariskt avhuggande av eventuella svårigheter. Det är enkelt och ändamålsenligt. Då någon anledning till anmärkning mot det föreslagna förfaringssättet icke föreligger, förordas det utformade lagförslaget till antagande.

Domkapitlet i Luleå: Det nu föreliggande förslaget synes hava sin upprinnelse i en fullt förklarlig strävan att ersätta det numera föråldrade naturavlöningssystemet med kontanta avlöningar. I den mån en sådan reform kan genomföras med önskvärd smidighet synes icke något vara att erinra emot densamma.

Kontraktsprosten Nordberg i Nederluleå: Jag utgår från förhållandena här i Nederluleå och från nuvarande ekonomiska situation på jordbrukets område. Man torde då få förutsätta, att det är en allmän önskan hos vederbörande tjänst innehavare att få utbyta förmånen av boställe mot kontant, skälig penningersättning.

I Nederluleå åtnjuter klockaren-organisten, som tillika är folkskollärare, en kontant lön av 600 kronor (med 200 kronor dyrtidstillägg) samt avkomsten in natura av klockarboställe om $\frac{1}{8}$ mantal, taxerat till 17,500 kronor (därav jord 13,100 och skog 4,400). Bostället saknar åbyggnader och församlingen har ingen skyldighet att bebygga detsamma. Klockaren är så hänvisad till att utarrendera bostället eller att själv bruka det

och försälja avkastningen. Nuvarande innehavaren har praktiserat båda utvägarna och har haft många bekymmer både för lämplig utarrendering med skälig behållning, då hägen att arrendera mark med hävdskyldighet är ringa för att ej säga ingen, och med foderförsäljning, då tillgången på foder de senaste åren varit ovanligt god. Skogsavkastningen har väl varit hans renaste intäkt av bostället. En tidigare innehavare under min tid i församlingen synes ha försörjt sin stora familj huvudsakligen med boställets avkastning. Den nuvarandes företrädare däremot var så föga skickad att förvalta bostället, av vilket han dock under kristiden hade stora inkomster, att han vid avträddandet dömdes till 4,498 kronors vanhävd, vilken dock på grund av konkurs gäldats med endast 1,198 kronor.

Att klockarna frigöras från boställsförvaltningen synes vara önskvärt både från deras och boställsvårdens synpunkt.

Stiftsnämnden i Luleå: Det nu föreliggande förslaget synes närmast syfta till en total avveckling av boställena för det ändamål, som de för närvarande tjäna. Den närmaste anledningen till denna avveckling anges vara önskvärdheten av att det nuvarande naturaavlönningssystemet vid klockartjänsterna avskaffas och ersättes med kontantavlönningar. Att det nu rådande avlönningssystemet måste anses föråldrat och att avveckling av detsamma framstår såsom önskvärd finner sig nämnden vilja oförbehållsamt i princip vitsorda.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Visby: Det finnes intet att erinra emot att en avveckling av klockarboställsväsendet i dess hittillsvarande gestaltning företages utan samband med lösning av klockarfrågan i dess helhet. Den av kammarrådet Wohlin föreslagna lösningen av förevarande spørsmål är värt allt beaktande, i den mån den avser församlingarnas övertagande av klockarfastigheternas förvaltning.

Allmänna organist- och kantorsföreningen: Till en början bedja vi att få ge uttryck åt vår glädje och tacksamhet över, att det föreliggande förslaget kommit till stånd. Kyrkomusikerna komma enligt förslaget att bli befriade från skyldigheten att förvalta tjänsteboställe, ävensom från dem åliggande byggnads- och underhållsskyldighet. Detta huvudsyfte finna vi i hög grad tacknämligt, alldenstund kyrkomusikerna mångenstädes lida svårt av nu gällande bestämmelser på området i fråga.

Allmänna svenska prästföreningen: Till vissa av de grundprinciper, på vilka förslaget vilar, kan centralstyrelsen förklara sin anslutning. Så synes det centralstyrelsen uppenbart riktigt, att nuvarande avlönningssystem med anvisande av boställen för nyttjande bör avvecklas, och detta vare sig denna boställsrätt utgör en mer eller mindre väsentlig del av löneförmånerna. Likaledes ansluter sig centralstyrelsen till kammarrådet Wohlins uppfattning, att en avveckling av klockarboställsväsendet lämpligen kan och bör företagas utan samband med en lösning av den s. k. klockarfrågan i dess helhet.

Behovet av lagstiftning, sådan som eller motsvarande den föreslagna, förnekas emellertid av domkapitlet i Karlstad och t. f. kammarrådet Prawitz. De anföra sålunda:

Domkapitlet i Karlstad: Såsom av lagförslagets bilagor framgår, finnas i Karlstads stift endast inom få församlingar sådana boställen, som

betänkandet avser. Och av dessa äro endast i några enstaka fall boställena av avsevärd omfattning och betydelse. Domkapitlet kan därför för sin del ej finna lagbestämmelser av nu föreslagen omfattning motiverade. Förhållandena synas utan svårighet kunna ordnas genom församlingarnas representation. Också hava redan inom alla stift församlingarna på ett eller annat sätt träffat bestämmelser om bostälernas skötsel och förvaltning, där denna ej ansetts böra lämpligen åligga inledningshavarna.

T. f. kammarrådet Prawitz: Jag får som min mening framhålla, att den enda åtgärd, som erfordras för åstadkommande av den åstundade avvecklingen av klockarboställsväsendet, är upphävandet av 3 § i 1883 års klockarlöneförordning.

Principiella betänkligheter i fråga om lämpligheten av de utav den sakkunnige föreslagna åtgärderna hava — utöver vad här förut återgivits — framförts i, bland andra, följande uttalanden:

Domkapitlet och stiftsnämnden i Uppsala: Det nu framlagda förslaget till ny förvaltningsordning kan, efter noggrant överbäggande, icke förordas. Detsamma synes nämligen bliva alltför invecklat och onödigt genomgripande. En enklare förvaltningsanordning, som står i anslutning till de nuvarande förhållandena och den försiggångna utvecklingen på området, bör kunna tillskapas. Därför förordas, att förvaltningen beträffande här ifrågavarande boställsfastigheter ordnas i huvudsaklig överensstämmelse med principen i 1932 års ecklesiastiska boställsordning, dock med de modifikationer, som betingas därav att i görligaste mån förenklade föreskrifter här erfordras med hänsyn till det huvudsakligen i små och ekonomiskt föga bärkraftiga enheter splittrade boställsbeståndet.

Domkapitlet i Linköping: Domkapitlet kan icke tillråda eller finna en total och i påskyndat tempo företagen avveckling av klockarboställena lämplig, utan förordar livligt en enklare förvaltningsprocedur än den, som föreslagits av den sakkunnige.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Skara: Nu föreliggande förslag har betydligt större räckvidd än 1932 års, försåvitt som vad här åsyftas icke blott är en rättvisare ordning vid lönesättningen för de med boställen förenade klockar- (respektive organist-) befattningarna, utan också en radikal avveckling av hela det med denna institution förbundna boställsväsendet. Det av den sakkunnige förordade förfarandet måste anses använda större våld än nöden kräver. Att lönerna till de ifrågavarande befattningshavarna böra utgå i penningar och ej in natura är allmänt erkänt och måste vara den grundförutsättning, varpå varje reform på detta område bygger. Den sakkunniges förslag bör dock lämpligen icke läggas till grund för genomförandet av den önskvärda övergången till en fast kontantavlönning för ifrågavarande tjänst innehavare, oberoende av bostälernas avkastning. I stället förordas en lösning av denna fråga i huvudsaklig anslutning till den grundtanke, som uppbär det för 1932 års kyrkomöte framlagda kungl. förslaget.

Domkapitlet i Strängnäs: Domkapitlet vill tillstyrka en överflyttning av klockar- och organistbostälernas förvaltning från tjänst innehavarna till församlingarna, varvid dock boställena fortfarande skola utgöra en

församlingens tillgång till klockarens respektive organistens avlöning och deras egenskap av kyrklig jord ej må förändras.

Stiftsnämnden i Strängnäs: Ehuru stiftsnämnden vill uttala sin tillfredsställelse över förslaget huvudsyfte, en avveckling av boställsväsendet beträffande klockar- och organistboställena, anser dock stiftsnämnden, att det föreliggande förslaget i sin nuvarande form icke utan väsentliga omarbetningar kan läggas till grund för en lagstiftning i ämnet.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Västerås: Föreliggande förslag bör under alla förhållanden icke kunna läggas till grund för en lag i ämnet. Skall frågan om klockarboställenas förvaltning och disposition upptagas till prövning särskilt för sig, bör en lösning av detta spörsmål sökas i närmare anslutning till den ecklesiastiska boställslagstiftningen. I detta sammanhang erinras om att ett förslag till lag med vissa bestämmelser angående boställen för klockare och organister varit föremål för kyrkomötets behandling år 1932 samt att enligt detta förslag, vilket godkänts av kyrkomötet, klockarskogarna skulle komma att förvaltas i huvudsaklig överensstämmelse med den genom ecklesiastiska boställsordningen den 30 augusti 1932 för prästskogarna föreskrivna förvaltningen, ävensom att ekonomiska besiktningar skulle verkställas av boställsnämnderna.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Växjö: Det synes kunna ifrågasättas om förslaget verkligen är ägnat att åstadkomma en lösning efter möjligast enkla linjer. Anlägger man ett naturligt betraktelsesätt på de omhandlade frågorna, kommer man till ett annat och enklare resultat. — — — — — För ordnandet av klockarnas boställsfråga torde, jämte det 1932 års förslag antages, församlingarna böra genom cirkulär erinras om att de i samband med ny löneroglering för klockaren kunna få tillstånd att undantaga klockarbostället eller den del därav, som icke erfordras till bostad åt klockaren, och förvalta det själva. Eventuellt kan ett dylikt tillstånd givas generellt genom en kungl. kungörelse. Med hänsyn till klockarjordarnas i vissa fall ringa värde bör givetvis kontrollen därefter lämpas, så att densamma icke blir för dyrbar. Ett stadgande torde därför vara av nöden av innehåll, att förrättningar å boställena icke må ske annat än i samband med förrättningar å ecklesiastiska löneboställen, där icke för visst fall stiftsnämnden annorledes förordnar. Samtidigt med församlingarnas övertagande av boställena bör vidare i det särskilda fallet undersökas, huru bostället bör på mest rationella sätt handhavas, om det är ekonomiskt bärande att fortfarande bibehålla dess bebyggelse eller mer ändamålsenligt att upphöra med bebyggelsen och utarrendera inägora till sambruk med annan fastighet och dylikt. Erinran härom synes lämpligen kunna göras i förenämnda cirkulär eller kungörelse.

Stiftsnämnden i Göteborg: Då församlingarna — med eller utan nådigt tillstånd — själva övertagit förvaltningen av klockarboställena och förbundit sig att lämna klockaren kontantlön, har redan härigenom yppats en möjlighet till lösning av de med naturaavlöningsystemet förknippade svårigheterna. En vidare utveckling på denna väg skulle säkerligen vara möjlig. Därvid måste givetvis förutsättas, att nya bestämmelser utfärdas för boställenas förvaltning. Nära till hands ligger, att

en sådan förvaltning ordnas med prästboställena som mönster. Härtill syftade även det för 1932 års kyrkomöte framlagda lagförslaget i ämnet. En i allt väsentligt likformig förvaltning av olika kategorier kyrklig jord måste självfallet vara att föredraga framför de olika förvaltningsformer som nu äro rådande. Kammarrådet Wohlin har emellertid icke sökt lösa klockarjordens problem med utgångspunkt från vad som gäller för prästboställena, utan framlagt ett helt nytt förslag, vilket syftar till att i princip frigöra klockarboställena från varje publik förvaltning. För undvikande av naturaavlöning föreslås en allmän värdeuppskattning av jorden med fastställande av ett boställskapital och en behållen årsavkastning, vilken skall utgöra ett fixt underlag vid löneberäkningen. Denna radikala lösning har onekligen sitt intresse. Härigenom undgår man det ofta synnerligen irrationella moment, som ligger i förmånen av bostad och jordens avkastning. Frågan är likväl, om icke det föreslagna uppskattningsförfarandet blir en alltför teoretisk och invecklad procedur, som icke medför ett häremot svarande resultat. Ätminstone för de smärre jordarna måste detta förfarande icke endast bliva skäliggen gagnlöst utan även medföra kostnader och besvär, som icke stå i rimlig proportion till jordarnas värde. Dessa jordar torde väl i huvudsak för närvarande disponeras såsom bostadstomt och trädgård. Klockaren har icke någon olägenhet av att så alltfört blir fallet, blott han slipper byggnadsskyldigheten. Men även i fråga om medelstora och större jordar kan det diskuteras, huruvida det föreslagna uppskattningsförfarandet utgör en »lösning efter möjligast enkla linjer». Det synes ligga närmare till hands, att man fullföljer den linje, praxis anvisat och som inledningsvis blivit antydd: en förvaltning av församlingarna under kontroll av boställsnämnd och stiftsnämnd. I den mån en sådan förvaltning icke omedelbart kan ävägbringas, får ett successivt genomförande ske i samband med ny löne reglering för klockaren. Därest möjlighet lämnades för klockaren att avstå bostället och överlämna dispositionsrätten till församlingen, skulle säkerligen ett stort antal befattningshavare begagna sig härav. Därigenom skulle de mest iögonenfallande nackdelarna av det nuvarande systemet försvinna.

Jägmästaren Wigelius, Göteborg: Att rådande förhållanden på förevarande område äro i högsta grad otillfredsställande och tarva en genomgående reformering har länge varit känt. Om det sätt på vilket denna skall ske, torde däremot råda rätt så skilda uppfattningar och vad som framför allt lärer vara ägnat att framkalla meningsbrytningar är frågan, huru de fastigheter å vilka förevarande boställsväsende bygger, vid en eventuell reform, skola behandlas.

I fråga härom föreslår kammarrådet Wohlin i sin utredning att på en gång genom ett radikalt grepp göra upp räkningen med dem och antingen låta dem övertagas av församlingarna eller försäljas för tillgodoseende av enskilda behov eller disponeras såsom publika hemman, vilket senare framför allt skulle gälla sådana större och mera värdefulla fastigheter, som icke lämpligen anses böra finna förutnämnda användning. Detta förfarande, genom vilket ifrågavarande fastigheter skulle komma att i ett slag förlora karaktären av kyrklig jord, har icke accepterats av stiftsnämnden, som i stället med bibehållande av deras nuvarande natur velat utnyttja dem för klockar- och organisttjänsters avlöande enligt i stort sett samma principer, som de ecklesiastika löne-

boställena för prästerskapets avlöande. Vål förutser stiftsnämnden, att en del av ifrågavarande fastigheter av ekonomiska hänsyn skola finnas böra avyttras, men anser, att så icke bör ske i hastigare tempo än som betingas av framställningar om deras förvärvande enligt bestämmelserna i ensittar- och kyrkliga försäljningslagen. Påtagligt synes mig följden härav bliva, att sådana ur förvaltningssynpunkt tyngande småfastigheter i förhållandevis stor utsträckning under avsevärd tid komma att ingå i det fastighetskomplex, som enligt nämnda principer skulle underkastas hela den förvaltningsprocedur, som de ecklesiastika löneboställena äro föremål för. Och därunder blir det kyrkofondens lott att genom penningförsträckning medverka till att försätta dem likaväl som naturligtvis övriga boställen i ett för deras ändamålsenliga utnyttjande erforderligt skick. Med skäl kan befaras, att ett förfarande, som leder till sådana konsekvenser, snarare kan komma att skada än gagna det intresse, vilket det är avsett att främja. I betraktande härav anser jag, att stiftsnämnden borde ha uttalat sig för ett tillvägagående, ägnat att medföra en snabb avveckling av i första rummet dessa fastigheter av mindre värde och betydelse.

Stiftsnämnden i Karlstad: När man vill åstadkomma en enkel, rättvis och praktisk lösning av frågan om avveckling av klockarnas naturaavlönning och förvaltningen av klockarboställena, känner man sig i högsta grad tilltalad av 1932 års lagförslag i ärendet. Detta förslag är, enligt stiftsnämndens mening, fullgott. Någon annan utredning av frågan ånden, som innehålles i Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet 1932, hade icke varit erforderlig. Den var välmotiverad och välrekommenderad. I detta förslag är det väl sört för beståndet och värden av ifrågavarande kyrkliga egendom, som också skyddas av prästerskapets privilegier. Och avkomsten blir använd på rätt sätt. Stiftsnämnden i Karlstad rekommenderar fördenskull 1932 års förslag till det bästa. Församlingsförvaltning kommer alltid att inriktas på att skaffa den bästa avkomst såväl vid utarrendering som vid försäljning av boställen. Ju bättre avkomst, ju mindre uttaxering för kontant klockarlön.

Enligt 1932 års förslag kommer ansvaret för förvaltningen av klockarboställena i anseende till hus, jord och hävd att avkrävas vederbörande genom ekonomisk besiktning av boställsnämnd, såsom det är stadgat för prästgårdar och löneboställen. Stiftsnämnden får den lätta uppgiften att fungera som överinstans vid klagan över ekonomisk besiktning på klockarboställe. Stiftsnämnden finner alltså, att regleringen av klockarnas boställsfråga bäst sker genom att antaga 1932 års förslag, som behåller församlingarna vid högt värderad frihet och utesluter svårillämpade och kostsamma metoder.

Domkapitlet i Luleå: Såvitt domkapitlet kan finna måste, så länge ifrågavarande befattningshavare äro att betrakta såsom uteslutande kyrkligt-kommunalt anställda, ett ersättande av naturaavlönningssystemet med kontanta avlöningar förutsätta medgivande från församlingarnas sida. Domkapitlet anser sig emellertid med fullt fog kunna utgå ifrån att en dylik reform skall kunna genomföras på frivillighetens väg. Denna sin uppfattning grundar domkapitlet på en säkerligen allmänt utbredd uppfattning, att ett kontant avlöande av alla kommunalt anställda tjänstemän är att föredraga framför naturaavlöningar. För uppnående av det syfte, som varit den närmaste anledningen till förslaget, anser sig dom-

kapitlet i första hand vilja ifrågasätta att genom kungl. cirkulär eller särskilda författningsbestämmelser församlingarnas uppmärksamhet fästes på den nu i praxis medgivna rätten för församlingarna att övertaga förvaltningen av sina klockarboställen. För denna förvaltning av boställena synes närmast 1932 års förslag kunna läggas till grund.

Stiftsnämnden i Luleå: Stiftsnämnden finner, att förslaget i olika avseenden icke innebär den »lösning efter möjligast enkla linjer», som varit avsett med detsamma. Då emellertid en övergång från det nuvarande systemet med naturaavlönning till kontant avlöningssystem bör successivt äga rum, tillåter sig stiftsnämnden ifrågasätta, att det förslag, som av Kungl. Maj:t år 1932 framlades för det nämnda år sammanträdande kyrkomötet och av detta godtogs, av Kungl. Maj:t framlägges för riksdagen samt att ny kungörelse utfärdas rörande rätt för församlingarna att i samband med nya löneregleringar övertaga förvaltningen av klockar- och organistboställen.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Visby: På det bestämdaste hävdas den meningen, att klockarfastigheterna äro kyrklig jord. De kunna därför icke vid berörda boställsväsens avveckling överlämnas till vederbörande församlingars fria disposition. Det synes därför vara av största vikt, att sådana bestämmelser skapas, som tydligt utvisa församlingarnas begränsade dispositionsrätt till såväl fastigheterna som för desamma vid försäljning utgående vederlagen. Till stöd för denna ståndpunkt hänvisas till stadgandena uti fjärde, femte och sjätte punkterna uti prästerskapets privilegier den 16 oktober 1723 ävensom till vad regeringsrådet Gabriel Thulin framhållit i sin utredning angående klockar-, organist- och kantors-(kyrkosångar-)befattningarna, avd. I sid. 141 ff.

Boställsreformens inverkan på befattningshavarnas löneförhållanden och främst därvid, vad den sakkunnige föreslagit beträffande lönereglerings verkställande, i fråga om lörens bestämmande och om tjänstebostads tillhandahållande, har berörts särskilt i en del av yttrandena. Sålunda ha följande uttalanden gjorts:

Domkapitlet och stiftsnämnden i Härnösand: Möjligen bör en viss uppmärksamhet ägnas de i Härnösands stift rätt talrika »klockarboställen», som genom Kungl. Maj:ts beslut, i ett fall redan under drottning Kristinas tid, upplåtits från vanligt ecklesiastikt löneboställe mot avgäld till prästerlige tjänst innehavaren, numera pastoratet, men utan att klockarbostället avskilts från lönebostället och införts i jordregistret. För klockartjänsten torde även i dessa fall böra göras en reglering av samma art som vid de egentliga klockarboställena. Den framtida dispositionen av »boställena» torde bliva den att de helt enkelt återfalla till de ecklesiastika löneboställena mot det att avgälden upphör att utgå. Bestämmelser härom synas böra inflyta i de administrativa tillämpningsbestämmelser, som ställas i utsikt.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Luleå: Övergången till ett modernare avlöningssystem bör ske, så snart detta utan större olägenhet låter sig göra. I förslaget har framhållits hurusom en avveckling av naturaavlönningssystemet, i vad denna avveckling skulle beröra de klockare, som redan tillträtt sina tjänster och därmed de med dessa förenade boställena, givetvis icke kan träda i tillämpning, innan fastigheterna av

vederbörande avträdas. Tjänst innehavarna skulle emellertid enligt förslaget vara berättigade att avträda fastigheterna, när de under nuvarande lönereglering funne för gott. Församlingarna å andra sidan skulle för sin del vara bundna vid de nuvarande löneregleringarna, intill dess tjänst innehavarna förklarade sig vilja frågå desamma. Då det kan fastslås, att församlingarna efter ett antagande av det föreliggande förslaget kunna tänkas komma att tillskyndas vissa utgifter för klockarnas avlöning utöver de från boställena tänkta eller beräknade inkomsterna, synes det som om nuvarande tjänst innehavares rätt att påfordra ny lönereglering eller sålunda att erhålla hela sin lön i kontanter bör göras beroende av församlingarnas medgivande. Så vitt det kan bedömas, skulle man vid annat förhållande göra ett ingrepp i den kommunala självbestämmanderätten, som icke är önskvärd. Det må erinras om att de tjänst innehavare det här är fråga om äro kyrkligt-kommunalt anställda med avlöning endast från respektive församlingar. De lönefrågor, som beröra dessa klockare, synas därför icke böra röna inflytande av en lagstiftning, som icke varit förutsedd eller ens kunnat förutses vid klockarens anställande. Man torde i dessa fall vara nödsakad förut-sätta, att de ömmande fall, som kunna tänkas föreligga med de nuvarande naturaavlöningarna bliva av vederbörande församlingar avhjälpta. Endast under förutsättning av ett ömsesidigt medgivande från klockarens och församlingens sida böra således de nu anställda klockarna och organisterna kunna komma i åtnjutande av rätten till utbyte av sina naturaförmåner mot kontant avlöning.

De skäl, som nu anförts mot ett tvångsvis genomförande av ett kontantavlöningsystem, äga tydligen icke giltighet vid tjänsternas återbeställande efter en eventuell ny lags tillkomst. Emot en lagstiftning, som syftar till ett sådant mål, finnes, som av det ovan sagda framgår, principiellt icke något att erinra.

Kontraktsprosten Nordberg i Nederluleå: Med hänsyn till den kommunala självbestämmanderätten synes det böra bero på församlingarnas eget avgörande med eller utan framställning från tjänst innehavare, om lönen till klockaren skall utgå enbart i penningar eller delvis i form av rätt till boställe. I förra fallet skulle då församlingen sköta bostället och inför stiftsnämnden vara ansvarig för dess hävd.

Domprosten Brilioth, Lund: Enligt bestämmelserna i lagförslagets § 3 andra stycket och § 8 mom. 2 skulle i vissa fall en del av räntan av klockarboställe kunna användas för andra ändamål än klockarens avlöning i församlingen i fråga och om sådan användning skulle Konungen äga bestämma efter av domkapitlet gjord anmälan. Dessa bestämmelser anser jag icke böra ingå i lagen, i varje fall icke utan att rättsgrunden för desamma närmare prövas. Då det sannolikt är fråga om jord, som donerats för visst ändamål, synes det betänkligt att utan tvingande skäl disponera över densamma på detta sätt. En sådan anordning synes mig icke heller böra komma i fråga annat än i samband med en allmän reglering av klockarnas löneförmåner. Då det säkerligen endast gäller ett fåtal fall, och väl endast i rena undantagsfall kan vara fråga om mer betydande belopp, kan olägenheten av att dessa oregelbundenheter kvarstå icke vara alltför stor, då man beaktar de principiella betänkligheter, som kunna anföras mot det föreslagna överförandet till andra

ändamål. Det bör också observeras att lagförslaget icke närmare anger, för vilka ändamål de skulle tas i bruk.

Domkapitlet i Göteborg har även ansett, att berörda bestämmelse i förslagets 3 § bör utgå.

Domkapitlet i Visby har ansett, att i nämnda bestämmelse omförmälda medel jämte ränta böra obeskurna få av vederbörande församling disponeras för kyrkliga ändamål.

Stockholms stads konsistorium: Konsistoriet anser, att lämpligheten att vid ny löne reglering låta klockarens lön helt sättas i penningar kan ifrågasättas. Prästerskapets löneförmåner utgå dels i penningar, dels i bostad eller motsvarande hyresersättning, och möjligen vore det lämpligare att införa en liknande bestämmelse i fråga om klockares och organists löneförmåner. Hyresbelopp, vilkas storlek kan skifta ej blott från ort till ort utan även på samma ort från en kortare tidsperiod till en annan, kunna lättare och på mera smidigt sätt regleras efter behovet än en lön, som enligt sakens natur är av mera konstant art.

Domkapitlet i Strängnäs: Förslagets 4 § första stycket ålägger varje klockardistrikt att, där förhållandena så kräva, åt klockaren upplåta tjänstebostad med skyldighet för denne att erlægga skälig hyra, som av klockardistriktet bestämmes. Ett sådant åliggande, som binder både församling och tjänst innehavare, kan emellertid vara ofördelaktigt för den sistnämnde. Det finnes intet som hindrar, att distriktet fastställer en viss kontant lön och därefter bestämmer en hyra, som utgår med samma belopp som lönen. Domkapitlet anser därför, att föreskrift om obligatorisk tjänstebostad att brukas mot hyra alltså icke bör införas, men att om församlingen vill upplåta tjänstebostad, så må det ske under förutsättning att hyra ej kräves eller att bostadsförmånen icke beräknas vid fastställande av lönen, utan att denna förmån tillkommer tjänst innehavaren utöver lönen.

Allmänna organist- och kantorsföreningen: Några som helst bestämmelser rörande tjänstebostads storlek och beskaffenhet finnas icke angivna i förslaget. I motiveringen framhålles, att, eftersom klockarens lön bestämmes av församlingen, speciella föreskrifter angående tjänstebostad icke nu böra göras. Detta synes oss icke godtagbart. Kan man föreskriva, att församlingarna skola övertaga boställena och att »där förhållandena så kräva» hålla tjänst innehavaren med bostad samt att till befattningshavare icke utom i vissa fall antaga annan person än den, som avlagt av Kungl. Maj:t föreskriven examen, så bör man också kunna föreskriva hur stor tjänstebostaden bör vara samt hurudan den skall vara beskaffad. När boställsordning kunnat utfärdas för präster och folkskollärare, synas oss kyrkomusikerna böra få åtnjuta samma förmån. I varje fall torde kunna föreskrivas, att bostaden skall utgöras av minst 4 rum, jungfrukammare och kök jämte nödiga utrymmen, såsom skafferier, vindfång, kapprum, garderober m. m. Till tjänstebostaden böra vidare höra källare, torkvind, tvättstuga, vedbod och hemlighus samt vedbrand och trädgårdsland.

Enligt § 4 mom. 1, andra stycket, skall tjänst innehavare vara skyldig att själv bebo honom av församlingen anvisad bostad. Ett dylikt tvång skulle enligt vår mening kunna få flera följder av oangenäm art.

Tjänstnehavarens trevnad kunde äventyras och hans tjänst därigenom bli lidande. Man skulle sålunda kunna åt befattningshavaren anvisa en kanske mindervärdig bostad och på långt avstånd från kyrkan samt ålägga honom att bo där. Om befattningshavaren vore i stånd att hålla sig egen bostad, skulle han icke äga rätt härtill. Och en kvinnlig befattningshavare, som inginge äktenskap med en inom församlingen bostatt man, skulle trots detta vara tvungen att bebo den henne av församlingen anvisade lägenheten. Visserligen skulle kanske möjlighet till klagomål stå öppen. Men denna utväg är ofta mindre angenäm att använda sig av.

Vidare skulle enligt förslaget kantorn för begagnande av anvisad bostad erlægga årlig ersättning med skäligt belopp och skulle dylik ersättning kunna utgå genom avdrag å den för befattningshavaren anslagna lönen. Vad som här föreskrives skulle enligt vår uppfattning kunna bli en källa till ofta återkommande tvister mellan församling och befattningshavare. För undvikande härav borde därför för innehavare av självständig kantorsbefattning, d. v. s. sådan som icke är förenad med folkskollärartjänst, beräknas fri bostad, i likhet med vad som är fallet beträffande präster och folkskollärare.

Allmänna svenska prästföreningen: Av kammarrådet Wohlins utredning och förslag framgår, att bostad i vissa fall, d. v. s. »då förhållandena så kräva», bör av distriktet tillhandahållas klockaren, dock icke såsom en del av lönen, vilken alltid skall fastställas enbart i penningar, utan med skyldighet för klockaren att erlægga en viss hyra, och att, där sådan tjänstebostad anvisas klockaren denne skall vara skyldig att själv bebo densamma och därvid iakttaga av klockardistriktet meddelade närmare föreskrifter. Så vitt centralstyrelsen kunnat finna, gives ingen föreskrift, när denna skyldighet inträder för distriktet att bereda bostad åt klockaren och för denne att bebo densamma. Med denna skyldighet må nu förhålla sig huru som helst, säkert torde dock vara, att fall finnas, då det för båda parterna är förmånligast, att klockaren icke av distriktet tillhandahålles bostad, och likaledes att fall finnas då det för båda parterna eller åtminstone för endera av dem är fördelaktigast, att dylik bostad tillhandahålles. I detta sammanhang kan emellertid den frågan lämnas åsido, huruvida distriktet kan åläggas att, där boställe, lämpligt för bostad, icke finnes, anskaffa »särskild, efter ortens bruk ändamålsenlig lägenhet». Det, som i detta sammanhang har sitt intresse, är den frågan, huruvida och i vilken omfattning de nu befintliga klockarboställena kunna erbjuda möjlighet till anordnande av en sådan tjänstebostad, ty enligt centralstyrelsens förmenande böra de även i framtiden, därest så befinnes möjligt och lämpligt just användas för att fylla denna del av sitt ursprungliga ändamål, att bereda klockaren bostad. Detta synes centralstyrelsen även vara den enklaste lösningen av boställsproblemet. — Såsom framgår av de förslaget bifogade bilagorna och såsom även framhålles i själva betänkandet, finnas en stor mängd klockarboställen med så ringa areal, att bostället oförändrat lämpar sig synnerligen väl till bostad med trädgård åt klockaren, och i dessa fall bör den då också enligt centralstyrelsens mening bibehållas som sådan. Skulle boställets areal däremot vara för stor för att i sin helhet lämpa sig som bostad åt klockaren, böra inga större svårigheter möta, att, därest platsen i övrigt kan anses lämplig,

lösa frågan så, att ett erforderligt område avskiljes för klockarbostad och att med den övriga delen förfares på sätt, som kan för distriktet vara ekonomiskt mest fördelaktigt. Den procedur, som kammarrådet Wohlin föreslagit, att bostället skall avvecklas som klockarboställe, att därefter distriktet eventuellt å bostället anskaffar och anvisar bostad åt klockaren, som härför erlägger fastställd hyra genom avdrag å den kontanta lönen, synes vara både besvärlig och onödigt och kan leda till obehag och orättvisor, vilka förebyggas, då i själva lönen ingår som en del förmånen av förefintlig fri bostad.

I avseende å riktlinjerna för den framtida dispositionen, efter en boställsreforms genomförande, av till klockar- och organisttjänsterna hörande avlöningstillgångar förekomma i de avgivna yttrandena, bland andra, följande uttalanden:

Stiftssekreteraren Waltersson, Uppsala: Då det stora flertalet av berörda fastigheter äro små och ekonomiskt föga bärkraftiga, måste vid förvaltningsomläggningen en ledande grundsats vara att, med undvikande av en tung och kostsam förvaltningsapparat, nedbringa den offentliga kontrollen till ett minimum samt, såvitt möjligt, bortskära för ett rationellt utnyttjande av boställsjorden hinderliga uniformerade och stela förvaltningsföreskrifter. Det synes nämligen i detta fall vara en nödvändig betingelse för en lönande boställsdrift, att förvaltaren får, obunden av hämmande lagföreskrifter, fritt och smidigt anpassa boställsforvaltningen efter förhållandena och på så sätt laga efter lägligheten. Min erfarenhet från boställsforvaltningen säger mig detta. Förvaltningen av här ifrågasvarande boställsfastigheter bör hänläggas till församlingarna. Dessa — och enbart dessa — äro ju, såsom ensamma ansvariga för klockarnas och organisternas avlöning, ekonomiskt intresserade av ett gynnsamt utfall av boställsforvaltningen. Däri ligger en god garanti för en tillfredsställande boställsforvaltning, vilket ock i sin mån gör en offentlig kontroll mindre behöfvig. Det synes mig som om de problem, som bilda kärnpunkten i förevarande förvaltningsfråga, nämligen säkerställande av boställskapitalet för avlöningsändamål och beredande på samma gång av möjlighet för ett fritt och praktiskt utnyttjande av boställena, kunde — med utsträckt tillämpning av förslagsställarens uppslag i ämnet — ordnas så, att vederbörande församling alltid skall övertaga förvaltningen av sitt klockarboställe under fri nyttjanderätt men samtidigt ansvara gentemot det allmänna för värdet av detsamma enligt särskild uppskattning på sätt kammarrådet Wohlin föreslagit. Förpliktelse skulle alltså åvila församlingen att under givna förutsättningar redovisa det uppskattade saluvärdet av den övertagna fastigheten (boställskapitalet). En sådan nyordning har ock den fördelen, att den utgör en konsekvens av den skedda utvecklingen på området. Församlingarna ha ju i stor utsträckning redan övertagit klockarboställena mot årlig kontant gottgörelse till klockaren och ett fullföljande av denna utveckling genom införande av en allmän föreskrift om boställenas övertagande synes därför naturlig och riktig.

Fastigheterna — jämväl skogarna — böra överlämnas till församlingarna under fri nyttjanderätt utan någon egentlig offentlig kontroll men ej med äganderätt. Även där församling bevisligen har äganderätt

till fastigheten, skall densammas karaktär av klockarfastighet dock fortbestå. Några speciella författningsföreskrifter om bostälленas bebyggande och nyttjande bör icke givas utan bör härutinnan allmänna nyttjanderättslagen tillämpas. Önskar församling försälja sin klockarfastighet eller del därav, bör detta ske i den för försäljning av kyrklig jord stadgade ordning. Efter försäljning upphör församlingens garantiansvar för fastigheten. Försäljningssumman utgör då boställskapitalet. Alldeles utan publik kontroll bör dock pastoratens förvaltning av klockarfastigheterna ej ställas. Stiftsnämnden bör hava en mera allmänt lagd överuppsikt över bostälлена. Så bör liggare föras över ifrågavarande boställsbestånd med angivande av deras disposition samt tillses att bostälлена bibehållas.

Då genom den ovanberörda garantiregleringen vinnes säkerhet för »boställskapet» ävensom »boställsräntan» såsom bidrag till avlöningen, torde ur det allmännas synpunkt någon risk icke föreligga att överlämna bostälлена till församlingarna till fritt nyttjande. Från församlingarnas synpunkt torde ej heller något motstånd böra befaras, då deras redovisningsplikt motsvaras av en erhållen tillgång, och uppskattningen säkerligen blir sådan, att någon svårighet ej bör möta att ur den överlämnade fastigheten utvinna avkastning, motsvarande »boställsräntan». Man kan dock ej utan ett visst fog invända, att den föreslagna garantiregleringen kan synas överflödig, då församlingarna ändock kunde betros med förvaltningen, men berörda anordning måste dock anses fullt motiverad av den dubbla uppgift, den har att fylla, nämligen att ge besked om samt garantera boställets bidrag till klockarlönen ävensom att bereda det allmänna säkerhet för boställskapet samt därigenom möjliggöra eftergivande av den offentliga kontrollen över bostället vid dettas överlämnande till församlingens fria nyttjande. Den av mig föreslagna nyordningen skulle enligt min mening innebära en enkel och på samma gång rationell anordning. Den synes ock vara tillräcklig för ändamålet. Att därutöver, såsom i det remitterade förslaget ifrågasatts, göra en inventering och undersökning av boställstillgångarna för att fastslå deras framtida användning, torde vara överflödigt. Församlingarna lära, såsom ekonomiskt intresserade, helt visst sörja för att jorden kommer att utnyttjas på bästa sätt — eventuellt försäljas. Försummelse härutinnan komme ju ock att drabba dem själva. På få undantag när torde ock den lämpligaste användningen av boställsjorden, så att säga, ge sig själv. Helt visst skulle ock berörda inventeringsarbete — låt vara att det är en engångsuppgift — bliva omfattande och tidskrävande. Man kan ock fråga sig om en så stor utredning är lönande, då det i regel gäller så små fastigheter, som de förevarande. En nödvändig förutsättning för den sålunda förordade anordningen av boställsförvaltningen är emellertid, att det ansvar för boställskapet, som skall åvila församlingen, också verkligen skall i nödfall kunna uttagas, med andra ord, att församlingen gentemot det allmänna har en obestridlig redovisningsplikt. Här om giver utredningen icke klart besked. För min del kan jag dock ej finna annat än att en sådan redovisningsplikt kan genomföras i lagstiftningsväg.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Skara: Uppenbart är, att man, vilken väg som än anlitas för frågans lösning, i ganska stor utsträckning

måste räkna med försäljning av boställsjord. Ofta äro de ifrågakommande jordlotterna ganska små och olämpliga att självständigt brukas. Stundom befinner sig till exempel, på grund av det nuvarande systemets natur, bebyggelsen på boställena i sådant skick, att en försäljning är det enda alternativ, som låter sig ekonomiskt försvåra. Men lika uppenbart är, att förhållandena icke alltid äro sådana, att ett acceptabelt pris kan erhållas, därest en snar försäljning skall verkställas. Det synes därför vara olämpligt att — såsom följden skulle bliva av det framlagda förslaget — igångsätta en forcerad realisation av hithörande ecklesiastisk jord. Initiativet till sådan försäljning bör tillkomma församlingarna själva. Den nyligen genomförda reformen av prästboställsväsendet har avlagt goda vittnesbörd om församlingarnas förmåga att omhändervärd en mera omfattande förvaltning än vad den sakkunnige förutsätter. Det vore därför ett av erfarenheten icke motiverat avsteg från den hittills inslagna vägen beträffande den ecklesiastiska boställsförvaltningen att nu följa den sakkunniges förslag. Så mycket mindre anledning synes härtill vara för handen, som det ju vid klockarboställena i regel är fråga om relativt små enheter, vilkas skötsel ej är så krävande som fallet är med de prästerliga löningshemmanen. Vården av de till klockare och organister anslagna boställena bör därför anförtros åt församlingarna under nödig kontroll från myndighets sida i enlighet med vad 1932 års förslag härom innehåller.

Domkapitlet i Växjö: Förslaget innebär en avveckling av klockarboställena. De skola antingen försälas eller med äganderätt övertagas av församlingarna för andra ändamål än det, vartill de avsetts, emot det att församlingarna få åtaga sig ansvaret för vad som i förslaget kallas »boställskapital» och »boställsränta». Äganderätten till fastigheten skall sålunda överlåtas å församlingen i samband med fastighetens överlämnande till densamma, och om fastighet varder försåld, skall behållen köpeskilling överlämnas till den församling, inom vars område fastigheten är belägen. I dispositionsfrågan bortses bland annat fullständigt ifrån det förhållandet, att klockarfastigheter ofta kunna vara donerade till församlingskyrkan. Ett disponerande enligt förslaget skulle sålunda i många fall innebära, att församlingskyrkan förlorade en sin tillhörighet, ett förhållande, som icke skulle vara i överensstämmelse med hittills tillämpad svensk rätt. Det är otvivelaktigt, att nu förevarande frågor böra kunna ordnas utan denna rättskränkning.

Domkapitlet delar icke förslagets tankegång utan anser, att boställena böra överlämnas till församlingarna för förvaltning. Förvaltningen bör vara underkastad den kontroll, som uti den ecklesiastiska boställslagstiftningen avses. Klockaren skall emellertid åtnjuta avkastningen från vederbörande hemman. Därest avkastningen skulle komma att överstiga vad som kan anses motsvara en skälig klockarlön, skall anmälan ske till domkapitlet, som må bestämma, huruvida lönen må sättas lägre vid löneregleringen än vad som härflyter från bostället. Genom dessa bestämmelser undgås ett realiserande av boställsbeståndet. En försäljning kan givetvis även i detta fall komma till stånd men då i enlighet med gällande försäljningsbestämmelser. Vid försäljning skall köpeskilling fonderas såsom dens egendom, vilken innehaft äganderätt till hemmanet, och räntan användas på samma sätt som tidigare hemmanets avkastning.

Stiftsnämnden i Göteborg: Den sakkunnige har funnit en publik förvaltning onödigt dyrbar med hänsyn till klockarjordarnas värde. Uppenbart är emellertid, att han därvid underskattat jordarnas värde. Klockarfastigheterna torde genomgående vara försedda med mycket svaga byggnader, vilket måste i betydande grad påverka avkastningen. Sedan de sämre jordarna försålts och byggnadsfrågorna å övriga jordar ordnats, kan säkerligen avkastningen förväntas komma att stiga. Med den utgångspunkt, förslagsställaren intagit till klockarjordarnas värde och avkastningsförmåga har han velat åstadkomma en inventering och utsortering av de särskilda fastighetsenheterna. Häremot torde väl intet i princip vara att invända, därest avsikten är att bibehålla alla jordar, som alltfort kunna fylla en funktion, såsom kyrklig jord i dess hävdvunna mening. Förslaget utgår emellertid från att de fastigheter, som ej säljas och ej heller skola såsom publika arrendegårdar bibehållas, skola, där laga hinder ej möter, övertagas av församling för att disponeras på sätt om kommunal egendom i allmänhet gäller (§ 5). Fastigheterna skulle härigenom förlora sin karaktär av kyrklig jord i egentlig mening, även om förvaltningen alltfort tillkommer församlingarna. Ehuru det kan förutsättas, att dessa bestämmelser allenast komma att gälla de mindre jordarna, anser sig stiftsnämnden dock icke kunna medverka till att dessa fastigheter helt undandragas de kyrkliga myndigheternas kontroll. Klockarjordarna äro ofta belägna i omedelbart grannskap till kyrka och prästgård, således å platser, som i regel äro värdefulla ur tomtsynpunkt men även ömtåliga för bebyggelse. Betydelsefullt är, att de kyrkliga myndigheterna icke för framtiden avsäga sig varje möjlighet att påverka dispositionen av dessa jordar.

Jägmästaren Wigelius, Göteborg: Vad angår den principiella frågan om boställsjordarnas kvarhållande vid deras nuvarande natur och utnyttjande för tjänsternas avlöande, synas mig de fördelar, som därmed stå att vinna, ekonomiskt sett mycket problematiska. Önskemålet om att åt dem bevara karaktären såsom kyrklig jord finner jag i stället böra tillgodoses på så sätt, att de av dessa jordar, som lämpa sig att tjäna såsom avlöningsjord, införlivas med de ekklesiastiska boställsjordarna genom deras övertagande av de församlingar, där de äro belägna, i den mån dessa förfoga över erforderliga ekonomiska resurser, i vilket avseende de fonder, som litet varstädes torde finnas upplagda av medel, inlutna från mark- och substansförsäljningar, kunna spela roll. En kanske i många fall gynnsam placering av sådana fonder, som nu mångstädes bereda bekymmer, skulle härigenom komma att kunna vinnas. Måhända har Wohlin varit inne på denna tankegång, då han i sitt förslag pekar på lämpligheten av att låta församlingarna övertaga en del av förenämnda jordar.

Även om den i Wohlins förslag förekommande utredningen rörande omfattningen och beskaffenheten av förevarande jordar är ägnad att skänka underlag för bedömande i stort av dessa fastigheters ekonomiska förutsättningar, fordras dock en noggrann kännedom om varje boställe för att därur kunna hämta behövliga utgångspunkter för ett närmare ställningstagande till frågan om deras betingelser för att tjäna uppgiften såsom avlöningsjord. Utan tillgång till ett sådant material är det enligt mitt förmenande icke möjligt att göra de bedömanden, som för nämnda ändamål erfordras. Då för åstadkommande av detta

material kräves en inventering beträffande boställena i det väsentliga av den innebörd, som Wohlin föreslagit för utrönande av dessa jordars kapitalvärde och årsavkastning, håller jag före, att stiftsnämnden under alla förhållanden borde ha förordat en sådan inventering och genom att utnyttja de uppslag till frågans närmare klarläggande, som förevarande förslag innebär, söka föra den framåt mot en snabb och rationell lösning, som synes mig i högsta grad påkallad med hänsyn ej blott till behovet för församlingarna av renare linjer på området, utan även till de anspråk på en annan tingens ordning, som med fog från organisters och klockares sida kunna ställas.

Stiftsnämnden i Karlstad: Stiftsnämnden finner, att den restlösa avvecklingen av naturaavlöning åt klockaren bör lämnas ur räkningen. Denna paroll dominerar 1936 års föreliggande förslag och drager med sig ett flertal olämpor t. ex. det onödiga uppskattningsförfarandet och framtvingande av avveckling eventuellt mot församlingens önskan. 200 klockarboställen hava en areal, som är lagom för bostad, trädgård och jordfruktsland, 288 stycken kunna, om tjänstinnehavaren så önskar, drivas såsom småbruk. Från de större kan med fördel bostad och trädgård avskiljas, såsom det skett i fråga om prästgårdar. Den övriga inägojorden kan församlingen utarrendera. Antagligen kunna de obebyggda jordarna med fördel försäljas till egna hem. Men det bör ske å lämplig tid och på lämpligt sätt. Realisation till vad pris som helst bör ej få förekomma. I sistnämnda fall skall köpeskillingen fonderas såsom klockarlönefond, vars årsavkomst till $\frac{9}{10}$ brukas för klockarens avlöning.

T. f. kammarrådet Prawitz: Klockarboställena hava i allmänhet icke donerats för sitt nuvarande ändamål, utan hava uppstått genom att församling beslutat avlöna sin klockare genom att åt honom upplåta en till församlingskyrkan donerad fastighet eller ett område på församlingens prästbord. När numera den form för avlöning, som består i anslag av jord på lön, blivit otidsenlig, synas klockarboställena böra återgå till sina tidigare ändamål. De, som äro ursprungliga kyrkofastigheter, böra förvaltas såsom andra kyrkornas fastigheter. Detta innebär, att förvaltningen ombesörjes, i de gamla svenska provinserna av församlingarna utan annan kontroll eller inskränkning än den i kyrkolagen, skogsordningen och kyrkliga försäljningslagen föreskrivna samt i de forna danska provinserna enligt de särskilda föreskrifter, som äro eller varda meddelade för förvaltningen av de därvarande kyrkornas hemman. Avkastningen tillfaller kyrkokassorna och disponeras på sätt om deras medel är föreskrivet och vedertaget. De klockarboställen, som äro upptagna å prästboställen, böra återfalla till dessa. Det förefaller mig uppenbart, att då boställena av de nuvarande boställshavarna avträdas till församlingarna, dessa, därest boställena icke behövas för församlingsändamål, i det stora flertalet fall komma att göra framställning om att få försälja dem i stället för att behålla dem som arrendegårdar. Det lär derför vara obehöfligt att såsom föreslagits belasta de redan förut arbetstygda stiftsnämnderna med uppgiften att ombesörja avvecklingen och försäljningen.

Beträffande de boställen, som komma att behållas såsom »publika arrendegårdar», föreligger det knappast något skäl att låta dem förvaltas av stiftsnämnderna. Detta gäller särskilt i de gamla svenska

provinserna, där det för närvarande endast finnes ett klockarboställe, som förvaltas av stiftsnämnd, medan 125 boställen äro utarrenderade av församlingarna. Utvecklingen själv synes hava visat vad som är praktiskt. Mera diskutabel kan frågan vara i de forna danska provinserna, där mot blott 34 församlingsförvaltade boställen svara hela 13 stiftsnämndsförvaltade och där för övrigt även församlingskyrkornas enskilda jord ännu förvaltas av myndighet.

Allmänna svenska prästföreningen: Det centralstyrelsen finner i hög grad anmärkningsvärt är den fullständiga och skyndsamma avveckling av samtliga klockarboställena, som förslaget innebär. Enligt förslaget skulle nämligen icke blott de större boställena, vilka klockaren själv svårligen kan bruka och vilka vid en försäljning komma att inbringa ett mer avsevärt belopp, försäljas, utan jämväl de mindre, vilka närmast kunna karaktäriseras som bostad med tillhörande trädgård och vilka med fördel av klockaren kunna brukas, avvecklas. Någon möjlighet att bibehålla dessa i den form som hittills, d. v. s. såsom klockarboställen och kyrklig jord, förefinnes icke enligt förslaget. Mot en sådan avveckling anser centralstyrelsen tungt vägande skäl kunna anföras. Centralstyrelsen har intet att invända emot, att klockarjordarna tagas i anspråk för tillgodoseende av den kyrkliga eller borgerliga kommunens behov av mark, ej heller att genom försäljning av därför lämpade jordparceller från klockarjordarna uppkomsten av egna hem eller mindre jordbruk främjas, men centralstyrelsen håller före, att klockardistriktet böra förbehållas rätten att avgöra både huruvida och under vilka förutsättningar klockarboställena skola tagas i anspråk för det ena eller andra av kommunens markbehov eller eventuellt helt eller delvis försäljas. Att forcera en avveckling till vad pris som helst är varken nödvändigt eller ändamålsenligt. Endast under förutsättning att en avveckling av det enskilda bostället är till gagn för klockardistriktet och endast då förhållandena för en sådan avveckling äro lämpliga, bör försäljning komma till stånd och det bör ankomma på distriktet att i den ordning, som föreskrives, göra framställning härom. En avveckling, icke framtvingad utan frivillig, en avveckling, icke vid en bestämd tidpunkt utan då tillfället är lämpligt, är det, som centralstyrelsen vill förorda, ty avvecklingen kan enligt centralstyrelsens förmenande icke vara ett självändamål utan bör i stället tjäna klockardistriktens intressen, och huvudsaken med reformen bör icke vara, att ett gammalt system avvecklas utan att genom en sådan avveckling vinnas ett för båda parterna, klockaren och distriktet, gott resultat.

Enligt centralstyrelsens förmenande bör först göras en noggrann inventering av samtliga klockarboställen och en sorgfällig undersökning rörande dessas natur och beskaffenhet och därmed också deras lämplighet som bostad åt klockaren. Som centralstyrelsen ser saken, torde därvid följande synpunkter böra beaktas. De 345 boställen, vilka finnas i de distrikt, där klockarbefattningen är förenad med folkskolläroarbetsfattning, bilda en särskild grupp, alldenstund där icke erfordras någon klockarbostad. Ehuru detta icke framgår av bilagorna, torde man dock kunna utgå ifrån, att dessa boställen i regel äro att hänföra antingen till gruppen »obebyggda» eller till någon av grupperna: boställen med mindre areal. En avveckling av klockarboställsväsendet beträffande dessa bör således utan några olägenheter och fullt oberoende av nuva-

rande eller blivande lönereglering kunna ske. Angående de övriga boställena, vilka således kunna betecknas som egentliga klockarboställen, torde måhända bland dessa, ehuru det ej av bilagorna framgår, finnas sådana, som höra till gruppen »obebyggda». Dessas areal torde man också säkerligen kunna räkna såsom jämförelsevis obetydlig. Dessa böra bilda en särskild grupp och beträffande dem bör utredning verkställas, huruvida de lämpligen kunna och böra bebyggas för att där bereda klockaren bostad, eller om de i befintligt skick böra bibehållas, eller på ett eller annat sätt avyttras. Till en tredje grupp böra de boställen föras, vilka äro bebyggda men av mindre areal, och beträffande dem bör utredningen omfatta, huruvida de till läge och beskaffenhet äro lämpliga att i oförändrat skick tjänstgöra som bostad åt klockaren, eller huruvida vissa åtgärder böra och kunna vidtagas för att göra dem därtill tjänliga. Där utredningen visar att de kunna med eller utan särskilda åtgärders vidtagande användas såsom bostad åt klockaren, böra de behållas såsom klockarboställen. Slutligen finnes en fjärde grupp, där bostället har för stor areal för att detta i sin helhet skall kunna användas till klockarbostad. Utredningen bör då omfatta, dels huruvida från förut angivna synpunkter å bostället kan beredas lämplig plats för klockarbostad och dels, därest så befinnes vara, huru stor del av bostället bör fränskiljas för detta ändamål. Med den övriga delen bör förfaras på sätt, distriktet finner vara mest ändamålsenligt. Därest inventeringen verkställs enligt angivna synpunkter, vinnes en fullständig översikt över klockarboställena, vilken bör kunna lämna en tillfredsställande vägledning vid bedömandet av, vilka boställen böra bibehållas för att bereda bostad åt klockaren och vilka icke behövas eller äro mindre lämpliga för detta ändamål.

I frågan om den kyrkorättsliga innebörden av den föreslagna omdispositionen av boställsfastigheterna, enkannerligen med hänsyn till förslaget om en särskild garantireglering för bibehållande vid tjänsterna av de nuvarande avlöningstillgångarnas värden, hava i de avgivna yttrandena olika uppfattningar gjorts gällande. Av vad sålunda anförts, må här återgivas följande:

Stiftssekreteraren Waltersson, Uppsala: Väl inser jag, att man på sina håll kommer att hesitera inför den ifrågasatta garantiregleringen, som ju innebär en nyhet, men jag har för min del icke kunnat finna annat än att berörda anordning innebär ett praktiskt uppslag till en lämplig nyordning på området. Enligt min erfarenhet är det gamla förvaltnings-systemet med en på flera händer — i detta fall församling, besiktningsnämnd och stiftsnämnd — splittrad förvaltning opraktisk. Det blir divisionsansvar och ingen känner riktigt förpliktelse att sörja för en rationell förvaltning av bostället, då ju andra också skola ha medbestämmanderätt. För ett gott resultat av boställsförvaltningen fordras, att en har bestämmanderätten och ansvaret för bostället. En sådan enhetlig och fri boställsförvaltning kan man, utan eftergivande av det allmännas intresse att boställena bibehållas, skapa, om man begagnar sig av den föreslagna garantiregleringen. Mig synes en sådan nyordning innebära ersättande av en föråldrad organisationsform med en mera tids-

mässig. Jag vill särskilt framhålla, att jag beträffande klockar- och organistboställena finner det oegentligt om beslutanderätten rörande boställenas bebyggelse och allmänna utarrendering skulle — såsom i fråga om prästlöneboställena — förläggas till boställsnämnden, då ju, enär församlingarna ensamma svara för klockarnas och organisternas löner, boställsförvaltningen realiter är enbart ett församlingens eget intresse och ej något det allmännas ekonomiska intresse såsom vid prästlöneboställena, där ju byggnads- och utarrenderingsfrågor mycket nära beröra kyrkofondens intressen på så sätt, att minskade inkomster från boställena föranleda större prästlönetyllskott från kyrkofonden till församlingarna.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Skara: Beträffande formen för den förutsatta avvecklingen av boställsväsendet framför den sakkunnige ett uppslag, som i och för sig måste betecknas som nog så intressant. För varje boställsfastighet skulle efter särskild värdering fastställas ett »boställskapital» och en »avkastningsprocent», vilka skola gälla för all framtid. Vidare skulle i penningar fastställd »boställsränta», avseende den ifrågavarande löneregleringsperioden, uträknas. För såväl boställskapital som boställsränta skulle församlingen »stå i ansvar». Med allt erkännande åt den intention, som i den föreslagna anordningen kommer till uttryck: nämligen att bevara den åt klockarna och organisterna anslagna egendomen vid ett värde, som även vid jordens respektive skogens försäljning skulle förbliva konstant och oberoende av penningvärdets växlingar, uppstå likväl starka betänkligheter mot att förorda en lösning efter dessa linjer. Framför allt gälla betänkligheterna innebörden och konsekvenserna av den ansvarighet från församlingarnas sida, varom förslaget talar. Den sakkunnige framhåller själv, att den föreslagna ordningen saknar motsvarighet i svensk rätt. Domkapitlet är av den bestämda meningen, att förslaget icke omgärdar den ifrågasatta nyheten med sådana garantier, att den kan anses i juridiskt hänseende tillfredsställande tryggad. Sålunda blir det icke av utredningen fullt klart, gentemot vem den föreslagna ansvarigheten gäller. Vål säges i motiveringen, att det är fråga om en »förpliktelse gentemot de kyrkliga institutionerna», men i själva lagen förekommer intet om denna sak. Man lämnas sålunda alldeles i ovisshet om, huru saken skulle gestalta sig, därest skilsmässa mellan stat och kyrka komme till stånd. Skulle de församlingsbildningar, som därvid övertoge de nuvarande församlingarnas religiösa funktioner, också inträda i dessas rättigheter i ifrågavarande hänseende? I förslaget anges icke heller, huru i aktuella fall det påtagna ansvaret skall utkrävas och vilka rättsverkningar sagda obligation medför.

Förutom det här påpekade måste ännu en allvarlig invändning göras mot förslaget i denna del. Boställskapitalet skall ju fastställas oberoende av den summa, som genom den blivande försäljningen inkommer. Ingen garanterar, att ett mot boställskapitalet svarande pris för det försålda bostället erhålles. Härigenom kan församlingen tillskyndas förlust och förpliktas svara för en oskäligt hög boställsränta. Består bostället till största delen av skog, skall ju denna omräknas i viss åkerareal. I en tid av fluktuerande virkespriser kan mycket väl inträffa, att en sänkning av skogens värde inträder under tiden mellan uppskattningen och försäljningen, som också åsamkar församlingen ekono-

misk förlust. Församlingarnas förlustrisker bli emellertid allra störst, när det gäller med skog försedda icke försålda boställen, som förvaltas av stiftsnämnden. Boställsräntan skall ju fastställas för hela löneregleringsperioden, medan avkomsten av boställena icke kan med bestämdhet beräknas. Antag till exempel, att i ett klockardistrikt med flera än en församling boställsräntan är bestämd till 500 kronor vid en löne-reglering, som bliver gällande i 20 år. Skulle nu den verkliga avkomsten från bostället efter ett år från det löne-regleringen börjat tillämpas nedgå till exempel till 300 kronor för år och därefter förbliva vid detta belopp under hela perioden, gör den församling, som har att tillskjuta det mot boställsräntan svarande beloppet, en förlust för hela perioden på inemot 4,000 kronor. Man har allt skäl antaga, att dylika konsekvenser, som mycket väl kunna inträffa, skulle göra den nya ordningen i hög grad impopulär och allvarligt skada viktiga kyrkliga intressen.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Växjö: I 7 § angives, att församling skall »stå i ansvar» för boställskapitalet och boställsräntan. Varuti den konkreta innebörden och de rättsliga verkningarna av ansvaret för boställskapitalet skola bestå, angives icke i vare sig lagtexten eller motiven. Man lämnas sålunda i ovisshet om gentemot vem ansvaret gäller. Klockaren kan det icke vara; knappast heller kronan; snarare är det väl gentemot »det allmänna», vad sedan detta dimmiga begrepp kan betyda. Det finns icke något organ, som kan göra ansvaret gällande, och icke något stadgande, hur och under vilka förhållanden det belopp, ansvaret gäller, kan avkrävas församlingen. Det är tydligt, att under den föreslagna lagens giltighetstid något sådant avkrävande överbud icke kan förekomma. Församlingens ansvar för boställskapitalet är alltså på sin höjd en erinran om att — vilket är ytterst osannolikt — församlingen genom en framtida lagstiftning skall kunna åläggas att utgiva kapitalbeloppet. Man kan ju föreställa sig värdet av boställskapitalet efter en skilsmässa mellan kyrka och stat. Om lagen saknar antydning om innebörden av församlingens ansvar för boställskapitalet, så lämnar den däremot i 8 § en föreskrift om innebörden av ansvaret för boställsräntan. Innebörden är, att klockarlönen icke får vara lägre än boställsränta. Detta är alltså det reella ändamålet med hela uppskattningsförfarandet.

I. Även efter reformen skall klockare och organist, »där förhållandena så kräva», erhålla bostad. Består i sådant fall boställets mark av endast tomt och trädgård, vilket icke sällan är fallet (jfr Bil. II a), skall bostället avträdas till församlingen och därigenom upphöra att vara kyrklig jord. Prästerskapets privilegier skulle icke längre vara tillämpliga å jorden. Fastigheten skulle sedan, om församlingen så fann för gott, upplåtas som bostad åt klockaren. Församlingen skulle därvid sätta ett årligt värde på bostadsförmånen. Hur högt detta skall vara bestämt avgöres tydligen av församlingen ensam. Detta värde kan sålunda sättas högre eller lägre än boställsräntan. Församlingen sätter det säkerligen icke lägre än att det tillsammans med den kontanta lön, församlingen är villig att betala, uppgår till boställsräntan.

II. En del klockarboställen, troligen det stora flertalet, skulle enligt förslaget försäljas. I dessa fall skulle köpeskillingen överlämnas till församlingen, vilken skulle få använda den sasom »tillfällig fond» enligt den nya lagen om kommunal fondbildning, d. v. s. församlingen skulle

hava frihet att använda den till anskaffande av vilken »tillgång för varaktigt bruk» som församlingen funne för gott, exempelvis till gravkapell. Församlingen skulle i gengäld ansvara för boställskapital och boställsränta. Intet garanterar, att köpeskillingen för bostället ens från början uppgår till boställskapitalets värde. Församlingen kan därför bli skyldig att svara för större kapital än den mottagit. Då boställskapet vidare är bestämt i hektar åkerjord, kan dess penningvärde stiga. Detta skulle för församlingen medföra, att den finge svara för större kapital och ränta än det ursprungliga, och detta utan att församlingen hade möjlighet att tillgodogöra sig värdestegringen, då ju jorden är såld. Denna anordning kan uppenbarligen medföra obillig belastning av församlingen.

III. Ännu orimligare blir församlingens ansvarighet i de fall, då enligt förslaget bostället skall förvaltas av stiftsnämnd och allenast avkastningen därav överlämnas till församlingen. I dessa fall kommer församlingen att stå i ansvar för resultatet av en fastighetsförvaltning, som den icke har den ringaste möjlighet att påverka.

IV. Då boställena överlämnas till församlingarna för att användas för annat församlingsändamål än klockarbostad, kan boställsräntan hava någon mening, ehuru den säkerligen även i sådant fall i allmänhet kommer att sakna betydelse, emedan den kontanta klockarlönen av församlingen kommer att bestämmas till högre belopp än boställsräntan. Där- emot synes den vara alldeles obehörlig i de under I—III omnämnda fallen. Säljas boställena, kan ju räntemedlen direkt användas till klockarlön och om bostället förvaltas som jordbruksboställe, finns ju varje år en avkastning, som kan ingå i klockarlönen.

V. Alldeles absurda bli konsekvenserna av förslaget i de fall, då boställsräntan är så stor, att domkapitlet enligt 3 § andra stycket i förslaget bestämmer, att klockarlönen får sättas lägre än boställsräntan. I sådant fall skall nämligen församlingen årligen avsätta det överskjutande beloppet till en fond. Över denna äger församlingen icke disponera utan Kungl. Maj:t bestämmer om dispositionen därav. Därest bostället förvaltas av stiftsnämnden, vilket enligt förslaget skall bli regel vid boställen av denna storleksklass, får församlingen uppbära boställsavkastningen, och skall i första hand med denna dels gälda klockarlönen, dels ock verkställa avsättningarna till fonden. Den verkliga boställsavkastningen, på vilken församlingen icke alls kan inverka, kommer emellertid lätteligen att nedgå under boställsräntan. Den senare är ju proportionell mot värdet på prima åker, medan boställsavkastningen kanske huvudsakligen härflyter från skog. Därest skogens värde i sådant fall genom konjunkturernas utveckling sjunker i förhållande till åkers, kommer den antydda situationen att inträda. Under sådana förhållanden nödgas församlingen uppenbarligen uttaxera medel för att kunna fullgöra avsättningarna till den fond, varöver Eders Kungl. Maj:t sedermera skall disponera utan att vara bunden av några som helst lagföreskrifter.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Luleå: Motivering till förslaget angiver, att utgångspunkten för en reglering i angivet syfte är den, att avlönande av klockare och organister förblir en kyrkligt-kommunal angelägenhet. Med denna utgångspunkt bör det nuvarande klockarjordsbeståndet enligt förslaget vara ställt till församlingarnas förfogande direkt

eller indirekt för klockarnas och organisternas avlönande. Huru har då förslaget tänkt sig att skapa garanti för att så blir förhållandet? Jo, församlingarna skola iklädas en förpliktelse — en kyrkligt-kommunal obligation — att sedan församlingarna övertagit fastigheterna och dessa underkastats på visst sätt angiven värdering »under givna förutsättningar» redovisa värdet av den övertagna jorden. Enligt motiveringen skall denna förpliktelse gälla »gent emot de kyrkliga institutionerna». I lagtexten finnes emellertid detta icke utsagt. Tveksamhet föreligger rörande den verkliga innebörden av de nyss citerade uttrycken. Under vilka förutsättningar och av vilken kyrklig institution kan ansvaret under lagens giltighetstid utkrävas? Förslaget innehåller vidare bestämmelser därom huru fastigheternas kapitalvärden skola kunna utsättas i värdebeständig valuta. Här förbigås de erinringar, som otvivelaktigt kunna uppställas emot det sätt, på vilket församlingarnas förpliktelser såväl genom sättet för beräkning av kapitalvärdet som genom omräkning av detsamma bliva fastställda. — — — — Enligt förslaget skulle klockarjorden stå till förfogande för främjande genom försäljning av därför lämpade jordparceller av egna hem eller mindre jordbruk. Inflytande köpeskillingar skulle överlämnas till församlingarna för att av dessa fonderas enligt den nya lagen om kommunal fondbildning. I gengäld skulle församlingarna ansvara för boställskapital och boställsränta. Därest nu icke de influtna köpeskillingarna skulle uppgå till kapitalvärdet eller boställskapet, komme församlingarnas förbindelser att avse större belopp än som församlingarna mottagit. Med hänsyn till de tänkta omvärderingarna av boställskapet synes det också möjligt att församlingarna genom en stegring av kapitalvärdet skulle få svara för större kapital och ränta än som influtit vid försäljningarna. Församlingarnas på detta sätt stegrade ansvar är icke motiverat, sedan församlingarna tvingats att realisera fastigheterna. Förslaget räknar vidare med att, sedan klockarfastigheterna i möjlig och lämplig utsträckning disponerats på något av de däri angivna sätten, det i allt fall skulle återstå dels allehanda småjordar och dels en mindre grupp förhållandevis större och värdefullare gårdar. Dessa sistnämnda skulle reserveras för disposition såsom publika arrendegårdar och förvaltningen av desamma ske genom stiftsnämnden. I och för sig torde detta låta sig göra. Men med hänsyn till det ansvar, till vilket församlingarna skola förpliktas, synes förslaget vara för församlingarnas del oantagligt. Att församlingarna skulle få svara för en fastighetsförvaltning, som de icke hade inflytande på, synes icke rimligt. I de angivna fallen synes den värderingsprocedur, som församlingarna skulle bekosta, icke kunnas sägas tjäna något nyttigt ändamål samtidigt som det församlingarna ålagda ansvaret skulle för församlingarna vara allt för obestämt eller oskäligt. Det medgives väl, att i vissa fall en värdering på sätt förslaget tänkt sig kan ha en viss betydelse, men dessa fall synas dock icke vara av den räckvidd, att de kunna uppväga ovan angivna olägenheter.

Kammarkollegiet: Sedan på sätt i förslaget ifrågasättes, boställsfastighet försålts eller efter viss värdering övertagits av vederbörande församling, torde med åren visa sig, att inom församlingen känslan av att »boställskapet» och »boställsräntan» verkligen svarar mot ett boställe

och dess avkastning förbleknar. Församlingens skyldighet härvidlag torde komma att mera framstå som en slags grundobligation för klockarens avlöning. Småningom torde då krav framkomma på en avskrivning av denna grundobligation, förbunden med en församlingens förpliktelse att svara för avlöning av klockare i likhet med andra kommunala befattningshavare, låt vara med rätt för myndighet att därvid kontrollera skäligheten av löneförmånerna. En dylik utveckling torde så mycket mera vara möjlig, som ingenting finnes som garanterar en »värdebeständig» placering från församlingens sida av de tillgångar, vilka motsvara boställskapitalet och vilka övertagits av församlingen.

Kollegium finner emellertid förslaget kunna godtagas. Vid bedömande av förslaget, som synes ansluta sig till de intressen, det nuvarande boställskapitalet är avsett att tjäna, må tagas i beaktande, att för närvarande församlingarna ensamma, utan annat bidrag än det, som må härflyta från klockarboställena, hava att svara för klockarnas avlöning. Med hänsyn till uppkommande konsekvenser synes näppeligen vara lämpligt att i detta sammanhang upptaga frågan om klockarjordens avstående till församlingarna utan någon som helst redovisningsskyldighet.

T. f. kammarrådet Prawitz: Enligt förslaget skall församling, som har klockarboställe, tillförbindas ansvarighet för dels ett boställskapital, dels ock en boställsränta. Församlingens ansvarighet för boställskapital synes vara en ren fiktion. Det meddelas icke några föreskrifter om hur eller av vem ansvarigheten skall kunna göras gällande och densamma synes därför icke kunna på något sätt realiseras. Ansvarigheten för boställsräntan synes, åtminstone i församlingar med egen klockare, endast innebära, att klockarlönen icke skall få understiga nämnda ränta. Klockarräntans betydelse blir alltså att garantera, att icke i något fall avlöningen vid en klockartjänst blir lägre efter avvecklingen av bostället än den skulle hava kunnat vara, därest bostället bibehållits. I de flesta fall måste klockarräntan bliva så liten, att det praktiskt taget är utslutet, att klockarlönen kan sättas lägre. I dessa fall saknar klockarräntan praktisk betydelse. Anordningen med en klockarränta medför, att man måste hålla närmare 800 värderingsförrättningar. I betraktande av anordningens ovan påpekade ringa praktiska betydelse synes man kunna ifrågasätta, om en så stor apparat verkligen är rättfärdigad av det ändamål, den skall tjäna.

Allmänna svenska prästföreningen: Såsom synnerligen betänkligt måste centralstyrelsen stämpla åtgärden, att med boställes avveckling vederbörande distrikt skall iklädas en generell ansvarighet för klockarfastigheternas kapitalvärden för att så möjliggöra dessa fastigheters fria användning efter föreliggande behov. Detta skulle innebära, att samtliga dessa klockarboställen, oavsett hur med dem skall förfaras, skulle förlora sin hittillsvarande rättsliga karaktär av kyrklig jord. Enligt kammarrådet Wohlins utsago skulle härigenom »ett betydelsefullt ordningsintresse» komma att tillgodoses. Centralstyrelsen måste hävda den uppfattningen, att, hur betydelsefullt detta slags intresse än må vara, det dock icke kan eller får tillmätas en sådan betydelse, att ett verkligt rättsintresse trädes för nära. Förslaget innebär i själva verket, att den nu gällande rätten på en omväg avskaffas.

Enligt förslaget skall för varje klockarfastighet dels vid särskild förrättning uppskattning företagas till bestämmande av boställskapital och

avkastningsprocent för fastigheten, dels vid löneroglering uträknas det värde, boställsränta, som vid lönerogleringen skall anses motsvara värdet av den ifrågavarande klockarfastighetens behållna årsavkastning. Boställskapitalet och avkastningsprocenten skola uppenbarligen, sedan de en gång fastställts, gälla för all framtid; boställsräntan däremot för en lönerogleringsperiod. Man måste härvid ovillkorligen göra sig den frågan, vilket ändamål denna mycket dyrbara och synnerligen omständliga procedur skall tjäna. Såvitt man av förslaget kan utläsa, kan ändamålet icke vara något annat än att därigenom klarhet skall vinnas, att klockarens lön vid lönerogleringen icke fastställles till lägre belopp än vad bostället skäligen bör lämna i avkastning. Men denna klarhet torde åtminstone med avseende på det ojämförligt större antalet av boställen kunna vinnas på ett betydligt enklare sätt. Under alla omständigheter måste proceduren vara öfverflödig beträffande de grupper boställen, för vilka förut redogjorts, omfattande dels de boställen, som äro i distrikt, där klockarbefattningen är förenad med folkskollärbefattning, dels de »obebyggda» boställena och dels slutligen dem med ringa areal, men även beträffande de andra måste förfarandet anses öfverflödigt, då enligt förslaget årslönen under vissa förhållanden kan få understiga klockarboställets vid lönerogleringen uträknade boställsränta. Det förefaller, som om denna uppskattning tillkommit för att vara en motsvarighet till den beträffande prästlöneboställena föreskrivna uppskattningen av normalavkastningen. Denna tjänar emellertid ett bestämt ändamål, nämligen att reglera pastoratets förhållande till kyrkofonden i avseende på prästlönerna, men något motsvarande ändamål har icke uppskattningen av klockarboställena, då distriktet ensamt svarar för klockarens avlöning. Som sådant ändamål kan centralstyrelsen icke heller anse det vara, att, därest boställsräntan överstiger klockarlönen, av det överskjutande beloppet skall bildas en särskild fond, över vilken Konungen äger att efter av domkapitlet därom gjord anmälan bestämma. Detta förslag innebär nämligen enligt centralstyrelsens förmenande ett ingrepp i klockardistriktens, d. v. s. församlingarnas, rätt att själva bestämma över sin egendom, och därför måste centralstyrelsen på det bestämdaste avstyrka jämväl denna punkt i förslaget. Därest emellertid en dylik uppskattning skall verkställas, uppstår den frågan, varför uppskattningen skall ske på sätt i 9 § föreslås, att vid uppskattningen beräknat saluvärde och värde av behållen årsavkastning skall omräknas, det förra i areal åkerjord, boställskapitalet, och det senare i procent av saluvärdet, avkastningsprocenten. Förslaget i denna del är enligt centralstyrelsens förmenande synnerligen olyckligt. Åkerjorden måste väl anses som en mer värdebeständig valuta än penningen, och därför kan det från en sida sett vara lämpligt, att boställskapitalet fastställles i denna valuta. Men då penningvärdet fluktuerar och då på grund av konjunkturena åkerjordens värde stiger och sjunker, kan detta medföra för distriktet icke önskvärda konsekvenser, då distriktet skall stå i ansvar för såväl boställskapitalet som boställsräntan. Det kan också förutses att ifrågavarande bestämmelse kan försvåra eller rent av lägga hinder i vägen för en eljest önskvärd hel eller partiell försäljning av fastigheten i de fall, då försäljningssumman icke svarar mot boställskapitalet, och därigenom kommer bestämmelsen att verka i strid mot vad med förslaget bör avses, nämligen klockarboställenas utnyttjande på för distriktet

mest ändamålsenliga sätt. Enligt centralstyrelsens uppfattning ligger i det föreslagna uppskattningsförfarandet en fingervisning om, att det för distrikten är säkrast att behålla klockarboställena och bruka dem på ett verkligt rationellt sätt.

Sakkunnigförslagets särskilda bestämmelser.

5 §.

Beträffande den föreslagna ordningen för förvaltningen av de nuvarande boställsfastigheterna dels under avvecklingstiden, dels efter om-dispositionen har följande anmärkts:

Domkapitlet och stiftsnämnden i Västerås: Tvivel uttalas rörande nödvändigheten av att förvaltningen av klockarjordarna anförtros åt stiftsnämnden under avvecklingstiden, något som torde komma att medföra en hel del svårigheter och pålasta stiftsnämnderna ett ej ringa arbete. Förslaget att stiftsnämnderna skola bemyndigas att av omhändertagda kyrkofondsmedel förskjuta nödiga belopp för kostsammare byggnads- och underhållsarbeten vid av stiftsnämnden förvaltade klockarfastigheter mot återredovisning till fonden därav med ränta inom lämpliga, med hänsyn till omständigheterna avpassade terminer, synes även något dunkelt och ej stående i överensstämmelse med den uppgift, kyrkofonden har sig förelagd. Menas med orden »omhändertagda medel» sådana medel, som till stiftsnämnden inflyta från allmänna kyrkohemman eller medel, som direkt inkomma till stiftsnämnden, så torde dessa ej förslå långt för nybyggnad och underhåll av klockarfastigheterna. Med nämnda uttryck torde därför böra förstås, att stiftsnämnderna skulle bemyndigas att för ändamålet rekvirera nödiga medel från statskontoret på samma sätt som när det gäller fråga om nybyggnader å allmänna kyrkohemman. Men det är ju dock en avsevärd skillnad på allmänna kyrkohemman, vilka förvaltas direkt för kyrkofondens räkning, och på klockarfastigheterna, som skola förvaltas för vederbörande församlingars räkning. Förfarandet i detta fall synes även något enkelt, när man betänker den omständliga procedur, som erfordras, då ett pastorat önskar erhålla förskott för nybyggnadskostnader å de ecklesiastika löneboställena. Och hur skall förfaras i det fall, när avkastningen av en fastighet icke förslår till gäldandet av eventuella nybyggnadskostnader?

Den i förslaget intagna föreskriften, att klockarfastighet, som övertages av församling, skall av församlingen disponeras på sätt om kommunal egendom i allmänhet gäller, kan ej heller tillstyrkas. Det synes ligga närmare till hands, att församlingens förvaltning av dessa fastigheter sker i närmare anslutning till vad som gäller om förvaltning av de ecklesiastika löneboställena och att således den ecklesiastika boställsordningen i tillämpliga delar kommer till användning.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Växjö: De klockarboställen eller delar av sådana, som skulle bibehållas såsom »publika arrendegårdar», låra icke bliva särdeles många. Enligt förslaget skulle de förvaltas av stiftsnämnden. I detta avseende står förslaget i skarp motsättning mot 1932 års kungl. förslag. Bortsett från den fingervisning, som ligger i att församlingarna redan utarrendera över en tredjedel av alla utarrenderade

boställen (se bil. II c: 159: [108 + 175 + 68 + 91 + 5 + 9 + 7 + 5]) medan motsvarande bråkdel för stiftsnämnderna icke är ens $\frac{1}{30}$, är det tydligt, att starka skäl tala för att utarrenderingen och skogsförvaltningen skall ske genom församlingarna.

a) 1932 års kyrkomöte var enhälligt av denna mening. Kammarkollegiet har godkänt den, åtminstone såvitt angår skogsförvaltningen (om jordbruken har kollegiet icke uttalat sig). Kungl. Maj:t har vidare den 1 februari 1934 gått med på att klockarbostället i Habo i Skara stift finge övertagas av församlingen. Medgivandet torde avse såväl skog som jordbruk.

b) En av huvudorsakerna, varför prästboställena år 1932 överlämnades till pastorn, var, att de flesta sådana boställen på grund av sin litenhet — särskilt skogarnas ringa storlek — icke ansågos vara lämpliga förvaltningsobjekt för myndighet. Detta skäl för församlingsförvaltning äger naturligtvis långt större styrka beträffande klockarboställena. Även de största av dessa nå sällan upp till prästboställets storlek.

c) Hur stor avkastning, som kan avvinnas ett prästboställe är oftast av betydelse för kyrkofonden. Detta är icke fallet med ett klockarboställe. Endast för uttaxeringen inom socknen kan det vara av betydelse, hur stor dess avkastning blir. Det föreligger alltså ännu starkare skäl, att låta församlingarna förvalta klockarboställena än att låta pastorn förvalta prästboställena.

Stiftsnämnden i Göteborg: Den i 5 § förutsatta interimistiska förvaltningen torde åtminstone för detta stifts vidkommande bliva ganska omfattande. Även om klockarjordarna icke äro så många till antalet äro de som regel ganska stora. På sätt framgår av bil. II b hava tjugo boställen en areal mellan 10 och 25 hektar inrösningsjord och åtta boställen över 25 hektar sådan jord. Av rikets omkring tvåhundra större boställen — med ett taxeringsvärde av 10,000 kronor eller mer — ligger nära en sjättedel inom Göteborgs stift. Å dessa boställen, som väl komma att bibehållas såsom publik arrendejord enligt förslaget, erfordras omfattande byggnadsarbeten. Kyrkofonden torde alltså här få förskottera ganska betydande belopp, vilket redan nu bör framhållas. — — — Slutligen anser sig stiftsnämnden icke kunna underlåta att framhålla, att förslaget icke kan genomföras utan ökade kostnader för stiftsnämnd och boställsnämnder. Så länge den interimistiska förvaltningen pågår måste stiftsnämndens arbetskrafter ökas — en direkt förvaltning av 45 mestadels rätt stora boställen kan icke utföras av de nuvarande arbetskrafterna. Inskränktes stiftsnämndens arbete till att bliva av kontrollerande art torde dock, så vitt nu kan bedömas, några ökade arbetskrafter icke erfordras. Boställsnämnderna i tre distrikt (omfattande Hallands län) erhålla väsentligt ökat arbete, varför en höjning av ordförandens arvoden i dessa distrikt under alla förhållanden är nödvändig. Därest förslaget uppskattningsförfarande genomföres torde dock, åtminstone i två distrikt, en väsentligt större höjning böra ske än om boställsnämnderna blott erhålla de befogenheter, som förutsatts i 1932 års lagförslag.

9 §.

Mot det av den sakkunnige föreslagna förfarandet vid uppskattningen av boställsfastigheternas värde och årsavkastning ha även vissa erinringar gjorts. Följande uttalanden i sådant hänseende återgivs här:

Stiftsnämnden i Strängnäs: Den föreslagna ordningen med värderingsförfarande finner stiftsnämnden vara alltför komplicerad och kostsam och kunna för församlingen medföra förlust vid eventuell försäljning av boställe. En hel del klockarjordars avkastning kommer under flera år att tagas i anspråk för täckande av värderingsförfarandet och de många gånger därmed förenade utredningarna och vederbörande församlingar få vidkännas uppoffringar, vilka komma att äventyra förståelsen för reformen. Det kan även ifrågasättas, huruvida det föreslagna sättet för fastställande av boställskapitalets storlek är förenligt med nuvarande principer för värdesättning av åker och skogsmark. En uppskattning av »boställsränta» är därjämte obehövlig, enär något avräkningsförfarande mellan församlingens lönetillgångar för klockartjänst och från annat håll kommande lönetillskott ej kan ifrågakomma.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Västerås: Den allvarligaste anmärkningen mot kammarrådet Wohlins förslag gäller uppskattningen av klockarfastigheterna. Att här införa ett aldeles nytt ganska tillkrånglat system för uppskattning av en ecklesiastik fastighets avkastning är synnerligen olämpligt och några hållbara skäl äro ej härför anförda. Det finns ju redan ett uppskattningsförfarande, nämligen uppskattningen av normalavkastningen från de ecklesiastika löneboställena, vilket förfarande även i förevarande hänseende torde kunna vinna tillämpning. Ett användande av två olika system för uppskattning av avkastningen från klockarfastigheter och andra ecklesiastika fastigheter lär komma att te sig alltför obegripligt för församlingarna, i all synnerhet som de olika uppskattningarna skola verkställas av samma myndighet, de ecklesiastika boställsnämnderna. Samma eller liknande uppskattningsförfarande torde därför böra användas i båda fallen. För övrigt kan den tanken framkastas, huruvida en generell uppskattning av ifrågavarande till största delen rätt obetydliga fastigheter verkligen är av behovet påkallad. Församlingen har ju att svara för klockarlönen till dess i penningar bestämda belopp. Är det då ej blott, åtminstone i de flesta fall, en bokföringsfråga, om en viss, större eller mindre, del tages från bostället? När det gäller ecklesiastika löneboställen, vars avkastning ingår till prästlönekassan, är ju förhållandet ett annat. Här måste en uppskattning av avkomsten ske för att kunna bestämma pastoratets tillskott ur kyrkofonden till prästlönerna. Komme frågan om klockarboställena att, såsom domkapitlet och stiftsnämnden föreslagit, lösas i samband med klockarfrågan i dess helhet, torde dock ett dylikt uppskattningsförfarande kunna undvikas. I fråga om uppskattning av saluvärdet så är ju den s. k. kyrkliga försäljningslagen tillämplig även på klockarboställen, varför vid försäljning en uppskattning kan ske i där föreskriven ordning.

Stiftsnämnden i Göteborg: Byggnadsfrågorna försvåra uppskattningsvärdets beräkning (9 §). Skall man — såsom i motiven framhållits — vid uppskattningen utgå från fastighetens värde i laggillt skick erhålles mångenstädes ett högst fiktivt sådant. Boställsnämnd och stiftsnämnd komma här att ställas inför stora svårigheter. Den enda möjligheten att kunna realisera förslagets tankegång synes därför vara, att fastigheten uppskattas i befintligt skick och sedermera ny uppskattning för rättas, då så erfordras.

Kontraktsposten Nordberg i Nederluleå: Rörande uppskattningen

säges i förslaget, att densamma skulle beräknas »efter högsta inom orten förekommande godhetsklass vid en medelstor jordbruksfastighet med normalt byggnadsbestånd». Jordräntan bör väl icke sättas högre än att med säkerhet kan beräknas, att bostället såsom utarrenderat av stiftsnämnd eller församling under den tid jordräntan skall gälla lämnar i medeltal en däremot svarande avkastning, och med hänsyn härtill böra normerna för en eventuell uppskattning fastställas. En för hög uppskattning måste för församlingarna te sig såsom en olämplig utväg att bereda klockaren höjda löneförmåner. Är lönen otillräcklig, torde församlingarna hellre på vanlig väg bevilja löneförhöjning.

Kammarkollegiet: Förslaget utgår från att en stor del såväl av de mindre som större klockarfastigheterna skola försäljas. Även å dessa fastigheter skall förrättas sådan uppskattning, som avses i 9 §. Ifrågasättas kan dock, om icke till förenkling av hela proceduren dessa fastigheters verkliga värde, sådant det framträder i de vunna köpeskillingarna, må läggas till grund för en omräkning enligt andra punkten i sagda paragraf och avkastningen beräknas till viss på förhand bestämd procent, varigenom särskilda värderingsförrättningar å dessa fastigheter bleve obehövlige och säkrare värde å dem vunnes.

Skäl torde kunna anföras för att sådan omräkning, som avses i 9 §, gjordes även beträffande de fondmedel, varom förmåles i 12 §. Därest icke en avveckling av boställsväsendet skedde på sätt förslaget innebär, torde åtminstone i många fall dessa fondmedel kunnat placeras i fast egendom genom arrondering av befintligt klockar- eller organistboställe eller genom inköp av helt nytt boställe. Den värdebeständighet, som eftersträvas beträffande nu befintliga fastigheter, torde vara lika eftersträvansvärd i fråga om fondmedlen och deras placering. Under alla omständigheter kunde ifrågasättas, att viss del av årliga räntan lades till kapitalet med hänsyn till ett eventuellt fortgående penningvärdets fall.
